

GUNTHERI POETÆ

LIGURINUS

SIVE

DE REBUS GESTIS IMPER. CÆS. FRIDERICI, AUG.

Cognomento Ænobarbi

LIBRI DECEM.

Tu patriæ laudis juvenis desertor et hostis,
Atque peregrinæ cultor egene famæ;
Suspice Teutonici lætissima culmina regni,
Terrarum domini, gentiliumque decus.
Jamque age, priscorum dignus de stirpe parentum,
Collige virtutes, promere tempus erit.

NOTARUM COMPENDIA.

- A. Augustana editio princeps, 1507. fol.
Sp. Spiegelliana. Argentorati. 1531. fol.
P. Pithœana seu Pernæ. Basileæ 1569, fol.
R. Reuberiana prima. Francof. ad Moen. 1584.
Rs. Rittershusiana Tubingæ 1598. 8. Ejusque notæ. Tubingæ 1597, 8.
R. Jo. Reuberiana tertia, cura Geo. Christi Joannis. Francof. 1726. fol.
B. Barthii breves in Guntherum stricturæ in ejus Adversariis.
Pfl. Pflugii monita Rittershusio allegata.
SC. Scioppii monita. Ibidem.
V. Vonkii Emendationes in lection. Latin. lib. II, c. 4. p. 124-152.
W. Withofii specimen in Guntheri Ligurinum et notæ alibi occurrentes.
m. mavult.
pp. proposuit.
r. restituit.
rr. reliquæ editiones.
s. sequitur.
ss. sequuntur, v. sequentes editiones.
c. correctura manu adscripta, comprimis exemplari Augustanæ præstantissimo Biblioth. acad. Friburg.
* Lectio videns omnino bona, quam tamen in textum contra fidem editionis principis Augustanæ recipere non urget necessitas.
(^c) Lectio seu locus innuens auctorem temporibus Friderici I, Cæsaris æqualem.
+ Lectio seu emendatio non admittenda.
++ Lectio pessima pro emendatione obstrusa.
(†) Lectio recentiore auctorem et a Gunthero alienum ostendens in præmissis librorum argumentis; at quatenus occurrit signum ipsius Ligurini textui subjectum, innuens lectionem seu locum creditæ auctoris ætati non æque convenire.
o Vitium typothetæ editionis principis Augustanæ, quod sequentes editores vel in errorem rapuisse, vel frustra exercuisse videtur.
Lectiones seu notæ, quibus nullum vel assensus vel dissensus signum appositum, haud magni momenti reputavi; quibus nullum auctoris nomen additum, eæ quidem editoris periculo venire censeantur.

ARGUMENTA

LIGURINI LIBRIS INCERTA MANU PRÆFIXA.

PRIMUS habet primos electi regis honores.
 Sceptra manu, primamque sacra cervice coronam
 Gestat Aquis : merita Trajectum protinus ira
 Flectit : et hinc magnas invisit rex puer urbes.
 Dat populis leges, et pristina jura reformat.
 Sceptraque Danorum ¹, cognata lite dirempta,
 Donat habenda Petro ; cupiens indicere bellum
 Pannonibus, multo procerum fidoque rogatu
 Vincitur : ingentis causam fomentaque belli,
 Exceptum patruo reddit tibi; Saxo, ducatum.

Regia trans Alpes producit signa SECUNDUS,
 Cæsare Runcaliis posito, ceu sideris ortu
 Illustrata novi plebs Itala gaudet, et omnes
 Suppressas dudum properant efferre querelas.
 Laudaque præcipue Cuma cum supplice noxas
 Incusat Ligurum : quorum rex fraude reperta
 Nobile præsidium capit, evertitque Rosatum.
 Vastat cæde reos, turres cum pontibus urit,
 Castra rapit Ligurum, Cairam subvertit et Astum :
 Obsidione gravi Terdonæ mœnia cingit.

TERTIUS obsessam tradit victoribus urbem ;
 Civibus expulsis vastantur mœnia flammis.
 Victori meritos devota Papia triumphos
 Exhibet : hinc Tuscas tendit Fridericus in oras.
 Munera portantes Pisanos laudat, eisque
 Imperat in Siculum validas armare carinas.
 Occurrit præsul Romanus, et impia plebis
 Acta suæ queritur : periitque ² procax Arenoldus.
 Urbem ingressuro patriæ mandata diserti
 Imperiosa ferunt, responsaque dura reportant

QUARTUS in imperium supremæque nomina regem
 Promovet, Ausoniam sacrata in sede coronam
 Induit : hinc æstum, violentique ætheris iram
 Morbida castra ferunt, et dira peste labrãnt.
 Mox ausam falsa fiscum ³ fraudare moneta
 Spoletum vindex ferro populatur et igne.
 Apuliam, Calabrosque parat invadere fines ;
 Dissuasum procerum concepta negotia mutat.
 Milite dimisso, natalia rura revisens,
 Condigna sævos exstinguit morte latrones.

QUINTUS in occursum redeuntis concitat uroes
 Principis, expansis hilarescunt oppida valvis.
 Bellorum strepitus, incendia damna, rapinas,
 Vindicat, et merita consumit clade nocentes.
 Cumque Palatino comites bis quinque potentes
 Ferre canes scapulis fœdissima pœndera cogit.
 Omnibus in formam solida jam pace reducis
 Casta Beatrici partitur fœdera lecti :
 Nominis antiqui patruo vir mitis honorem
 Servat, et esse novum jubet Austria rura ducatum.

SEXTUS in indomitos regalia signa Polonos
 Excitat : Herbipolim repetit post prælia victor.
 Plena dolis Graios sprevit ⁴ mandata ferentes.
 Anglicus eximium mittit tentoria munus.
 Chrysopoli positum ⁵ papalis epistola verbis

VARIÆ LECTIONES.

¹ (+). ² perit igne W. * ³ W. — A. ss. fidum. o. ⁴ spernit? ⁵ Rs. — positus A. forte : positos.

Ambiguus suspecta movet : mox Norica princeps
Rura petit : patruosque suos in foedera cogit
Prisca : Labeslaum regem creat ex duce primum.
Pace domi facta, Ligures invadere bello
Approperat, revocatque suas in castra cohortes.

SEPTIMUS Augustæ conventum indicit : et inde
Intrat ad Italiam summos sumpturus honores.
Hinc Graium fraudes memorat, legataque papæ,
Atque interceptos comites, rescriptaque narrat.
Dacorum regi donantur sceptrâ, et ab Arcto
Conveniunt gentes, Ligurum et contendit ad urbem
Scribuntur leges : proceres hortatur ; et ira
In Liguros totus candet fortissimus heros ⁶.
Acriter ad Trecium pugnatur, et obsidione
Mœnia cuncta quatit, portas, turresque refringit.

OCTAVO Ligurum speculatur providus urbem
Cæsar : et antiqui theatri procul aspicit arcem.
Mutua bella gerunt Ticinum ⁸, Cremonaque fortis:
Inde fames, pestisque ferox Ligurum urbe fremebat ⁹
Guido ¹⁰ Bladerensis ¹¹ causam, sed pacis, agebat
Et ¹² Cæsar pacis dederat ¹³ mox conditionem ¹⁴
Civibus, et pulchrum duxit de more ¹⁵ triumphum.
Dimittit proceres, Tisuidum et castra reformat,
Curia Roncaliis mandatur ; et castra metatur :
Consilium ¹⁶ celebrat : feudalia juraque dantur.

Ære Placentinus Cremonenses ¹⁷ damnat : et inde
Cæsar Sardinia fines ¹⁸ Januamque tenebat.
Ille Frisingus Otho moritur : mox papa superbit.
Deficiunt Ligures, veniunt legata : Ligurque
Victus erat, papæ sua pristina jura reponens.
Pugnaque conseritur, cum magna clade suorum :
Depopulatur agros, et cingitur obsidione
Ligur, et ingentem capiunt sua mœnia cladem.
Cumque fame jam pestis adest : et crimine magno
Insidiæ regi, Ligurum de more struuntur.

In DECIMO magni conjux Augusta Beatrix
Cæsaris, Italicas venit deducta sub oras,
Principibus comitata suis : et Crema gemiscit.
Castra locat, Romamque suam clementius audit.
Hinc redit ad Ligures victor, papamque creavit.
Crema petit pacem, rursus Liguresque petuntur.
Tandem concepta princeps perferbuit ira,
Urbs Ligurina cadit ¹⁹, viginti millia capti
In cinerem ipsa fluit ²⁰ Cæsar dat munera, grates,
Castraque dimittit, Ligurinus carmina scribit ²¹.

LIBER PRIMUS.

Ardua sollicito versu, memorandaque seclis A
Gesta cano : mundoque tuos, *Friderice*, trium-
[phos,
Atque tibi toties conatam illudere frustra
Fortunam, vulgare paro : monstrique biformis
5 Ambiguos vultus, motusque volubilis orbem
Frenatum virtute tua, casusque sinistros
Exceptos habitu quo prospera mentis eodem.
Res onerosa quidem, nec præsumenda minori

Ingenio, magnisque etiam metuenda poetis.
10 Sed tamen exiguas amor et devotio vires
Supplebit : fragilemque animi spes magna vi-
[gorem
Fulciat : affectusque pios Fortuna juvabit.
Jamque adeo, si quid studio possemus in isto
Experti, nosterque legi *Solymarius* audeat,
15 Atque etiam fortasse placet : quem [gratulator
[ante

VARIAE LECTIONES.

⁶ (†) ⁷ (†) ⁸ (†) ⁹ fremebant? ¹⁰ (†) ¹¹ (†) ¹² Ut P. Rs. ¹³ dederit P. Rs. ¹⁴ condiciones? ¹⁵ morte
Rs. †. ¹⁶ concilium? ¹⁷ vel corruptum, vel falsum : forsan : *Placentinos Cremonensis?* ¹⁸ falsum.
¹⁹ falsum — *Cremaque victa jacet.* P. ss. † (†) ²⁰ *Urbs fluit in cinerem* P. ss. † (†). ²¹ *Ligurinus obambulat aulam.* Sp. ss. † (†)

Regales penetrasse domos, puerique potentis A
 Ingenuas tetigisse manus, præcludia quædam
 Illud opus, ceu prima novæ tentamina Musæ,
 Et munus puerile fuit : nunc altera summo
 20 Dona viro, scriptos propria de laude libellos
 Offerimus : pariterque patrem cum prole ca-
 [nentes,
 Omnibus ista simul consorti jure dicamus.
 Suscipe cunctorum regnator Maxime regum,
 Suscipe lux mundi, cui nullum parve priusve
 25 Spirat in orbe caput : te gaudet, principe, mun-
 [dus :
 Te populi, te regna timent : te solis ab ortu
 Solis ad occasum, submisso vertice cuncti
 Suspiciunt : dominumque simul, regemque fa-
 [tentur. B
 Nec solum nostri, vir maxime, temporis omnes
 30 Prægrederis virtute viros ; sed cuncta retror-
 [sum
 (Pace loquar veterum) cedunt tibi nomina re-
 [gum.
 Solus ab Augusto consorti gaudet honore,
 Et socium claris admittit Carolus actis.
 Certa quidem vatis dementia, carmen agreste
 35 De tanto cecinisse viro ; sed parce furori
 Princeps magne pio ; nec te præsumptio nostra
 Exagitet ; solis licet insanire poetis.
 Cernis ²² ut æstivi blando spiramine solis,
 Ceu pecudes hominumque genus : sic parvula
 [opaci C
 40 Monstra soli, viridesque solent gaudere la-
 [certæ.
 Utque suo volucres cœlum modulamine mul-
 [cent :
 Sic fruticosa leves quatiunt arbusta cicadæ.
 Imo etiam mos est, ut plus cantare laborent,
 Qui gravius cantant ; et balbi plura loquun-
 [tur ²³.
 45 Sic ego, quem celebres optant laudare poetæ,
 Nec digne laudare valent, temerarius ausu
 Præcipiti, tenuique paro celebrare camœna
 Annue sollicito, princeps mitissime, vati,
 Officioque pium devoto intende favorem.
 50 Vos quoque, Cæsarei juvenes, quos inde pa-
 [terna D
 Nobilitas veterum traducta ab origine regum,
 Hinc ²⁴ matris commendat honos, seriesque
 [vetusti
 Sanguinis, et claræ Rainaldus originis auctor.
 Annuite, et vestras ²⁵ pariter magnique pa-
 [rentis,
 55 (Hoc etenim commune sacrum est) admittite
 [laudes.

Tu primum placatus ades, qui jure paterno.
 Virtutum regnique simul successor et hæres,
 Sceptra geris : magnisque patrem virtutibus
 [æquas,
 Rex puer : et jam nunc Italis, Tuscisque ti-
 [mendus,
 60 Eridanum, Tiberimque premis ; fortassis et
 [ista
 Indolis acta tuæ, quæque ipse sequentibus annis
 Adjicies virtute tua, modo vivere detur
 Et sceptris placuisse tuis, Henrice, canemus.
 O bene, quod talem divina potentia regem
 65 Instituit : qui sic studiis imbutus honestis,
 Novit ab insipido doctum secernere vulgo ;
 Jamque diu mutas, solitasque silere camœnas
 Excitat ad veterem digna mercede laborem.
 Tu quoque, quem patrio reverendam nomine
 [Rhenus,
 70 Et metuenda aliis formidat Suevia terris,
 Dux Friderice ducum, nostræ munuscula curæ
 Suscipe : nec parvi placidus monumenta la-
 [boris,
 Porrectaque manu magno sub fasce labantem,
 Oppressumque metu (siquidem potes) erige
 [vatem.
 75 At ²⁶ tibi, cui Rhodanus totus famulatur ab
 [ortu
 Usque suo, totusque fluit, dum gurgite fesso
 Oceani tumidis tandem se misceat undis,
 Hæc placuisse velim : dubium, puer inclyte,
 [dici
 Rexne Comesne ²⁷ velis : veterum nam regna
 [potenter
 80 Allobrogum materna regis, regnique decore
 Dignus, ab excelso nomen deducis Othone.
 Nec tu, regifico Chunradi nomine clarus,
 Ac verus virtute nepos, cui fœdere certo
 Nominis et juris, succedens, Francona rura
 85 Herhipolimque regis, primæ cui munera Musæ
 Obtulimus, scriptos sacra de sede libellos,
 Prætereundus eris ; sed hic quoque nomen
 [habere
 Te volumus, partemque novi sacramus ²⁸ ho-
 [noris.
 Ultima magnifici, sed non minus inclyta,
 [proles
 90 Principis, oblatum puerili suscipe dextra
 Munus, et his gaudens allude Philippe libellis,
 Quod tibi venturi promittere nomen honoris
 Rite queam ? Comitemne vocem, regemne, di-
 [cemne,
 Pontificemne magis ? sic quippe est fama, ve-
 [rendum

VARIE LECTIONES.

²² Rs. — certus A. o. cervus Sp. P. R. ††. ²³ loquantur. m. Rs. †. ²⁴ Rs. nunc. A ss. o. ²⁵ Rs. no-
 stras A. ss. o. ²⁶ Ac. Sc. * ²⁷ Duxne B. †. (†) ²⁸ dicamus Sp. † (†)

95 Disposuisse patrem: ejus præsentia nunquam A
Fallere fata solent, rerumve incognitus ordo.
Quidquid eris, nobis jam magnus es, atque ve-
[rendus,
Jam te non puerum, sed sacra tempora mitra
Velatum, celsa residentem fingo cathedra.
100 O vere magni proles generosa parentis
O vere felix dulci de stipite fructus!
O vere famosa domus, cui totus ab ortu
Solis ad occiduas mundus substernitur undas;
Quam qui novit amat, qui non novere, ve-
[rentur.
105 Cujus in auditu²⁹, confusis mentibus hostes
Tabescunt, contraque nihil se posse fatentur;
Nam pater invalido³⁰ robustus et integer ævo
Extimulat, teneram ducitque per ardua prolem.
Illa velut patriæ sectatrix æmula laudis,
110 Accelerat: tardamque³¹ putat, damnoque fu-
(turum,
Expectare dies, meritisque supervenit annos.
Quisnam igitur talem, tali cum prole parentem,
Laude satis digna poterit celebrare poeta?
Et tamen aggrediar; liceat modo fortia gesta
115 Eximii memorare viri; non omnia, sed quæ
Pulchra magis; quis enim, si prosequar om-
[nia, codex
Hæc capiet? seu quis poterit percurrere lector?
Illa quidem officio magnorum clara virorum
Sunt satis: et metus est, ne dum prodesse la-
[boro, C
120 Inveniar nocuisse magis, rebusque serenis
Arguar insanus tenebras obducere vates.
Est tamen et ratio, quæ forsitan ausa tueri
Nostra queat, veniamque dare, et detergere
[culpam.
Qui scripsere prius, cupientes ordine certo
125 Historiæ servare fidem, non pauca videntur
Inseruisse suis (liceat modo dicere) chartis
Quæ neque Cæsareos augent vehementer hono-
[res,
Nec contexta rei, sed tanquam assuta cohærent.
At nos, si quidem pulchrum minus, eximiumque,
130 Vel quod ad egregios non multum Cæsaris actus
Pertineat, veri nihil adjectura decoris
Sponte relinquentes, tantum potiora secuti,
De multis modicam nitentur condere summam:
Claudendumque manu forma breviora libellum,
135 Ad demulcendas conflare legentibus aures:
Ac velut e pleno, decerpitis floribus, horto,
Principe digna suo breviter compingereserta.
Si quem igitur rerum prolixior ordo, fidesque
Incorrupta juvat, doctorum scripta virorum
140 Consulat, atque ipso latices de fonte petitos

Hauriat: at si quis summatim carpere tantum³²
Rem satis esse putat, nostris apponat ocellum,
Et medio³³ tenuem de gurgite sorbeat undam.
Præterea³⁴ rerum freti splendore, simulque
145 Artifici sermone suo, sensuque profundo,
Materiæ insigni metricas asciscere leges
Spreverunt: puduitque reor, puerilibus illos
Lascivire jocis, et inanes texere nugas.
Nos autem, sermone rudes, animoque pusilli,
150 Singula sub numerum certa ratione vocantes
Verba, superposito velabimus inlita fuco:
Ut quem forte parum male cultus sermo movebit,
Hunc saltem structura pedum, versusque canori
Delineant, sitque hic aliquid laudabile nostrum.
155 Nunc age, præmissis quæ vel res ipse monebat,
Vel vatis studiosus amor, solamine tuti
Principis ac juvenum, de re, quod restat, agamus.
Atque adeo præsens, ex illo tempore textus
Incipiat, quo prima sacra, Friderice, tulisti
160 Sceptra manu: licet ante quidem non pauca
[relatu
Digna, vel a tenero gessisti fortiter ævo.
Nam neque prima tuæ nobis monumenta juventæ
Percensere vacat, nec quæ crescentibus annis
Sub patre, vel patruo cunctis memoranda tulisti.
165 Illa suis speciosa locis; nos regia tantum
Gesta levi calamo, quadam brevitate sequemur.
Annus ab urbe nova millesimus, utque notetur
Res, qua voce potest, octingentesimus ibat:
Vel magis, ut Christi, qui tempora condidit,
[ortu
170 Tempora distinguas, millenis adjice centum,
Mox quinquagenis subnectens quatuor annis³⁵:
Temporis hæc series effluxerat, orbaque regni
Teutonici sedes Chunradi morte vacabat.
Acturi sacræ de successore coronæ
175 Conveniunt proceres, totius viscera regni,
Sede satis nota, rapido quæ proxima Mogo
Clara situ, populoque frequens, murisque de-
[cora est,
Sed rude nomen habet: nam Teutonius incola
[dixit
Franconfurt: nobis liceat sermone Latino
180 Francorum dixisse vadum: quia Carolus illis
Saxonas indomita nimium feritate rebelles
Oppugnans, rapidi latissima flumina Mogi
Ignoto fregisse vado, mediumque per amnem
Transmisisse suas neglecto ponte cohortes
185 Creditur; inde locis mansurum-nomen inhæsit.
Huc sacri, celebresque viri, quos laude serena
Infula, vel gladius mundo facit esse verendos,
Ex omni regione fluunt, ad publica regni
Commoda: de summis agere ac disponere rebus

VARIE LECTIONES.

²⁹ in auditu A. Rs. o. ³⁰ in valido Rs. * ³¹ A. Rs. — rr. tardumque. * ³² tantum. Rs. ³³ modico. B. †. ³⁴ præteriti. B. ††. ³⁵ Idem annus, licet falso, notatur in cod. msc. Othonis Frising. testante Muratori SS. ræ. Ital., tom. VI, p. 699, Not. 1.

- 190 Exacta ratione parant, eque omnibus unum
Qui modo sit tanto succedere dignus honori,
Præfecisse sibi celeri pietate laborant.
Sic ubi noctivago stellarum lumine puppis
Decurrit pelago, si forte nocentibus illam,
- 195 Qua regitur cursus tenebris premit invida nubes.
Abrumpitque vias, alio sibi sidere nauta
Quærit iter, claviq̄ue modum, velique tenorem
Innovat, et radiis accommodat arte carinam.
Sic ³⁶ postquam sedere duces, dubioque vo-
[lutant
- 200 Pectore, cui tanti regni tribuantur honores
Saxones, et quorum Ripuaria nomine tellus,
Westualixæque urbes, et Norica rura regentes,
Allobrogumque duces cœeunt, Cimbrique feroces,
Quos perfusa suo pugnax Germania Rheno
- 205 Misit, et a magno tellus signata Luthero.
Vindelici, Rhætique ruunt, quos Suevia nutrit,
Quosque Carentinis collimitat Austria campis,
Quos Lycus, et tumidis Ister prælabitur undis;
Quique ³⁷ suos urbes huc direxere potentes,
- 210 Claraque Teutonici coierunt nomina regni.
Nec minus ex Italis multos, et gente Latina
Traxerat huc rerum miratrix fama novarum;
Concilium, regemque novum, faciesque veren-
[das
- Aspexisse ducum, famosaque nomina nosse
- 215 Optabant, populisque suis exacta referre.
Ergo ubi tanta patres audire negotia, dignum
Insedere locum, diverso magna favore
Pondera librant, nunchos, nunc protinus illos
Inspiciunt: versantque diu moresque genusque,
- 220 Ingenium, famam, fortunæ simplicis usum,
Eventum, finemque simul, quæ commoda regni
Inde fluant, quæ damna sui: judexne severus,
An facilis, pius, anne ferox, largitor honestus,
Anne rapax, pacem portendat ³⁸, an arma mi-
[netur,
- 225 Omnia sollicito curarum examine pensant.
Tandem quid peteret regni fortuna, per unum
Dignata est aperire virum: qui nomine clarus,
(Dux, comes, an præsul, dubium) formaque
[verendus,
- Consilioque potens, et persuadere peritus,
- 230 Surgit. et ut magnis vocem cum corpore rebus
Composuit, facunda pater sic ora resolvens,
Omnia suasibili permulsit pectora voce:
Francorum proceres, quos inclyta robora
[regni,
- Et validas nunquam pudeat dixisse columnas,
- 235 Scitis ut e medio, dolet heu; sublatus acerbo
Funere Chunradus vitam regnumque reliquit:
Nunc igitur (veluti cum luditur alea) prudens,
Si qua male acciderint, ea lusor corrigit arte:
- A Sic nos humanæ lusit quos alea sortis,
240 Consilio fati casum properemus iniqui
Corrigere, et tanto solatia ferre dolori.
In manibus vestris regnum est: ea quippe
[potestas
- Ad vos more suo, semper viduata recurrit.
Regibus est aliis potiundi jure paterno
- 245 Certa fides, sceptrumque patris novus accipit
[hæres.
Nos, quibus est melior libertas, jure vetusto
Orba suo quoties vacat inclyta principe sedes,
Quodlibet arbitrium statuendi regis habemus.
Ex quo Romanum nostra virtute redemptum
- 250 Hostibus expulsis, ad nos justissimus ordo
Transtulit imperium; Romani gloria regni
Nos penes est: quemcunque sibi Germania re-
[gem
- Præficit, hunc dives submisso vertice Roma
Suscipit, et verso Tiberim regit ordine Rhenus.
- 255 Consulite in medium, tantaque a plebe poten-
[tum,
- Unum, quem tanto deceat succedere regi,
Eligite, Ansoniam dignum gestare coronam.
Ast ego, si vestra, quæ sit sententia mentis,
Pace monere licet, quo nostri pondera vergant
- 260 Consilii (vos rem propius perpendite) promam.
Est hic eximix juvenis probitatis, et alto
Nomine majorum clarus, sed clarior actis
Ipse suis, patrii Fridericus nominis hæres,
Suevus, et a veterum non longe sanguine regum,
- 265 Quem sibi, dum supera frueretur luce superstes,
Rex patruus dignum gaudebat habere nepotem,
Multaque cognati mandare negotia regni
Sueverat, et socium summis adiscere rebus.
Quid juvenis de laude loquar? quid fortia primæ
- 270 Acta juventutis? quid, quod peregrina secutus
Castra Dei, primis ³⁹ tyro famosus in armis
Gessit? et invicta quantos virtute labores
Pertulit, expediam? timeo, ne multa loquendo
Inveniar dixisse minus. Notissima res est,
- 275 Quam qui forte negat, nunquam vidisse diurnos
Se Phœbi radios, nec verno tempore flores,
Æstibus aut mediis audisse tonitrua dicat.
Hunc ego rectorem fausto clamore cieri,
Incingique sacro nitidos diademate crines,
- 280 Et moneo, et nunquam, fateor, monuisse pu-
[debit.
- Si satis hunc novi, nec me præsagia fallunt,
Nobilitate viget, claroque hinc sanguine reges,
Inde duces contingit avos: facundia dulcis,
Forma nitens, animusque sagax, manus impi-
[gra, solers
- 285 Consiliis, belloque ferox et pace modestus,
Mente senex, ætate puer, prudentia rerum,

VARIAE LECTIONES.

³⁶ hic. B. ³⁷ quæque Rs. ³⁸ pacem partendat (*). ³⁹ P. Rs.—A. rr. primus. — Emendat. sibi sumit W.

Certus amor, robusta fides, constantia mentis A
 Nec frangenda malis, nec sustollenda secundis,
 Laudis amans, largitor opum, crudelibus atrox,
 290 Tranquillus placidis, ferus indomitusque su-
 [perbis,
 Supplicibus facilis, justis pius, asper iniquis,
 Fortis ad instantes casus, prudensque futuri,
 Præteritique memor, sociis bonus, impius hosti,
 Hæc sunt, o proceres, hæc sunt quæ regna
 [tueri
 295 Ac munire solent: his artibus infima crescant,
 Maxima servantur: ni fallimur, artibus istis,
 Seque suosque reget: neque enim quas hæc-
 [tenus ultro
 Et gratis coluit, sumpta mercede relinquet.
 Nam quod summa probos mutare potentia mores B
 300 Dicitur, ex alia sumptum magis æstimo causa:
 Si quis forte sibi perversæ conscius artis,
 Ingeniique mali, tacitis captator honoris
 Tempore dissimulat: cum quod cupiebat, addep-
 [tus,
 In vitium moresque redit, mutasse videntur
 305 Immeritique hominem violasse putantur honores,
 Quos magis ille malo corrumpit et inquinat usu.
 At cuicumque bonum, et nullo violabile casu
 Ingenium natura dedit, si lætus honorem
 Forte tulit, quo dignus erat, tunc tempore raptò,
 310 Illa latens probitas læto pubescere fructu
 Incipit; et sese virtutum germina produunt.
 Sic puer a tenero castis qui moribus ævo
 Floret, et hunc habitum naturæ vertit in usum,
 Qualis erit? quantusve putas? quæ gloria regni?
 315 Quis decor imperii tanto sub principè surget?
 Hunc ipsum voluisse suis succedere regnis
 Et patrum, res ipsa probat, cui sanguine juncto;
 Ac velut hæredi moriens insignia nuper
 Regia, nil parva sperans de prole, reliquit.
 520 Quippe Deus, si regna diu voluisset in illa
 Stare domo, prolem potuit servasse priorem,
 Quæ jam suscepto consorti fœdere regno,
 Flebilis indigna præcessit morte parentem.
 Nunc quoniam fati e fratribus alter iniquis
 525 Occidit, et casu regnum fraudavit acerbo,
 Alter adhuc teneris puer est male firmus in
 [annis: D
 Quis melius patruo (faveat modo vestra volun-
 [tas)
 Succedat, quam quem studiis et carne propin-
 [quum
 Ipse sibi hæredem quasi designasse videtur?
 330 Noverat ille quidem generosæ robora mentis,
 Noverat, atque ideo regnum, quantum esset in
 [ipso,
 Tradidit, et nato voluit præferre nepotem.
 Non alienus erit: nulla hic translatio regni,
 Nulla sub ignoti redigemur jura tyranni.
 335 Adde quod antiqua regum nutritus in aula,
 Regia prudenter tractare negotia novit.

Adde quod et geminas poterit regumque du-
 [cumque,
 Hanc patris, hanc claro contingens sanguine
 [matris,
 Conciliare domos, quas seditione frequenti
 340 Excitat impatiens sociæ discordia laudis.
 Si quis ob invidiam studiique latentis amorem,
 Tot bona secreto dissuasor inutilis astu
 Impedit, imprudens aut perfidus esse probatur.
 Sic ubi melliflua, quisquis fuit ille, disertus
 345 Voce peroravit, concordi protinus omnes
 Assensere sono: læto clamore cietur
 Dux puer in regem: Friderici curia nomen
 Tota canit: moresque probos, et fortia facta
 Extollant, dignum sceptris, ultroque petendum,
 350 Cogendumque ferunt: alii famosa priorum
 Nomina, permistumque genus regumque du-
 [cumque
 Commemorant; alii studium, magnique vigo-
 [rem
 Pectoris, et placidos, sed non sine pondere,
 [mores.
 Pars operum titulos jactant, ævique minoris
 355 Vix æquanda viris, annisque valentibus, acta.
 Hanc ego rem penitus, quam dicere pauca,
 Tutius esse puto: non est mihi carminis inde
 Tanta fides, pleno scribens ut cuncta relatu
 Exæquare velim; magnum res ista poetam
 360 Exigit, in minimis nobis audaciâ rebus,
 C Mox ubi rite suam proceres juramine sacro
 Astrinxere fidem, cunctis, quæ postulat ordo,
 Expletis, paucisque novo cum rege relictis,
 Discedunt, lætique suas referentur ad urbes.
 365 Sic ubi mundanis dominantia sidera rebus
 (Si modo vera canunt, qui talia tradere gau-
 [dent
 Dogmata) propitio post plurima sæcula signo
 Conveniunt, aliquemque boni majoris in orbe
 Proventum, pacem terris, hominumve salu-
 [tem,
 370 Temperiemve poli, fidosve colentibus agros,
 Aut simile his aliquid concordie fœdere jurant:
 Inde spis iterum vicibus, versoque relapsu
 Discedunt, solvuntque chorum, repetuntque pe-
 [nates,
 Non nisi post longos iterum coitura labores.
 375 At rex prima movens, ibi re feliciter acta,
 Castra, per emensas memorati fluminis undas,
 Classe petit celebrem famosi nominis urbem,
 Qua Mogus tumido miscet sua flumina Rheno:
 Qui licet ipse suum perdat cum gurgite nomen,
 380 Dat tamen egregiæ primordia nominis urbi:
 Illaque majori, cum sit popularior amni,
 Negligit, et fluvio dignatur ab hospite dici.
 Namque premens Rhenum (si credimus omnia
 [famæ)
 Nomen ab infuso recipit Moguntia Mogo.
 385 Hæc urbs Francorum mediis in sinibus, agris,

- Vitibus, arbustis, populo generosa frequenti, A
Hinc statione sua Rhenum contingit, at inde
Extendit rapidam fines procul usque Mosellam,
Quæ non pene minor, placidos dum permeat
[agros,
- 390 Frugibus et pomis, et dulci fertilis uva,
Nomen, aquasque suas, proprio sub jure reten-
[tans,
Fluminis ex gemini confluxu nomen habentem
Servat adusque locum : victor mox Rhenus
[utrumque
Eripit, et mistis dominatur fortior undis.
- 395 Turribus hæc eadem quondam, murisque su-
[perba,
Pane fuit toto sedes notissima regno,
Donec ob infandum detestandumque furorem B
Strata, luit meritas, occiso præsule, pœnas ;
Inde ruinosis deformis et horrida muris
- 400 Testatur justas offensi principis iras.
Huic ne præcipuam celebret Germania sedem,
Invidet, atque locum tenet Agrippina priorem.
Ambæ metropoles : hæc quas prætersuit amnis
Altior ad fontem (modo te, Basilea, remota),
- 405 Aut hinc inde sitas lateraliter aspicit urbes :
Altera, quas eadem Rheni procul aut prope
[ripa
Possidet, æquoreis donec se misceat undis,
Prisco jure regunt : sic Rhenus partibus æquis
Scinditur, et dominæ solus famulatur utrique.
- 410 Mox, quantum libuit ⁴⁰, per eundem defluus C
[annem
Remige carpit iter : multi, magnique potentes
Occurrunt, regemque novum, dominumque sa-
[lutant.
Utque satis visum est, Rheno, ratibusque re-
[lictis.
Flumineos cursus evectu mutat equorum.
- 415 Inde per Ardennæ saltus pervenit ad illum
Usque locum, cui nomen aquis posuere prio-
[res.
Quæ ratio facti, vel quæ sit nominis hujus
Causa requirenti, solum hoc ⁴¹ opponere pos-
[sum :
- Sunt ibi secreti terræ, cæcique meatus,
420 Dissimilique modo, tacita tellure latentes
Ejaculantur aquas. Alias nam sulfure vivo
Ferventes, undante ferunt erumpere fumo ;
Ast alii gelido veluti de fonte liquores
Emanant, tunc ducta cavis canalibus unda
- 425 Confluit in quamdam mira ratione lacunam.
Regia ⁴² sic calidis miscentur balnea thermis,
Marmoreosque gradus veterum solertia circum
Artificum posuit, per quos descendat in undam,
- Quantum quisque volet : gelidas hinc, inde ca-
[lentes
430 Invenit, arbitrioque suo sibi temperat undas.
Hos illis secreta locis natura vapores
Addiderit, manuumve labor ⁴³, quærat ab
[illis,
Qui loca nota colunt : causas, secretaque re-
[rum
Majores ⁴⁴ fido possunt audisse relatu.
- 435 Hoc sibi prima loco veluti cunabula regni
Carolus esse volens, magno cum Francia regi
Utraque serviret, primam gestare coronam
Jussit, et in sacra reges ibi sede locari.
Et ⁴⁵ simul a nostro secessit Gallia regno,
- 440 Nos priscum regni morem servamus ; at illa
Jure suo gaudet, nostræ jam nescia legis.
Ergo ubi multorum turba præsentem potentum,
Non modo Germanis, sed et his, quos Flan-
[dria,
Miserat auditæ miratrix Gallia famæ, [quos-
[que
- 445 Imposuit capiti gestamina regia sacro
Arnoldus, quo tunc pastore Colonia dives
Gaudebat (quippe hunc veteris sibi juris ho-
[norem
Vindicat ille locus), tunc sacra sede locatus,
Conscendit solium veterum Fridericus avorum.
- 450 Nec reticere libet quædam manifesta severæ
Pignora justitiæ, strictique exempla rigoris.
Quippe ministrorum quidam de plebe suorum,
Dum privatus adhuc ageret, male sanus atroci
Eximium clarumque ducem percellere culpa
- 455 Ausus erat, justamque viri quam noverat iram,
Territus ipse sui fugiebat imagine facti :
Hic quoque gaudendi, veniæ spe lusus inani,
Intererat populo, vultuque ignotus operto ⁴⁶,
Ac se dissimulans, humili sub veste latebat.
- 460 Ergo ubi pontifices sacram de more coronam
Imposuere viro, prostratus corpore toto,
Regiaque amplectens vestigia, voce gementi,
Et lacrymis, veniam miserandus poscere cœpit.
Moti omnes, precibusque piis instantius orant,
- 465 Parcat, et afflicto velit indulgere clienti :
Ille suum cupiens cunctis sancire timorem,
Et terrere malos, multumque diuque rogantes
Exaudire viros firmata mente negavit.
Neve gravi proceres quaterentur forte repulsa,
- 470 Non odio miseri, sed stricti juris amore,
Exemplique loco, sese hoc fecisse patenter
Asseruit, factique sui vir providus omnem
Sustulit invidiam, documentaque fortia sanxit.
Forsitan hæc alii culpent : ego nobile factum.
- 475 Laudo viri, dignumque voco gestare potenti

VARIAE LECTIONES.

⁴⁰ licuit Rs. † ⁴¹ hæc 2 ⁴² frigida. m. Rs. * ⁴³ (*) ⁴⁴ Majoris s. majorum. V. * ⁴⁵ at. Rs. † ⁴⁶ Rs. A. ss. aperto. o.

- Sceptra manu, qui sic animum pietate re- A
 [pressa
 Continuit, cunctisque sui documenta vigoris ⁴⁷
 Certa dedit; plus sæpe nocet sapientia regis,
 Quam rigor: ille nocet paucis, hæc incitat om-
 [nes,
 480 Dum se ferre suos sperant impune reatus.
 Audierat fortasse puer generosus, ut olim
 Ille suæ primus regnator Romulus urbis,
 Conditor imperii, teneras infringere leges,
 Atque humiles ausum saltu transmittersse fossas,
 485 Jusserat ultrici fratrem succumbere morti,
 Dum cupit æterni fundamina ponere regni.
 Jamque sui plenum sortitus culmen honoris
 Rex puer, ex animo puerilia quæque virili
 Propulsare manu, magnisque intendere rebus
 490 Ingenium pæerile pærat; non inscius olim.
 Ipse sui, quantumque oneris comitetur hono-
 [rem,
 Cœperat ex obitu clari sentire parentis.
 Sed nunc se solito graviori pondere sentit
 Urgeri, multumque sibi crevisse laboris.
 495 Ut cum post multos indefessosque labores
 Alcides fesso succedere jussus Atlanti,
 Cum tot sideribus magnum miratus Olympum
 Ferre, et insolito sudaret pondere pressus.
 Ergo viros, famosa quibus prudentia nomen,
 500 Longaque multarum dedit experientia rerum,
 Sæpius arcanis solitos interfore rebus,
 Asciscens, magni secreta negotia regni
 Petraetans studio, de cunctis rebus agendis
 Consulit: et pulchrum, justumve, vel utile quid
 [sit,
 505 Quid deceat, quid non, studiosa mente re-
 [quirit.
 Nec mora, legatos summo mandata ferentes
 Pontifici, properare jubet, cunctasque per ur-
 [bes
 Ausoniae vulgare suos indicit honores.
 Primitias operum princeps has esse suorum
 510 Maluit, ut regni manifestos protinus hostes
 Frangeret, et justò purgaret scandala ferro
 Haud mora, Trajectum, patruo regnante, su-
 [perba
 Abjecisse jugum cervice, piùmque recenter
 Offendisse virum factis crudelibus ausum,
 515 Hostili fervore petit: murgsque parabat
 Inclinare solo, captasque evertere turres,
 Suppliciumque reis (pietas o magna nepotis
 Judiciumque viri) patruales fortiter iras
 Ultrici satiare manu, regnique dolorem.
 520 Sic augustorum primus summusque monar-
 [ches,
 Eximiusque nepos, crudelia Cæsaris olim
 Hostibus extinctis, pius ac fortissimus ultor,
 Protinus accepto diademate fâta plavit.
 Tandem multorum vix eluctante rogatu
 525 Magnorumque ducum, multo prius ære redem-
 [ptis
 Parcitur, et justis ferra principis ira resedit.
 Nec melius stultæ furor atque superbia plebis
 Puniri poterat, quam tanti ut causa tumoris
 Eriperentur opes: et ⁴⁸ quos opulentia rerum
 530 Fecerat elatos, in se revocaret egestas:
 Inde gradu verso, gaudentibus obviam Rheni
 Signa ferens undis, te pulchra Colonia, læ-
 [tam
 Lætior ingrediens: ibi digno vir plus illum
 Egit honore diem, quo Christus carne resum-
 [pta,
 535 Victor ab infernis rediens nitidissimus univ-
 Retulit eximios superata morte triumphos.
 Postea Saxoniae fines ingressus, ad illam,
 Quam Martinopolim vocat incola Teutonum ur-
 [bem,
 Concilium procerum toto de corpore regni
 540 Convocat: ut digno celebretur curia cœtu
 Tempore solemnî, quo Spiritus almus ab alto
 Cum sonitu veniens in pectora sancta piorum,
 Ignea distinctis effudit lumina linguis.
 Huc etiam geminos, Petrum simul atque Gui-
 [donem,
 545 Danorum proceres, quos inter sanguine jun-
 [ctos
 C Moverat ejusdem regni dissensio litem,
 Evocat, ac tali causam ratione diremptam,
 Terminat: ut quædam provincia tota Guidoni
 Cederet, at regnum cum nomine Petrus ha-
 [beret.
 550 Ergo ubi vexillo partem, quam diximus, ille,
 Hic autem gladio regnum suscepit ab ipso;
 (Hunc etenim longo servatum tempore morem
 Curia nostra tenet) posito diademate Petrus
 Regali dextra tulit alti principis ensem,
 555 Præcessitque sacram brevius diadema coro-
 [nam.
 Huc quoque Virginea, modo dicere fas sit,
 [ab urbe
 (Nam neque barbaricum recipit mea pagina
 [nomen,
 Nec melius dici sine nomine posse videtur)
 Electo partes gemino de præsule litem
 560 Pertulerant: quas dum placide componere
 [rector
 Et revocare diu frustra studuisset in unum,
 Tandem exsufflato, qui poscebatur, utroque,
 Tertius invitis datus est a principe pastor.
 Hoc etenim sibi jus collatum a præsule summo
 565 Rege sub Henrico testatur curia quinto:
 Ut si forte novo certat de præsule sedes,

VARIE LECTIONES.

⁴⁷ rigoris m. Rs. † ⁴⁸ ut Ps. †

- Nec valet imposito sopiri sine querela,
Debeat ipse suas mox interponere partes,
Arbitrioque suo pastorem ponere sedi.
- 570 Nec prius electum quemquam de jure sacran-
[dum,
Quam sceptro princeps regalia præstet eburno.
Inde Ratisponæ (vetus ex hoc nomen ha-
[benti,
Quod bona sit ratibus, vel quod consuevit in
[illa
Ponere nauta rates : hæc Noricus urbe ducatus
575 Præcipua gaudet) solemnibus curia certo
Tempore mandatur, modico post ista sequentis
Temporis elapsu, totus quo tempore mundus
Gaudet apostolici gemino splendore triumphi.
Jamque viri reduces, princeps quos miserat B
[olim,
- 580 Urbibus ex Italis, nec non a præsule summo
Sedis apostolicæ, felicia quæque reportant.
Mox ubi propositas, quo debuit ordine, causas
Egit, et in placida rex omnia pace locavit;
Magna sibi cupiens quærendæ semina laudis,
- 585 Et propagandi momenta potentia regni,
Protinus Hungaricos armato milite fines,
Si placuisset idem sociis, intrare parabat,
Et facturus erat, nec inutile principis esset
Propositum : poteratque suo rem claudere voto.
- 590 Sed quidam, seu mente bona, monituque fideli,
Sive dolo, tacitoque (magis quod credimus)
[astu, C
Dissuasere duces : ac ne contrarius illis
Ire videretur, nec in hac re commoda regni,
Sed privata sequi, quamvis invitus, ab alto
- 595 Cessit proposito ; sic dissuadentibus illis,
Non sublata quidem, sed adhuc dilata volun-
[tas,
Vel magni virtute patris complenda, vel alti
Sanguinis auspiciis, nactis sua tempora rebus,
Speratur : neque enim frustra voluisse, nec
[unquam
- 600 Concepisse sacro præsentia vana futuri-
Pectore, vel quidquam temere sperasse putabo.
Non tamen in tanto rerum splendore locatus
(Usque adeo nulla est hominis sincera volu-
[ptas) D
Gaudia plena capit tranquillo pectore rector
- 605 Quem bene compositis divino munere rebus,
Anxia cognata torquet discordia rixæ.
Nam duo magnifici proceres, Henricus uter-
[que **
Nomen, et ambo pares factis insignibus, ambo
Majorum titulis, bellum grave prorsus, et an-
[iceps
- 610 Et multa regni metuendum clade gerebant
E quibus hunc ipsum patrum generaverat ille
- Austrius ex avia Leopoldus marchio regis
Hunc Noricus ductor et regis avunculus idem,
Nobilis Henricus generosa stirpe creavit.
- 615 Hi tristes belli causas, et prima furoris
Ex his nimirum traxerunt semina causis :
Nam pater alterius, Noricorum ductor, atrocem
Pulsus ob invidiam dudum, moresque super-
[bos,
Saxoniam tantum nudo sibi jure relicto,
- 620 Senserat ultrices Chunradi principis iras.
Ereptumque sibi, regno tribuente, ducatum
Ante Leopoldus, nunc ejus frater, et idem
Rectoris patruus, pugnax Henricus habebat.
Utque hæc una lues sano de corpore tandem
- 625 Ac velut e medio nubes odiosa sereno
Cederet, e cunctis, claro sub principe, regni
Paribus Herbipoli jussi coiere potentes.
Adfuit hic Saxon, non adfuit Austrius, ut qui
Judicium fugeret : dudum possessa ducatus
- 630 Perdere jura timens : nam causa semper in
[omni
Judicium spoliatus amat, qui possidet, odit.
Quem tribus absentem totius curia regni
Censuit edictis in jus debere citari.
Nec minus Apuliam Calabrisque ex finibus
[alti
- 635 Sanguinis hic aderant proceres : quos ille lo-
[corum
Invasor patriis migrare Rogerius oris
Jusserat, et tota profugos regione fugarat :
Multaque flebiliter crudelia facta tyranni
Dequesti, patria sese tellure fugatos,
- 640 Proscriptosque bonis, indignaque plurima pas-
[sos,
Morte, vel exilio, vel longo carceris usu
Damnatos, miseris gemitu rumpente querelas,
Addiderant, rebusque suis a principe nostro
Auxilium, et regni vindictam jure petebant.
- 645 Mota manus procerum, regemque fideliter
[omnes
Tam manifesta rogant, totius scandala regni
Vindicet, et tantam juris morumque ruinam.
Accipit hæc lætus princeps, gaudetque rogari,
Materiamque novæ sectandæ laudis habere ;
- 650 Signaque trans Alpes post prima biennia ferre,
Regia, communi procerum juramine sancit :
Ut simul imperii sacra de sede coronam
Sumat, et injusti fera corrigat acta Rogeri.
Hunc, ut fama, virum, pariter cum fratre
[Roberto,
- 655 Cui propter sensus agiles, animique vigorem
Cognomen Guiscardus erat, Normannia quon-
[dam
Ediderat : media rerum seu stirpis agentes
Fortuna, sed mente suis et pectore longe

VARIAE LECTIONES.

** utriusque Rs.

Præstantes, validosque manu, formaque ve-
 [nustos,
 660 Laudis amatores, magnarum semina rerum
 Quærentes, cupidosque suis notescere factis
 Quique magis sese claro de sanguine regum,
 Quam de privata Gallorum gente docerent.
 Hi dum sub teneris, et adhuc crescentibus an-
 [nis,
 665 Nescio quid valido ⁵⁰ tractarent pectore pul-
 [chrum,
 Ipsa nimirum fortuna voce latenti
 Exhortante viros, et blanda maxima quædam ⁵¹
 Promittente manu, jam spe ventura trahentes,
 Omne solum forti patriam quique ⁵² esse pu-
 [tarant :
 670 Ausi sunt tota, spretis natalibus agris,
 Demigrare domo, nomen, gentemque, domum-
 [que
 Optantes peperisse sibi : nec Gallica tantum
 Rura, sed abruptas excelsis rupibus Alpes
 Festino transire gradu : tandemque per urbes
 675 Italiæ, Latiasque domos, quasi debita rura,
 Apuliam, Calabrosque viri petiere penates.
 Regia sic volucris, primas ut crescere plumas
 Artubus, et teneros durescere senserit unguis,
 Naturæ sectatur iter : jamjamque parentum
 680 Officio contemnit ali, nidoque relicto
 Egreditur, parvoque pudet latuisse cubili :
 Mox confisa sibi securo tuta volatu,
 Aut leporem venatur agris, aut æthere cygnum C
 Corripit, et proprios in acuta rupe penates
 685 Ædificat, similesque sibi parat edere foetus.
 Illa quidem tellus nullius muneris expers
 Fetibus arboreis uberrima, vitibus, agris,
 Urbibus, et castris, omnique decore nitēbat :
 Sed vulgus stolidum, pravum, rude, futile, va-
 [num,
 690 Otia longa sequi solitum, fugiensque laboris,
 Mente manumque pigrum, nec pace, nec utile
 [bello.
 Ergo viri, mores hominum, cultusque locorum,
 Ingeniumque suum, solerti pectoris astu
 695 Tractantes, semperque viros ingentia sortes
 Ausa decere rati, potiundi finibus illis
 Spem rapiunt animo : missisque fidelibus, om-
 [nes
 Francigenas, quos aut humilis fortuna paren-
 [tum,
 Aut novitatis amor, seu magna audacia mentis
 700 Finibus e patriis ad præmia magna vocavit,
 Asciscunt, totamque brevi sub tempore terram
 Viribus, arte, dolis, multoque labore subactam,
 Civibus expulsis, injusto jure tenebant.
 Teque sibi, patriæ laudis Robertus, et alti

A 705 Nominis hæredem dignum, Boamunde, reliquit-
 Qui mox auspiciis tibi designata paternis,
 Antiochena manu cepisti mœnia victor
 Fatalis, generique tuo servanda dedisti.
 Alter at æquivocum sibi consimilemque Roge-
 [rum
 710 Progenuit : patriis, qui nunquam degener
 [actis,
 Marte suo Siculis adjecit plurima regnis ·
 Quin et belligeris Byzantion usque carinis
 Vectus, inauratas in regia tecta sagittas ·
 Ipse manu propria juvenili fortiter arcu
 715 Misit, et æternæ laudis monimenta reliquit.
 Hanc tamen historiæ seriem plerique relatu
 Confundunt, variantque suo, solique decorem
 Roberto, magni gaudent ascribere facti,
 Cumque Boamundo fortem genuisse Rogerum
 720 Hunc perhibent, natosque suis virtutibus am-
 [bos
 Informasse patrem : nec solum rebus in illis,
 Quas jam sors dederat, sed quas præsaça fu-
 [turi
 Spondebat ⁵³ mens alta viro, magnique para-
 [tus
 Hæredes in spem magnam succedere justos
 725 Instituisse sibi, mandataque fortia pulchræ
 Indolis extremo pueris in fine dedisse,
 Et larga tribuisse manu, quæcunque vel hostis,
 Vel timidus, dignusque minus possessor ha-
 [beret.
 Unde Boamundo noster Solymarius illam
 730 Externi juris Libyam, Siculosque penates,
 Et claram Antiochi, quam nondum viderat,
 [urbem
 Assignasse refert, famæ vulgata secutus.
 Rumor, an historicus sit certior ordo, requirat
 Lector, et ambiguo scribenti grandia versu
 735 Ignoscat vati : nondum satis illa propago,
 Et Siculæ series nobis innotuit aulæ,
 Ex qua præclaro generosam sanguine nu-
 [ptam
 Augustas tetigisse sinus, castumque potentis
 Regis inisse torum lætatur maximus orbis.
 740 Primum post istam vidit Vormatia sedem
 Concilium procerum jussu concurrere regis.
 Huc ambo venere duces ; sed curia nec tunc
 Evaluit veterem procerum sopire querelam.
 Tempore mox alio rursus revocata potentum
 745 Turba Ratisponam, studio tentavit inani,
 Pace reformata, longam compescere litem.
 Proximus inde fuit procerum concursus in
 [urbe
 Spirensi geminosque duces, multumque diu-
 [que

VARIE LECTIONES.

⁵⁰ calido n. Rs. † ⁵¹ quæque? ⁵² cuique Sp. P. R. Rs, † ⁵³ Spondebant Sp. P. R. †

In placidos mores, solidamque reducere pa- A
[cem
750 Conati, longum frustra insumpsere laborem.
Hinc etiam rector Manuelli, principe quo
[tunc
Porphyrio genito ⁵⁴, gaudebat regia sedes,
Legatos properare jubens, de foedere pacis
Communiqué bono, regniqûe utriusqûe salute
755 Verba ferenda dedit, suadens ob facta Ro-
[geri
Guilhelmo, qui jam defuncti scepra parentis
Et raptas servabat opes, indicere bellum.

Et quia nuper eum deprenso foedere juncti
Sanguinis, a prima secernere conjuge papa
760 Jusserat, et thalami viduatus sorte carebat,
Consortem dignam pariter regniqûe torique
Ejusdem de stirpe petens, quo firmius illum
Constringat validis in pacis foedera nodis.
Tandem instante pio vehementer Saxone regi,
765 Ac repetente suum penitus sine fine ducatum,
Quem castris adscire suis rex ipse parabat,
Goslariam proceres, et partem litis utramque
Evocat. Hic patruo causam fugiente, nepoti
Reddidit evictum, servato jure, ducatum.

LIBER SECUNDUS.

Tertius eximio regni felicis ab ortu B
Annus erat, Friderice, tui, castrisque movendis
Instabat præfixa dies : tunc rura relinquens
Saxonix, superasque petens cum milite multo
5 Ipse sui partes regni, qua Norica lambit
Rura Lycus, placidis factus jam mollior
[undis,
Non procul Augusta consedit rector ab urbe :
Proxima Brixnoram famosi nominis urbem,
Altera saxosum tetigerunt castra Tridentum.
10 Inde per anfractus rigidos, angusta locorum
Saxosis horrenda jugis, faucesque malignas
Carpit iter : tandem longo magnoque labore
Alpibus evictis, campos et plana jacentis
Aspicit Ausonix, stagnoque propinqua ja-
[centi C
15 In campis Verona tuis tentoria ponit.
Sed quia defectu miles cogente ciborum,
Dum rigidam duro transiret limite vallem,
Et loca nec Cereri secunda, nec hospita Bac-
[cho,
Illicito raptu sacras spoliaverat aedes ;
20 Ante profecturis quam rex procedere castris
Vellet, et humani tractare negotia, regni,
Instituit placare Deum, regique superno
Seque suosque piis humiles supponere votis.
Protinus ex omni collectos agmine num-
[mos
25 Corrogat, atque viris commissa fidelibus aera,
E quibus hic præsul, comes ille, probatus D
[uterque
Distribui justa spoliatos sorte per omnes
Imperat et licitæ ⁵⁵ compensat damna rapinæ.
Nobile regis opus : quamvis penuria factum,
30 Ut quondam sancti David, excusare valeret :
Non tamen hac in re causas attendere, sed rem,

Nec quid sit æritum perpendere, sed quid ho-
[nestum.
Mentis quippe bonæ proprium est ⁵⁶ agnoscere
[culpam,
Culpa ubi nulla subest. Tunc demum signa re-
[vellens,
35 Runcaliam properat rapidis attingere castris.
Est locus Italiae, modicum sejunctus ab urbe,
Cui, quia pulchra situ placet, inde Placentia
[nomen,
Planus, et Eridani placido junctissimus amni,
Effundit latos spatioso limite campos :
40 Hic quoties claram regnator tendit ad urbem
Teutonus, Ausoniam sumpturus rite coronam,
Ponere castra solet : ligno suspenditur alte
Erecto clypeus : tunc præco regius omnes
Convocat a dominis feudalia jura tenentes.
45 Excubias regi prima celebrare fideles
Nocte, vetustorum debent ex more parentum.
At quicumque domi domino nolente relictus,
Defuerit, feudo privari curia censet.
Tunc quoque nonnulli censura vindice regai
50 Amisere diu tali possessa reatu.
Quin et pontifices Halberstadensis, et ille
Sub quo Brema fuit, tali regalia jura
Amisere nota : personæ scilicet ipsæ,
Non tamen Ecclesiæ : neque enim quod pastor
[inique
55 Gesserit, Ecclesiæ fas est in damna refundi.
Nunc age, de terra memoratu plurima sacro
Digna relaturi, positum, sedemque locorum,
Nominibusque datis, populos, ritusque vetu-
[stos
(Sicut ab antiquo vulgavit fama) canemus.
60 Hæc Appennini rigidis hinc rupibus, inde
Alpibus aeriis pressa, atque coercita tellus

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁴ Porphyrogenito B. ⁵⁵ illicitæ. B. †. ⁵⁶ deficit 20 est in A. Sp. et R.

- Longa, sed angustam zonæ sortita figuram, A
Hinc sale Tyrrheno, Venetis hinc clauditur
[undis.
Quippe Noti rapidos æstus, Austrique vapores,
65 Appennine, tui sibi temperat obice ⁸⁷ montis.
At rapidum ⁸⁸ Boream, gelidamque timentibus
[Arcton
Præsidio veniunt objectis rupibus Alpes :
Tyrrhenum Zephyro, vagus Adria tunditur
[Euro.
Forsitan hos aliquis, velut uno corpore,
[montes
70 Jungit, et ut capiti duo brachia subjicit uni,
Ut Pyrenæum vero sit nomine totum,
Totius partes sint Apenninus et Alpes.
Hæc tamen hinc aliquas invasit opinio men-
[tes :
Nam qua belligeris toties experta carinis
75 Janua Tyrrheni pulsatur gurgitis æstu,
Cernuntur gemini sese contingere montes,
Ac velut expansis hinc inde fideliter ulnis
Amplecti gremio populos et mœnia lato.
Magnus, et Hesperio non ignoratus in orbe,
80 Et multum debens antiquis vatibus, unda
Hanc medio secat amne Padus, zonasque mi-
[nores
Ex una facit esse duas, populosque bipartit,
Quem geminis hinc inde fluens e partibus unda
Ditat, et Adriacas opulentior influit undas.
85 Hæc una tellure, triplex provincia, ternos C
Scinditur in populos : Venetus, Ligus, Æmi-
[liusque
Incolit : a populo recipit provincia nomen
Qualibet, et multas in se complectitur urbes.
Hæc igitur dulci gaudens uligine tellus,
90 Tam Cereris, Bacchique ferax, et mitis olivæ
Arboris, et pecorum, nullius frugis honorem
Ignorat, nulloque dolet se munere tardam,
Æmilix primam fama cognovimus urbem,
Quæ velut ex aquila, cunctarum lege volu-
[erum,
95 Nomina clara trahens, Aquileia rite vocantur.
Metropolim Ligurum dicunt, sedemque supre-
[mam,
Quam Mediolanum Ligus incola nominat ur-
[bem :
Sive quod in media quadam tellure medulla
Omnibus ingenuis acerrima ⁸⁹ rebus abundat :
100 Seu quod ab invento trahit ista vocabula
[porco,
Lanca qui medio portabat vellera tergo.
At quam præcipuo Venetus colit ordine se-
[dem
Nomine non alio quam tellus ipsa vocatur :
- Urbs opulenta nimis, quamvis circumsonet
[illam
105 Pontus, et Adriacis ingestus fluctibus agger
Eliso modicam concesserit æquore sedem.
Hanc vetus Italiam sermo vocat ulteriorem :
Quod media Tusci seclusa crepidine montis
Longius a pulchra Romana colonia Roma
110 Distet, et Ausonii quidam sit terminus orbis,
Hæc autem magno quæ clauditur Appennino,
Etruscasque domos, et claram continet urbem,
Interior veteri consuevit more vocari.
Mox ea quæ Siculum protenditur usque pro-
[fundum
115 Apuliam, Calabrosque sinus, Campanaque rura
Amplectens, seu citerior, seu Græcia major
Ante vocata fuit, mediam tamen huic quoque
[multi
Connumerant, unoque duas sub nomine ponunt.
Hanc olim bello, quem Scanzia ⁹⁰ miserat,
[hostis
120 Barbarus invasit : maribus qui Marte peremptis,
Crinibus ad mentum torva sub casside pressis,
Cæruleaque coma barbam simulante virilem,
Femineas armasse greges, clademque virorum
Infirma supplesse manu, sic denique victor
125 Hæc loca femineo fertur tenuisse triumpho.
Hæc quoque de causa signato nomine tellus
Dicitur a longis ea Longobardia barbis.
Protinus indigenis paulatim sanguine misto,
Barbara plebs, præter consuetum gentibus
[usum
130 Transiit in sociam suscepto nomine gentem.
Genus astuta, sagax, prudens, industria, so-
[lers,
Provida-consilio, legum jurisque perita :
Corpore, mente valens, animo vigil, ore ve-
[nusta,
Membrorum levitate vicens, patiensque laboris,
135 Prompta manu, sermone fluens, avidissima
[laudis,
Artibus atque operum studiis exculta novo-
[rum,
Sobria, venturi metuens, sumptuque modesta,
Invigilans opibus, studiose parva reservans,
Exiguò contenta cibo, fulgentibus armis,
140 Et nitido corpus componere gaudet amictu :
Libertatis amans, pro qua nec tristitia rerum
Damna, nec extremam gaudet exhorescere
[mortem ;
Nec regis, dominive jugo cervice volenti
Subdita : consulibus rerum committere sum-
[mam
145 Gaudet, et hoc triplici sumptos ex ordine
[fastum

VARIAE LECTIONES.

⁸⁷ P objice * ⁸⁸ Sic A. — rr. rigidum † ⁸⁹ uberrima. B. † ⁹⁰ Sic A. — rr. Scandia †. (")

- Ne pariat diuturnus honos) mutare quotannis, A 195 Strata luat meritas fraudato principe pœnas.
 Vivere quemque suæ subjectum legibus urbis
 Cogit, et externos sub eodem jure potentes
 Alligat : ut terra vix inveniatur in illa
 150 Aut comes, aut alius civili jure solutus.
 Utque suis omnem depellere finibus hostem
 Possit, et armorum patriam virtute tueri,
 Quoslibet ex humili vulgo (quod Gallia foedum
 Judicat) accingi gladio concedit equestri.
 155 Illa tamen legum prudens, et juris amori
 Dedita gens, factæ leges ac jura ⁶¹ nefando
 Infringit, maculatque gravi se sponte reatu;
 Dum quem præcipuo venerari debet amore,
 Atque timere simul, nunquam nisi territa
 [regem B
 160 Suscipit, et facili susceptum fraude relinquit.
 Hoc magis imposito renuens se subdere regi,
 Quod revocare suos victrix Alemannia reges
 Sæpe solet : quippe hæc tanto præsentia regna
 Diligit affectu, quanto tremat illa pavore.
 165 Inde sit ut gemino noceat gens improba damno,
 Dum premit indigno regem malefida labore,
 Et patitur meritas a justo principe pœnas.
 Sic ea quem mitem contemnit, sentit acerbum :
 Ille ream punit, quam mallet habere fidelem.
 170 Omnibus Italiæ processerat altius una
 Urbs Ligurum, titulisque potens, et nomine
 [claro
 Ardua sidereum pulsabat vertice cœlum.
 Illa fere paribus spatiis Alpemque Padumque C
 Separat, hinc Adua, Ticino clauditur inde,
 175 Qui de vicinis orientes ⁶² Alpibus ambo,
 Et famosa Padi majoris stagna petentes
 Hanc aliasque duas, Cumam, Laudamque ca-
 [paci
 Inclusere sinu; sed fortior illa duabus
 Prævaluit, victasque gravi ditione premebat.
 180 Usque adeo nocuit, vicinis ⁶³ urbibus esse
 Majorum : siquidem multos vicina læsit.
 Nec tantum populos, aliasque potentior urbes
 Presserat, imo etiam rebus sublata secundis,
 Et quasi prima suæ ducens momenta ruinæ ⁶⁴.
 185 Ausa fuit validas incessere principis iras.
 Ergo ut tantorum notescat causa malorum, D
 Pauca super veteri regnorum jure revolvam.
 Ductus ab antiquo priscorum tempore regum
 Mos habet, ut quoties regnator Teutonius Al-
 [pem
 190 Transit, et Italicas invisere destinat oras,
 Qui repetant fisco fiscalia jura, fideles
 Per quascunque suos præmittere debeat urbes :
 At quæcunque ream se perfida fecerit ausu
 Sacrilego, regique suo sua jura negarit,
 A 195 Strata luat meritas fraudato principe pœnas.
 Inde sit, ut fractis deformiter horrida muris,
 Nunc quoque per totam videas loca plurima
 [terram.
 Hoc quoque per cunctas regnator Teutonius ur-
 [bes,
 Non modo Teutonicas; sed et hic et ubique ja-
 [centes
 200 Jus habet : ut præsens quasi maximus omnia
 [judex
 Claudere jura manu, cunctasque recidere lites
 Debeat, atque omnis judex, omnisque potestas,
 Atque magistratus ipso præsentem quiescant.
 Hunc etiam regi priscarum sanctio legum,
 205 Longævique vigor moris, profitetur honorem,
 Ut cunctos fetus, quos educat Itala tellus,
 (His modo, quæ poscit terræ cultura, retentis)
 Principis ad nutum fisco præstare colonus
 Debeat, in regni sumptus et militis usum.
 210 Ergo ubi Runcaliæ paucis residente diebus
 Cæsare, fama loquax post tristia nubila cla-
 [rum
 Sidus, et ultorem violati juris adesse
 Urbibus ⁶⁵ et populis circumtulit : undique
 [multi
 Conveniunt, properantque suas exponere cau-
 [sas.
 215 Factaque multorum moestis efferre querelis
 Impunita diu; quos longo tempore tutos
 Fecerat, et scelerum cupidos absentia regis.
 Sic cum post tenebras, hibernaque frigora
 [noctis
 Igneus Æthiopum montes transcendere Phœ-
 [bus
 220 Incipit, et nitidos terris ostendere vultus :
 Gaudet, et optati gratanter luminis ortum
 Suscipit ⁶⁶, æquoreis afflicta carina procellis :
 Quam neque luna prius, nec cætera sidera
 [fessam,
 Inter nocturnas poterant servare tenebras.
 225 Spes nitida cum sole redit, jam temperat arte
 Nauta ratem, clavumque regit, jam tota resedit.
 Seditio, pelagique fragor cum nocte quievit
 Commemorare piget, magnisque ascribere
 [rebus
 Oppida, seu celsis castella minantia pinnis,
 230 Ob scelerum noxas, regnique ultricis honorem,
 Paucorum assultu, facilique eversa triumpho.
 Inter propositas multasque gravesque querelas
 Regia Lauda sui, Cuma cum supplice, regis
 Implorabat opem, missisque fidelibus ambæ
 235 Consulibus, patribusque suis, crudelia facta
 Deflebant querulis Ligurinae vocibus urbis,
 Ærumnasque suas, longæque tyrannidis usum

VARIÆ LECTIONES.

⁶¹ Rs. et A. c.—rr. *jure*. ⁶² P. Rs.—A. et rr. *orientis* o. ⁶³ Ita A.—rr. *vicinos* †. ⁶⁴ Transpos. Rs.—A. et rr. v. 185, præced. v. 184. o. ⁶⁵ P. Rs. A. c.—rr. *viribus*. o. ⁶⁶ *suspicit* ?

Facundo mœstoque tamen sermone gemebant, A
 Consulibus Ligurum præsentibus, atque paratis
 240 Excusare suam phaleratis vocibus urbem.
 Sed quia per fines Ligurum loca summa pe-
 [tenti
 Italiæ, restabat iter, differre querelam
 Maluit, inter eos modicum post tempus agen-
 [dam
 Finibus in propriis : veluti gravioris utrinque
 245 Consilii, spatiique simul majoris egentem.
 Utque viæ gnaros, monstratoresque locorum
 Detinuit Ligures : jamjamque redire parantes,
 Prævia ferre suis jussit vestigia castris.
 Jamque aderant juvenes regi peregrina fe-
 [rentes
 250 Munera, læta novo quæ miserat alta triumpho
 Janua : nuper enim contritis hostibus urbes
 Barbaricas populata suis everterat armis,
 Quæsieratque sibi nomen memorabile facti ⁶⁷,
 Eximia magnam referens cum laude rapinam.
 255 Miserat ergo suæ regi nova munera prædæ
 Barbaricas vestes, struthiones atque leones,
 Psittacon humanis æquantem murmura verbis.
 Tandem castra movens, Ligurum Fridericus
 [in ora
 Tendit, et in mediis ponit tentoria campis.
 260 Ast ubi signa viros præcedere regia jussos,
 Ductoresque viæ per dura, per arida sese
 Ducere, perque locos steriles et frugis egenos
 Comperit, agnovitque dolum : tunc fervidus ira C
 Exarsit, jussitque suis excedere castris
 265 Damnatos, urbi que suæ sine laude remisit.
 Addidit huic alios justo fortuna dolori
 Irarum stimulos : namque aspera frigora pas-
 [sus
 Miles, et liberni contusus turbine cœli,
 Esurie, nimboque simul vexatus egebat.
 270 Inde furor, feritasque viris, iramque furenti
 Adjiciunt, stimulosque graves : accessit eo-
 [dem,
 Quod quascunque prius bello subverterat urbes
 Urbs eadem Ligurum, ne forte resurgere vel-
 [lent,
 Urgebat, victasque gravi terrore premebat,
 275 Inque sui sceleris consensum flectere mentem D
 Principis invicti (quid enim non impetrat auri
 Gratia?) si posset, multa mercede parabat.
 Inde locos steriles, jejunaque rura relin-
 [quens,
 Haud procul a celsa rex invictissimus urbe
 280 Regia secundis posuit tentoria campis,
 Attritasque fame, duroque labore cohortes,
 Uberiore cibo, placidaque quiete refovit.
 Turribus, et valido longe spectabile muro,

Infida modicum distabat ab urbe Rosatum,
 285 Municipum securam domus, tutique receptus,
 Si quid ab incursu tutum satis esse valeret
 Teutonico, regni que minas contemnere posset.
 Hoc tunc quingentis in eadem sede relictis,
 Hisque bene instructis, victuque et fortibus
 [armis
 290 Munierant Ligures (sed quæ munimina regni
 Auspiciis obstare queunt?); depulsus ab arce
 Cogitur infidam sine sanguine miles in urbem.
 Nec mora, direptis quæcunque paraverat
 [hostis
 Ipse sibi, flamma munimina tota cremari
 295 Rex jubet, et fractis everti mœnibus arcem.
 Nec minus e castris audax effusa juvenus,
 Ocius ad muros, et portas urbis adusque
 Irruit : occurrunt hostes, validoque tumultu
 Prælia prima movent, multos arsura ⁶⁸ per
 [annos,
 300 Nec nisi post longos, indefessosque labores,
 Extremamque loci tandem cessura ruinam.
 Hic præter captos, quos nec numerare valemus,
 Nec libet, innumeri proprio rediere cruenti
 Sanguine semineces : multi jacuere perempti.
 305 Hoc stupefacta malo plebes, cladisque futuræ
 Territa primitiis, jam nunc præsentia dam-
 [nans,
 Et ventura timens, Giraldi consulis ædes ⁶⁹
 (Quippe hic præcipuus famosi criminis auctor
 Et snasor fuerat) rapido fremebunda tumultu
 310 Diruit : hoc justam violati principis iram
 Sperabat placare modo ; sed inania princeps,
 Et quasi vana ratus, stultæ ostentamina plebis
 Sprevit, et his alias properans adjungere cla-
 [des,
 Extemplo rapidas Ticini tendit ad undas.
 315 Hic fluvius gelida venam sortitus ab Alpe,
 Haud procul a pulchra cursu brevior Papia,
 Influit Eridanum : quam nomine gurgitis urbem
 Nonnulli vocitare solent : mediusque locorum
 Terminus, a Ligurum te parva Novaria campis
 320 Semovet. Hic geminos pontes, et pontibus ipsis
 Addiderant Ligures valido munimine turres;
 Ut quoties fines vastare Novaria vellent,
 Sive Papia tuos, tuto transcurrere possent
 Ac remeare gradu : pontes rex occupat ambos,
 325 Traductisque suis, munimina lignea, turres
 Concremat, et ruptis distinguit pontibus am-
 [nem.
 Protinus immani fastu tria rector ab illis
 Hostili fundata solo castella, potenter
 Diruit, et miseros longa formidine cives
 330 Solvit, et creptos victoribus eripit agros
 Hanc etiam dudum gentili fraude rebellem,

VARIAE LECTIONES.

⁶⁷ factis m. Rs. ⁶⁸ A. Ausura; — Rs : quid si mansura? ⁶⁹ A. ædem.

- Princeps Henricus penitus subverberat urbem, A
 Tempore mox alio, satiata principis ira,
 Jam dominis servire suis edocta, vetustas
 335 Erexit, fatis melioribus usa, ruinas :
 Parva quidem, sed tuta novo, speciosaque ⁷⁰
 [muro,
 Et circumducti lato satis aggere valli.
 Hujus ab antiquo comitatum in sinibus urbis
 Solus ab angariis Itatorum pene solutus,
 340 Præsidio Ligurum Guido Blandratensis habe-
 [bat :
 Qui veluti multas, sic hanc quoque, viribus usi,
 Absorbere suis sperabant faucibus urbem.
 Postea Vercellum, Taurinaque mœnia prin-
 [ceps
 Præterit : utque ⁷¹ Padi qua plus accedit ad B
 [ortum,
 345 Contigit oppositam traducto milite ripam,
 Proflin ad pulchræ fines et rura Papiæ
 Verit iter, fidam gaudens invisere terram.
 Urbs erat, antiquo quam nomine dixerat Astum
 Usus, habens propriis in sinibus oppida lata,
 350 Ac populosa nimis, Cairam gens illa vocabat.
 Hæc loca Ferrati Guilhelmus marchio montis,
 Debita jura sibi, dignumque negare timorem,
 Publica Runcaliæ tractante negotia rege,
 Suppliciter conquestus erat, fastumque su-
 [perbæ
 355 Gentis, et acta gemens immobilis improba
 [vulgi, C
 Contemptusque suos : edictaque regia sæpe
 Parvipensa ferens, multumque diuque loquendo
 Moverat ingenuas invicti principis iras.
 Accedebat ad hoc, sociatum sanguine misto
 360 Inter utrumque genus; nam quæ sortita mari-
 [tum
 Hunc erat, hæc regem gaudebat habere nepo-
 [tem.
 Hos igitur populos, longo jam tempore læsa
 Majestate reos, toties, frustra que citatos
 Legibus, invicta ⁷² jam tandem plectere pœna
 365 Constituit, rapidoque gradu petit oppida prin-
 [ceps.
 Territus hoste novo, sed non correctus, in D
 [altos
 Exierat populus trepida formidine colles :
 Irruit : et gaudens exercitus invenit, omni ⁷³
 Oppida plena bono, spumante nectare cellas,
 370 Horrea frumentis, oleo spirante ⁷⁴ lagenas.
 Hic paucos egere dies, dum plurima saccis
 Infundunt frumenta suis, utresque, cadosque
 Ventrosasque replent oleo, Bacchoque lagenas.
 Nec mora, direptis potioribus, oppida flammis
 375 Tradunt, et validas evertunt funditus arces.
- Inde recedentes, non tantum criminis hujus
 Terreno sub rege ream, sed jure superno
 Damnatam proprii contemptu præsulis Astum,
 Hostili terrore petunt : quæ cive fugato,
 380 Omni plena bono, victores ubere læto
 Exceptit, multisque viris alimenta diebus
 Uberiora dedit : tandem spoliata, rogisque
 Tradita, perversi sceleris, geminique reatus
 Pertulit immeritam sedes innoxia pœnam.
 385 Sed quia castrensibus crebris assueta rapinis,
 Rixari, ferroque etiam pugnare juvenus
 Duxerat in morem, pravæque libidinis usum
 Providus hunc tali mitescere lege furorem
 Rex jubet : ut si quis castrorum ex agmine
 [quemquam
 390 Pulset, et injustis socium ferus appetat armis,
 Aut caput, aut dextram tali pro crimine lictor
 Amputet, et facinus feriat capitale securis.
 Haud mora, Terdonam (Ligurum quæ scedere
 [pravo
 Consiliis adhibebat opem, scelerique nefando,
 395 Quam regi vesana suo præstare favorem
 Maluerat, nec adhuc toties revocata redibat)
 Constituunt raptis petere, atque evertere si-
 [gnis.
 Hæc etenim fidam regnis inimica Papiam,
 Plus quoque quam Ligures, crebro grassata
 [premebat.
 400 Nam licet urbs Ligurum spatio brevior loco-
 [rum
 Dissideat, medius Ticini gurgés utramque
 Separat, et geminos intersecat unda tumultus.
 At qua turrigeram spectat Terdona Papiam,
 Omnia plena jacent : non hic mons, silva, vel
 [amnis,
 405 Qui queat alternos medius cohibere furores.
 Proxima magnifici vidit tentoria regis
 Marchia, vulgari quæ nomine Busca vocatur.
 Inde Palatini gaudentem juris honore,
 Unanimumque sibi Chunradum nomine fra-
 [trem,
 410 Signiferumque suum, quem Norica misit Otho-
 [nem
 Terra, virum magnis spectatum sæpe periclis,
 Allobrogumque ducem, cujus sub jure fatigat
 Lenis Arar placidas Rhodano ⁷⁵ quæ commo-
 [dat undas
 (Huic nomen Bertholdus erat), cum milite multo
 415 Præcursare jubet, dictæque sagaciter urbis
 Explorare situm, quid agat, quid cogitet hostis,
 Seque secuturum castrorum robore toto
 Subsidioque viris venturum spondet : at illi
 Præcelerant urbemque petunt : Taneramque ⁷⁶
 [rapacem.

VARIAE LECTIONES.

⁷⁰ Spaciosaque V. †. ⁷¹ Rs. Jo. usque ††. ⁷² Indicta? ⁷³ Rs. A. c.—A. Sp. R. Jo. omnis. ⁷⁴ spi-
 rare B. †. ⁷⁵ A. Rheno. o. ⁷⁶ A. Tanoramque o. — c. Tanarumque.

420 Transgressi, muros et portas urbis adusque
Discurrunt, oculisque notant, et mente sagaci
Naturam sedemque loci, pensantque laborem,
Signaque dispositis expectant regia castris.

Tertia lux aderat, totis cum viribus ecce

425 Bellator Fridericus adest : tentoria ripa
Ulteriore locat : ne protinus agmina jungi
Possent, auctus aquis pluvialibus obstitit am-
[nis.

Ast ubi detumuit fluvius, positoque furore
Coepit habere vadum, necdum residentibus
[undis,

430 Protinus evectu validorum ⁷⁷ miles equorum
Non tam flumineas transit, quam transnatat
[undas, B

Junctaque ⁷⁸ considunt sociatis agmina castris.
Montis in abrupti scopuloso vertice sedes
Arcis erat, teretique tumens excreverat umbo

435 Saxeus ille jugo, monti vicinus utrique,
Qua sibi confines sunt Appenninus et Alpes.
Nec solum Terdona tuos locus ille penates,
Sed velut e specula Ligures et plana Papiæ,
Atque alias Italicae positas in finibus urbes,

440 Ceu capiti subjecta suo, prospectat ab alto
Membra, nec obsistunt ullæ spectantibus ⁷⁹ um-
[bræ.

Hic præter validas turres, quibus undique
[sedes

Tuta videbatur, rubeo nitidissima muro,
Pro saxo laterem celeberrima turris habebat. C

445 Hanc ibi Tarquinum quondam fundasse Su-
[perbum

Rumor erat : nomenque loco retinente Superba
Illa vocabatur longo jam tempore turris :

Huic subjecta jugo, valido firmissima muro,
Turribus, et celsis consurgunt mœnia pinnis,

450 Exornantque suam tectis sublimibus urbem.
Hanc secat exiguus saliens e monte propinquo,
Sed faciles iras modico sumpturus ab imbre
Gurges, et in geminas sejungit mœnia partes.

Prima dies magnis momenta potentia cœptis

455 Addidit, et dubiis ⁸⁰ depressit pondera fati.
Ipsa namque die primo expugnata labore,
Hostibus afflictis cessere suburbia nostris,
Et sese tutam populus revocavit in arcem
Densior, augustam ⁸¹ muniret ut undique se-
[dem.

460 Hic præter cives et signa domestica, multi
Intererant Ligures, paucis quos ante diebus
Urbis Ligurum, tantæ communis causa ruinæ,
Vana laboranti solatia miserat urbi.

Præterea multis stipatus Opitius ⁸² armis,

465 Addiderat socium rebus se sponte supremis

Marchio : quem propter mores, ni fallor,
[acerbos

Spinam fama malam vero satis ore vocabat,
Quod ⁸³ contra mores et legum scita rebellis.
Nam quid in humanis reperitur acerbius actis

470 Sævitia stimulare pium, et compungere regem?
Viribus his, validoque loci munimine freti
Infausti cives, nec mœnia dedere, nec se
Post mala tanta suo dignantur subdere regi :

Perstat in incepto stolidus furor, inque ruinam
475 Tendit, et ad certam properat gens perdita
[cladem.

Tunc vero ut justam sese collegit in iram
Regia nobilitas, et tandem sæva coactus
Venit in arma furor, non jam servare laborat
Ingratos, veniamve ultra sperantibus offeri :

480 Jam toties revocasse pudet, monituque sa-
[lubri

Invitasse reos ad dulcia foedera cives.

Ut leo qui dudum placido mansueverat usu,
Exueratque ⁸⁴ feros longo jam tempore mores,
Si quis cum ⁸⁵ jaculis, vel nudo cominus ense

485 Præditus ⁸⁶ irriter, generosi pectoris iram
Dissimulat, reprimitque diu, spernitque minori
Tingere cæde genas, et vili sanguine pasci :
At si perstiterit damnatus et improbus hosti.
Addideritque minas, tunc se stimulante fla-
[gello

490 Incitat, et miserum violento pectoris ictu
Involat, et laceros frangit crudeliter artus.
Sic suppressa diu generosi principis ira
Exarsit, rapuitque novum mens alta furorem:
Utque satis certo plebs noverit improba signo,

495 Quam sperare suis mercedem debeat ausis,
Protinus ante fores miserorum certa reorum
Attolli tormenta, cruces, cernentibus ipsis,
Imperat : ac ne quis sese subducere cladi
Cautus, et elapsu trepido discedere possit,

500 Undique conclusos princeps hoc ordine cingit :
Qua zephyrus clausam geminis prohibentibus
[arcem

Montibus, a tergo blando spiramine tangit,
Regia signa nitent, et clausis hostibus omnes
Aggressus ⁸⁷, aditusque negant : qua pinniger
[austros

D
505 Excipit, atque notis obsibilat Appenninus,
Saxonas indomitos, et Norica castra superbus
Asperat Henricus, perituraque mœnia terret.
At qua plana jacent, et liber transitus Euro
Accessusque patet, popularia signa, suasque

510 Pulchra Papiæ locat numeroso milite vires.
Protinus ingenti muralia pondere princeps
Attolli tormenta jubet, quæ grandia saxa
Incutiant validis agitato verbere muris.

VARIAE LECTIONES.

⁷⁷ Validore o. Sp. validiore. † ⁷⁸ Emend. W. — Edd. cunctaque. ⁷⁹ A. et rr. sectantibus o. — A. et Sp. c. spectantibus. ⁸⁰ dubii? ⁸¹ angustam P. † ⁸² P. Rs. — rr. Apicius. o. ⁸³ Quam. A. — forsā : Kum? ⁸⁴ Rs. rr. exueritque. ⁸⁵ eum R. Jo. * ⁸⁶ perditus. P. Rs. * ⁸⁷ Egressus. V. *

Quæque superveniens hostiles machina turres A
 515 Despiciat, missis et desuper implicet⁸⁸ hastis,
 Quæ levibus subjecta rotis, aut fraude latenti
 Suffodiat validos, aut pulset turbine muros
 Tunc jaculis strident auræ, levibusque sagittis
 Sibilat excussum balistæ turbine telum,
 520 Fundaque fatifero tenerum secat aera plumbo.
 Nec minus infausti summis et turribus hostes
 Grandia saxa rotant, ferrum jaculantur, et
 [ignes,
 Adjiciuntque animos, seque exhortantur in
 [arma :
 Urget quippe metus. faciuntque pericula fortes.
 525 Sæpe etiam propriis cōfisi viribus, ultro
 Prosiliunt, turbantque viros, celerique relapsu
 Evadunt, iterumque suam referuntur in arcem. B
 Non impune quidem : nam præter multa
 [suorum
 Funera, quæ mœsta clam servabantur in urbe,
 530 Multi dum refugo repetunt pede mœnia, capti
 Appensique cruci, miseranda sorte peribant.
 Nec reticere libet triste ac memorabile
 [quiddam,
 Ignotumque prius : rapido nam turbine saxum
 Inflictum muris, violento frangitur ictu,
 535 Tresque sui partes faciens, tria corpora sævo
 Dat juvenum leto, dum starent agmine denso,
 Et media summis agerent de rebus in arce.
 At rex eximius, tandem pietate remota
 Adjectisque minis, socios hortatur, et addit C
 540 Ipse suis animos : oppugnat et assilit hostes.
 Sæpe levi jaculo validam, celerique sagitta
 Excitat ipse manum, tormenta que bellica præ-
 [sens
 Instruit, et certos in mœnia dirigit ictus ;
 Et nihil infectum, fieri quod postulat usus,
 545 Neglectumque sinit, multumque et ubique ju-
 [bendo,
 Pugnandoque manu, perfecti militis usum,
 Officiumque simul discreti principis implet.
 Fons erat ex illa qua mœnia parte Papiam
 Respiciunt, unus turbæ castrens in usum
 550 Sufficiens, dum liber erat ; nunc æmulus hostis
 Asservat latices, inimicaque signa Papiæ
 Infaustos propriis arcant a fontibus hostes. D
 Unde fit, ut durós pugnandi ferre labores
 Jugiter, et rigidis versari semper in armis
 555 Cogat eos sitiens, et ob hoc animosa juvenus,
 Fundere dum proprium vetito pro fonte cruo-
 [rem,
 Sanguinis et fluvio permistas sumere lymphas
 Non timet, atque animos eadem, quæ corpora
 [frangit,
 Auget acerba sitis : nulla est audacia major,
 560 Quam cui materiem naturæ præbet egestas,

Ut sitis atque fames : sitiens mala nulla timere,
 Esuriensve potest : miseræ violentia pestis
 Cogit abesse metum : dum plus præsentia tor-
 [quent,
 Qam ventura movent : vidit discrimina summa,
 565 Et totum princeps hac vergere parte laborem.
 Præsidioque viris Ferrati marchio montis
 Additur : ut socios juncto discrimine casus
 Excipiat, servetque lacus, et terreat hostes.
 Præterea sordes, et quæque nocentia fonti
 570 Injiciunt. purasque ipsis cernentibus undas
 Morticinis, turpique audent corrumpere tabo :
 Et delibutas immergunt sulfure tædas,
 Ut sapor ingenuus gustu violetur amaro.
 Nec minus has cupide sitiens, et egena li-
 [quoris
 575 Appetit, et certa pugnat pro morte juvenus,
 Permutans olidas effuso sanguine lymphas.
 Nam qui per mediam manabat rivulus urbem
 Mole ruinarum, saxis et pulvere multo
 Hostibus exiguas ultro⁸⁹ turbantibus undas,
 580 Gurgite limoso sordens ac putridus ibat.
 Nec mihi cujusdam virtus reticenda videtur,
 Seu magis incautæ præceps vesania mentis.
 Strator erat, de plebe quidem, nec nomine
 [multum
 Vulgato, modica in castris mercede merebat
 585 Hic velut iratus bello, longasque perosus,
 Indignansque moras, et ob hoc crudelior hosti,
 Dum gravis assultus, solitoque ferocior arcem
 Urget, et hinc illinc Hibernæ grandinis instar
 Saxa, faces, et tela volant ; neque casside
 [clausus
 590 Tempora, nec chalybum munitus pectora textu,
 Vix gladio, clypeoque levi protectus, in altum
 Nititur ascensu collem, quo regia turris
 Tarquini fundata nitet, parvaque securi,
 (Quam genus hoc hominum serviles gestat in
 [usus
 595 Subnexam sellæ) vestigia cædit in alta
 Rupe sibi, sociis revocantibus, hostibus autem
 Attonitis, et stulta viri mirantibus ausa.
 Non illum lapides, non illum ferreus imber
 Telorum ; non quæ violento turbine turrim
 600 Saxa petunt, revocare valent : interque suorum
 Clamorem, hostilesque minas, evadit ad ar-
 [cem.
 Protinus armato cuidam congressus inermis,
 Fortior ad terram scopulo deturbat ab alto
 Præcipitem, versoque gradu vestigia victor
 605 Fortuna comitante refert, et corpore toto
 Integer, ad socios et regia signa reversus,
 Se pariter castris, et tuta mente recepit⁹⁰,
 Mirans ipse suum revocato pectore factum.
 Cui rex ob facinus præclarum, præmia laudis

VARIAE LECTIONES.

⁸⁸ implicat. A.—Rs. m. impluat. * ⁸⁹ Forsan ultra, id est, insuper. Rs. ⁹⁰ tota B †.

649 Digna referre volens, titulos et nomen equestre, A
 Armaque, cornipedesque feros, cultusque ni-
 [gentes
 Largiturus erat: puduit consurgere tantum
 Plebeium, generisque sui transcendere fines;
 Et sub fortuna potius remanere priori
 615 Credidit, acceptis largis a principe donis.
 At rex ignavo cœptum procedere tractu,
 Ægra mente ferens, (properabat quippe co-
 [ronam,
 Atque monarchiam totius sumere mundi,
 Omnia quæ lentum valeant impellere bellum,
 620 Et tardas celerare moras, sub corde sagaci
 Ventilat: ingenuo videt undique mœnia firma
 Robore, nativogue loci munimine tuta.
 Una parte tamen, stabat qua regia turris,
 Quod natura minus dederat supplesse labore,
 625 Artificumque ⁹¹ manu: tandem memorabile
 [quiddam,
 Egregium dictu, sed non satis utile menti
 Incidit: ut solidæ fodiendo viscera terræ,
 Inma cavans, ductis ad fundamenta cavernis,
 Ipsam inclinato turrim subvertere muro
 630 Apparet, et subito reseret sibi mœnia lapsu.
 Hanc regis curam versutus prævenit hostis,
 Atque artem solers opponere cogitat arti.
 Ergo ubi visceribus sese telluris opacæ
 Regius immersit secreto limite fossor,
 635 Protinus occurrens patulæ scrobis hostis hiatu
 Deprænsos tellure viros, redituque negato
 Attonitos, medio suffocat in aggere fossæ.
 Sic miseros proprium sibimet fodisse sepul-
 [crum

Pœnituit, clausosque cavo telluris hiatu
 640 Ulterior ⁹² cœlo non reddidit atra vorago.
 Nec minus iratos alios quoque crimine vultus,
 Fortuitos omnes solito contemnere casus,
 Ausa fuit fortuna procax ostendere regi.
 Haud procul ejusdem distans a sinibus urbis
 645 Fulgebat Ligurum longe spectabile castrum;
 Hoc expugnandi dudum Fridericus amorem
 Pectore conceptum perducere tentat in actum.
 Protinus in castris scalas, et cætera per quæ
 Hostibus ignaris conscendi mœnia possunt,
 650 Exstruit: hæc in se fabricata putantibus illis,
 Oppida qui servant, atque admirantibus usum:
 Haud mora, delectos ex ordine rector equestri
 Ductori Allobrogum, præstanti corpore fortes,
 Atque Palatino juvenes committit Othoni.
 655 Atque illuc jubet ire viros, quo tempore luci
 Extrêmæ gelidas miscet nox prima tenebras:
 Paret, et ad tutam miles duce fretus uterque ⁹³
 Tendit iter sedem: cunctisque sopore solutis,
 Allatis ⁹⁴ furtim scalis, fastigia muri
 660 Summa petunt: ac ni temere clamore coorto
 Indicium facti juvenes properantius æquo
 Fecissent, erepta brevi castrexsibus hora,
 Et pulchro sublata dolo castella fuissent.
 Armorum strepitu, et subito clamore citatum
 665 Prosilit e stratis vulgus castrense, fugamque
 Arripit: at postquam trepidis audacia major
 Aduit, et sumptis virtus incanduit armis,
 Bella movet, hostemque suis jam pene politum
 Mœnibus, excutiunt, capto muroque ⁹⁵ re
 [pellunt.

LIBER TERTIUS

Jamque dies aderat, qua Christus mystica D
 [cœnæ
 Discipulis statuens convivia, corporis esu
 Ipse sui, potuque sacri satiare cruoris,
 Post agni carnes priscae libamina legis
 5 Nos voluit, veram panis, laticisque figuram
 Protendens oculis, sed certæ ⁹⁶ pabula vitæ
 Sensibus infundens, cum jam cessante vetusti
 More sacri, nova jura novus statuisset sacerdos
 Creditur altaris, quæ tradita primitus uno
 10 Ac suscepta modo, tenet ecclesiasticus ordo.
 Hunc, et tres alios spatio propiore sequentes,

Temporis ob sacri princeps generosus honorem
 Constituit celebrare manu devotus inermi.
 Hac quoque præterita, jamque orta luce se-
 [quenti
 15 Qua Deus in ligno vera sub carne pependit,
 Ecce profugata ⁹⁷ miserabile vulgus ab arce,
 Clerus, et informis monachorum turba, solutis
 Mœnibus, ad placidi properant tentoria regis:
 Exhausti macie, jejunia longa ferendo,
 20 Esuriem faciente siti, squallentia sacris
 Vestibus ora tegunt, nudo vestigia gressu
 Figentes: tunc signa crucis, capsasque piorum

VARIE LECTIONES.

⁹¹ artificemque B. (?) ⁹² ulterius. m. Sc. A. c. idem. ⁹³ Rs: utroque. † ⁹⁴ Rs. et c. Sp.— A. et rr. ablatiis o. ⁹⁵ castro muroque Sc. † ⁹⁶ Certe Sp. Rj. † certe P. R. ††. certe A. quidem sed eadem et: vite. ⁹⁷ proculcata s. flagellata pp. Rs.— et profugus alta, Sc. † profligata Pll.*

Custodes cinerum, praelato thure vaporant. A
 Quos ubi pacifice venientes agmine denso
 25 Vidit, in occursum princeps reverenduseorum
 Prudentes jubet ire viros, et quærere causas
 Quid veniant? quidve illa velit novitatis imago?
 Protinus ex illis pallenti squallidus ore,
 Voce satis mœsta, fortunæ verba coaptans,
 30 Facundo sermone tamen, sic incipit unus:
 Mens erat, invicti pedibus procumbere regis,
 Et quos immeriti patimur, deflere labores:
 Quem quia nunc misera prohibemur adire
 [repulsa,
 Vos satem nostras illi deferte querelas.
 Quid luimus miseri? quid dignum fecimus ira,
 Rex invicte, tua? quæ tantum causa furorem
 Movit, ut imbellem, solitum fideliter hymnos B
 Pro populo Christi, pro te quoque sæpius ipso,
 Si credis, resonare Deo, cum plebe nocenti
 40 Perdere coneris tanto molimine clerum?
 Quod scelus hic nostrum? nisi si scelus esse
 [putetur,
 In medio populi sedem posuisse nocentis.
 Nos neque consiliis immania cœpta, nec acta⁹⁸
 Juvimus; invitis fiunt hæc omnia nobis
 45 Illi civiles causas, et pondera rerum
 Inter se tractare solent: nos vulgus inerme,
 Nos abjecta manus, nullis adhibemur eorum
 Consiliis, tantum studiis nocturna diurnis
 Jungimus, assiduos soliti depromere psalmos,
 50 Et precibus pulsare Deum; sed bella nec illos
 Exercere sinunt in tantis cladibus usus.
 Undique concutimur bello, lapidumque rotatu
 Templâ flagellantur, sacris altaribus astans
 Confixus telis exspirat morte sacerdos.
 55 Ergo pius pariter pereunte peribit iniquo,
 Nec vixisse pie sub iudice proderit æquo?
 Si⁹⁹ scelerum vindex, consolatorque piorum
 Venisti, si jura tuis, legesque reformas
 Gentibus, inque suum satagis revocare vigorem:
 60 Parce bonis, et perde malos, propone quibusque
 Justitiam meritis, compensans præmia causis.
 Quanquam (si veris liceat modo vocibus uti,
 Pace tua, princeps) pensato pondere rerum
 Non tam formosæ rea sit Terdona Papiæ,
 65 Quam rea Terdonæ formosa Papiâ tibi que. D
 Nam præter reliquas, quas aut servire coactas
 Subdidit, aut captas evertit funditus urbes,
 Aspice quam turpi Lunelli nobile castrum.
 Atque Palatini sedem, fidosque penates
 70 Verterat¹⁰⁰ illa dolo: comitem, civesque vo-
 [cabat
 Perfida, colloquio pacis de rebus nabendo,
 Incautosque viros, et nil hostile timentes,

Fraude mala captos in vincula dura coegit.
 Ipsaque non armis, nec belli jure, sed astu,
 75 Vel potius subversa dolo castella reliquit.
 Et nunc ille comes concors, et regius aulae
 Ille potens princeps, sub quo Romana securis
 Italiae punire reos de more vetusto
 Debuit, injustæ¹ victrici cogitur urbi,
 80 Ut modicus servire cliens, nulloque reuicio
 Jure sibi, dominæ metuit mandata superbæ.
 Hæc feritas urbi Ligurum, quæ sola Papiam
 Non timet, infausto, princeps, nos fœdere
 [junxit:
 Non odio regni, non seditione rebelli,
 85 Imò (ut vera loquar) non ipsius urbis amore
 Hanc sequimur; sed ne nos ore Papiæ voraci
 Absorbere queat, quæ cunctas devorat urbes:
 Et tamen in tantis scelerum proventibus illa
 Gaudet, et ecce tui felix habet omen amoris.
 90 Sed nihil hæc ad nos; ad te, justissime princeps,
 Attinet, Italicos jam dudum inquirere mores,
 Ulcisci scelerum noxas, punire nocentes,
 Oppressos relevare manu, frenare superbos.
 Nos proprios tantum contenti flere labores.
 95 Oramus, jam parce piis, hominesque memento
 Fœdere naturæ, fidei caractere junctos.
 Aspice tabifico languentia corpora morbo,
 Aspice deformes vultus, atque arida longa
 Ora siti: vix hæc fauces in verba solutæ
 100 Vocis iter præstare valent, quos² tempore longo
 Sulphureus torret polius, quam temperat hu-
 [mor;
 Corruptos sanie latices, infectaque tabo
 Pocula, vix mediis ex hostibus ense recepta
 Sumimus: obducto durescunt viscera cœno.
 105 Arctantur³ fauces, insano fervidus æstu
 Pectoris alternos angustat pulmo meatus:
 Nec pestem relevare cibo, vel languida victu
 Membra fovere libet: misero solatia morbo
 Jussimus esse famem: sic pestem peste levamus.
 110 Heu miseram, atque omni graviolem funere
 [vitam,
 Vivere, nec gratas vivendi noscere causas!
 At tu per fidei communia sacra, per illum
 Quem crucis in ligno potatum felle, piisque
 Extendisse manus, et sacri fluminis imbre
 115 Conscissum rorasse latus, mortemque subisse
 Lux hodierna monet, vir maxime, parce, nec
 [ultra
 innocuos afflige pius: sine, morte relicta
 (Mortis enim species) alias⁴ quocumque jubebis,
 Omnibus ereptis, inopem traducere vitam:
 120 Neve velis iterum miseris nos reddere claustris;
 Olim grata domus, nunc carcere tristior omni

ARIAE LECTIONES.

⁹⁸ actis Rs., actu B. * ⁹⁹ Rs. A. c. — Sic... venisti? Sp. P. R. o. ¹⁰⁰ verterit Rs. Rj. * ¹ Ita expresse A. — injuste. m. Rs. †. * B. quas. * Sic A. probante Rs. — rr. arctantur. * aliis quacumque Rs. †

Ille locus, stygioque magis metuendus averno A
 Dixit, et erectis omnes ad sidera palmis
 Principis absentes feriunt ululatibus aures :
 125 Qui tamen occulta tractus pietate, laborem
 Dissimulans animi, documentaque magna, sui-
 [que
 Exemplum sancire volens, ad tuta^s redire
 Imperat, et clausam miseros compellit in arcem.
 Non secus irati sententia sine supremo
 130 Judicis, æternum maledictos tradet in ignem,
 Suppliciisque datos exerta puniet ira
 Qui toties moniti, toties sprevere monentem.
 Sic miseri cives ad moenia clausa gementes,
 Ac velut in certam queruli rediere gehennam.
 135 Tandem spe posita, jam desperare coactus,
 Ac velut incertæ conclusus carcere mortis,
 Ingentes animos ex ipsis cladibus hostis
 Colligit: ac medio concessæ tempore pacis,
 Exstruitur miræ Balearica machina molis,
 140 Quæ valido longum transverberet aera jactu.
 Ergo ubi divino concessum tempus honori
 Præteriit, rursus jaculis, lapidumque rotatu,
 Et teli quocunque modo tentantur: et inde
 Illa gravis moles ingenti pondere fulta
 145 Erigitur, celsasque supervenit altior arces,
 Saxaque magna rotans, nostros absistere longe
 Cogit, et ipsius tormenti robora frangit,
 Quod magis obsessos affligere sueverat hostes.
 Addidit hoc animos hosti, quantumque doloris
 150 Accessit nostris, tantum^s ferus ille superbit. C
 Respirant utrinque minæ, paulumque remissa
 Pugnandi serie, renovato robore rursus
 Fit fragor, et valido quassantur moenia bello.
 Nec minus obsessi, quantum timor, iraque præ-
 [ceps
 155 Suggestit, accelerant, ferrum jaculantur, et
 ignem
 Saxaque terrifico vibrant excussa flagello.
 Nec dubitant ipsos in prælia frangere muros
 Seque ipsos hosti, si desint tela, minantur.
 Tandem post multos bellorum hinc inde
 [labores,
 160 Et miseræ cladem numerosaque funera plebis,
 Expugnata magis, quam reddita^s moenia nostris D
 Cesserunt, tantumque reis pro munere summo
 (Id quoque vix procerum precibus, multoque
 [rogatu)
 Est concessa salus; in sortem cætera prædæ
 165 Omnibus, et longi pretium venere laboris:
 Ipsaque disjectis hostiliter undique muris
 Moenia, pulverea pessumsedere ruina.
 Quis referat miseræ squalorem plebis, et ægro
 Tabida membra situ, detestandumque colorem?
 170 Cum velut e tumulo permissu regis ab arce
 Non homo, sed pallens hominis prodiret imago.

Tunc licuit miseris, quam sit miserabile longa
 Obsidione premi, proprio perpendere casu.
 Inde profecturum Ticini læta juvenus
 175 Ad sua victorem divertere moenia regem
 Flagitat, insignes antiquo more triumphos
 Exhibitura duci; non est in finibus, inquit,
 Italiæ tanto locus aptior ullus honori,
 Quemve tuo cupias magis illustrare triumpho,
 180 Quam quæ fida tibi per læta, per aspera quæ-
 [que
 Exstitit, et nullo defecit tempore sedes.
 Adde, quod iste tuus nostros procedit in usus
 Sudor, et ista tuæ gessisti bella Papiæ.
 Hostilem. nostrisque malis inhiare paratam,
 185 Hostibus et sævis astricto fœdere junctam,
 (Quid referemus ad hæc?) vertisti funditus
 [urbem.
 Non sumus ingrati: liceat modo solvere grates,
 Ingressuque sui regis gaudere Papiam.
 Paret: et exhibitum non aspernatus honorem
 190 Moenia victor adit: non est tractabile sensu,
 Eloquiove meo, quæ gaudia, quantus ab urbe
 Occursus populi: quò scilicet ordine castus
 Antistes, lætusque suo cum præsule clerus,
 Vestibus ornati nitidis, pretiosa ferentes
 195 Signa crucis, textusque sacros, thurisque va-
 [porem,
 Prodierint: ut purpureo velamine passim
 Belligeros instratus equos fulgentia late
 Signa ferens, phaleratus eques fremebunda lu-
 [patis
 Ora terat, cogatque leves subsistere cursus:
 200 Utve nurus, matresque simul, mitesque puellæ
 Candida sidonio velatæ corpora textu,
 Gestantes nitido baccata monilia collo,
 Fulvaque gemmatis incinctæ tempora ciclis,
 Urbis utrumque latus densa statione tenentes,
 205 Vocibus acclament faustis, dominumque sala-
 [tent:
 Ut domus aulæis late pendentibus omnis,
 Et picturatis constrata vratea tapetis,
 Rebus odoriferis, et pingui thure vaporet:
 Ut tuba terribili spiramine, tibia leni,
 210 Cornua ventoso strepitu, cava tympana rauco,
 Seu lyra percussis dulci modulamine nervis,
 Murmure mirantes placido demulceat aures:
 Ut pueri, populusque minor venientibus ultro
 Exuvias substernat equis, Pæanaque lætum,
 215 loque triumphæ canat: hæc omnia, pluraque
 [nobis,
 Si modo suppeterent vires, memoranda fuerunt
 Deficit ingenium, non hæc fiducia menti,
 Ut penitus meminisse velim, rerumque nito-
 [rem
 Voce sequi: vix hæc stimulatus Appolline toto

VARIAE LECTIONES.

B. tecta. ^s dedita m. Rs.

220 Vel Maro, vel magnus verbis æquaret Home- A
[rus.
Quid volui demens, tantarum pondera rerum,
Agresti tentata ⁷ sono, tenuique Camœna?
Materiæ succumbit opus : mihi paupere vena
Verba fluunt : magnum res exigit ista poetam.
225 Comiter exceptum sancti Michaelis ad ædenti,
Qua veterum fulgent antiqua palatia regum
Producunt : nitidumque caput gemmante co-
[ron
Cingitur, et sceptro decoratur dextera sacro.
Hunc triduo regi populus devotus honorem
230 Exhibuit, largo cumulans nova gaudia sumptu
Inde Placentinos fines, et rura Cremonæ,
Et Mutinæ transcurrit agros : atque urbe po-
[titus B
Quæ quasi plena bonis est dicta Bononia, sacri
Flaminis adventum digno celebravit honore
235 Mox Appeninum scopuloso limite transit,
Ingrediturque tuos, bellatrix Tuscia, fines.
Occurrere duci proceres, quos bellica Pisa
Miserat, æquoreis celeberrima Pisa triumphis,
Pisa peregrinis statio bene nota carinis.
240 Hos jubet in Siculum condicto tempore regem
Cogere belligeras, atque emunire carinas.
Inde caput mundi Romam petit, atque Viter-
[bum
Contigit, excelsa non longius urbe remotum
Quam quantum biduo tardus valet ire viator
245 Sedis apostolicæ præsul, summusque sacerdos C
Tunc Adrianus erat : qui fama lætus eadem,
Protinus eximia cleri stipante corona
Occurrit, magnasque viro, tristesque querelas,
Multaque facta suæ crudelia pertulit urbis :
250 Contemni sese referens, populique furenti
Jurgia, probra, minas, risus, convicia, rixas
Sæpe pati, clerumque suum, ceu vindice nullo,
Expositum probris, crebras perferre rapinas.
Pulsari grassante manu, ferrove lacessi.
255 Sic pater invalidus nato post longa reverse
Tempora, seu castris, seu de regione remota,
Quem penes et rerum jus est, et tota regendæ
Cura domus, noxas et facta proterva suorum
Contemptusque suos, et quos absente labores
260 Pertulit, eversamque domum, numerosaque D
[damna
Commemorat, multumque minas ultoris acer-
[bat.
Cujus origo mali, tantæque voraginis auctor
Exstitit Arnoldus, quem Brixia protulit ortu
Pestifero, tenuit nutrit Gallia sumptu,
265 Edocuitque diu : tandem natalibus oris
Redditus, assumpta sapientis fronte, deserto
Fallebat sermone rudes, clerumque procaci

Insectans odio, monachorum acerrimus hostis,
Plebis adulator, gaudens popularibus auris,
270 Pontifices, ipsumque gravi corrodere lingua
Audebat papam, scelerataque dogmata vulgo
Diffundens, variis ⁸ implebat vocibus aures.
Nil proprium cleri, fundos, et prædia nullo
Jure sequi monachos, nulli fiscalia jura
275 Pontificum, nulli curæ ⁹ popularis honorem
Abbatum sacros referens concedere leges.
Omnia principibus terrenis subdita, tantum
Committenda viris popularibus, atque regenda :
Illis primitias, et quæ devotio plebis
280 Offerat, et decimas castos in corporis usus
Non ad luxuriam, sive oblectamina carnis
Concedens, mollesque cibos, cultusque nito-
[rem,
Illicitosque jocos, lascivaque gaudia cleri,
Pontificum fastus, abbatum denique laxos
285 Damnabat penitus mores, monachosque super-
[bos.
Veraque multa quidem, nisi tempora nostra fi-
[deles
Respuerent monitus, falsis admista ¹⁰ monebat,
Et fateor, pulchram fallendi noverat artem,
Veris falsa probans ; quia tantum falsa lo-
[quendo
290 Fallere nemo potest : veri sub imagine falsum
Influit, et furtim deceptas occupat aures.
Articulos etiam fidei, certumque tenorem
Non satis exacta stolidus pietate fovebat,
Impia mellifluis admiscens toxica verbis.
295 Ille suam vecors in clerum, pontificemque,
Atque alias plures adeo commoverat urbes,
Ait jam ludibrio sacer, extremoque pudori
Clerus haberetur ; quod adhuc (ni fallor) in illa
Gente nocet, multumque sacro detruncat ho-
[nori.
300 Mox in concilio Romæ damnatus, ab illo
Præsule, qui numeros vetitum contingere no-
[stros
Nomen ab innocua ducit laudabile vita,
Territus, et miseræ confusus imagine culpæ,
Fugit ab urbe sua, transalpinisque receptus,
305 Qua sibi vicinas Alemannia suspicit Alpes,
Nomen ab Alpino ducens, ut fama, Lemanno
Nobile Turregum, doctoris nomine falso,
Insedit, totamque brevi sub tempore terram
Perfidus, impuri ¹¹ foedavit dogmatis aura :
310 Unde venenato dudum corrupta sapore,
Et nimium falsi doctrina ¹² vatis inhærens,
Servat adhuc uvæ-gustum gens illa paternæ.
Ast ubi de medio sublato præsule summo,
Eugenius sacræ suscepit jura cathedræ,
315 Ille Petri solidam cupiens convellere petram,

VARIAE LECTIONES.

Sic A. — rr. tentare. ⁸ vanis m. Rs. ⁹ curiæ pp. Rs. ††. ¹⁰ at mista pp. Rs. ††. ¹¹ impure A. Sp. R. impure P. impuri Rs. RJo. — A. c. impura. * ¹² doctrinæ m. Rs.

- Ut caput infirmum per cætera membra dolo- A
[rem
Diffunda: ¹³, Romana petit temerarius ausu
Mœnia sacrilego, totamque nefarius urbem
Inscit impuri corrupto semine verbi:
320 Et populi tantas in clerum concitat iras,
Ut penitus nullum summo deferret honorem
Pontifici, clerumque odio vexaret iniquo.
Et si quis, cui mens æqui et reverentior esset,
Et meliora pio flagrarent viscera voto,
325 Forte refragari, seu dissuadere furorem
Ausus erat, seseque novis opponere monstris;
Omnibus ereptis, eversa funditus æde,
Corporis afflictu, seu tandem sanguine fuso,
Clericus, aut etiam popularis, facta luebat.
330 Quin etiam titulos urbis renovare vetustos,
Patricios recreare ¹⁴ viros, priscosque Quirites,
Nomine plebeio secernere nomen equestre,
Jura tribunorum, sanctum reparare senatum,
Et senio fessas, mutasque reponere leges,
335 Lapsa ruinosis, et adhuc pendentia muris
Reddere primævo Capitolia prisca nitore:
Consiliis, armisque suæ moderamina summæ
Arbitrio tractare suo, nil juris in hac re
Pontifici summo, modicum concedere regi,
340 Suadebat populo: sic læsa stultus utraque ¹⁵
Majestate, reum geminæ se fecerat aulæ.
Unde etiam tandem (neque enim reor esse si-
[lendum,
Nec de funesto repetetur ¹⁶ postea sermo)
Judicio cleri nostro sub principe victus,
345 Appensusque cruci, flammaque cremante so-
[lutus
n cineres, Tiberine, tuas est sparsus in undas:
Ne stolidæ plebis, quem fecerat improbus,
[error,
Martyris ossa novo, cineresve soveret honore,
Jamque Ravennatis defuncto præsule sedis,
350 Hanc rex Anselmo, Græca de gente reverso
Contulit: emeriti ceu præmia grata laboris
Curia sæpe suos cathedræ transmittit alumnos.
Sic gemini proceres, veluti duo maxima mundi
Lumina, conjunctis aliquanto tempore castris,
355 Hinc pater, inde patris devotus filius almi,
Ille sacerdotum celeberrimus, ille ¹⁷ regentum, D
Hic regni gladio metuendus, at ille superno,
Dulcia colloqui tandem consortia nacti
Insatiata pio carpebant gaudia voto.
360 Cumque petens Romam Sutrii jam mœnia
[rector
Parva reliquisset, magnæque accederet urbi,
Occurrere viri, patriæ mandata ferentes
Conspicuo sermone quidem phalerata, sed astu,
- Et tacitis perplexa dolis: nec protinus ausi,
365 Ni prius indulta regalis fœdere pacis,
Ut liceat, quæcunque ferant, impune profari.
Tunc ita compositis ficto moderamine verbis,
Præmeditata diu molimina protulit unus.
Ducit in adventu felicia gaudia, princeps,
370 Roma potens, invicte, tuo, devotaque pandit
Mœnia, maternosque sinus aperire potenti ¹⁸,
Quem sibi rectorem delegit, gaudet amico.
Imperiumque tibi, atque Augusti nominis ultro
Quo nihil in terris majus, promittit honorem,
375 Si modo pace venis; si pristina jura fideli,
Ac bene promeritæ conservas integra matri.
Apice quæ fuerit priscis sub regibus urbis
Gloria, quæ populi libertas, quanta senatus
Majestas, prætoris honos, et consul uterque
380 Annuus, et gemini plebis tutela tribuni,
Gratia quæ morum, castarum sanctio legum,
Pace tenor juris, justis audacia bellis:
Quantus amor laudis, patientia quanta laboris,
Hæc sunt quæ nostram longis proventibus ¹⁹ ur-
[bem
385 Ex illa tenui nascentis origine fati,
Ex laribus parvis, et primi regis asylo,
Stramineisque casis, et sparso sanguine sulco,
Ad celebres titulos, et tanti culmen honoris
Extulerant ²⁰, ubi nihil, nisi sidera sola super se
390 Cerneret: his gaudens populosque regesque per
[orbem
Consiliis, validisque sibi subjiceret armis.
Tunc populus regi, belli mandata, domique
Non populo rex illa dabat, passuraque nullum
Urbs erat hæc regem, nisi quem regnare jube-
[ret:
395 Ut patriæ militis ²¹ non ægre visa ferendo
Jussa daret populis, et magni regibus orbis ²²:
Tunc hujus populi mandata, minasque timebat
Ortus, et occiduo tellus subcincta profundo,
Et notus, et gelidi Boreas sub cardine mundi
400 Ast ubi fortunæ vitio, populique paventis
Desidia prisce perierunt signa decoris,
Justitioque silent longo jam tempore leges
Suppressæ: tanto retrocessit Roma relapsu,
Ut vix ad decimum lapidem, finesque propin-
[quos
405 Audeat ipsa sui protendere nominis umbram.
Vilis apud gentes, in se male firma, nec ullo
Robore tulta sui: quam seditione frequenti,
Atque intestinis lacerat discordia bellis.
Nullus amor juris, nulla est reverentia morum,
410 Nec jam libertas, nec libertatis imago.
Nusquam Patricii, nusquam sacer ordo sena-
[tus,

VARIÆ LECTIONES

¹³ Sic A. — rr. diffundit †. ¹⁴ (*) ¹⁵ Rs. et A. c. — rr. uterque †. ¹⁶ Ita A. Sp. — rr. repetatur.
¹⁷ iste m. Rs. * ¹⁸ petenti B. * ¹⁹ proventibus m. Rs. †. ²⁰ Extulerunt uti nil pp. Rs. ††. ²¹ mihi
B. †. ²² B. — magni regibus urbis A. o. magnæ regibus urbis. rr. †.

Nusquam cum gemino consul, prætorve, tri- A
 [buno :
 Cumque ruinosis procumbant ²³ mœnia muris,
 Majorem morum patimur, querimurque rui-
 [nam.
 415 Hoc ideo nobis usu venit, optime princeps :
 Hic disponendi populus moderamina regni,
 Et totum priscis frenandi legibus orbem
 Non habet arbitrium : majestas regia dudum
 Abstulit, et priscum populi mutilavit honorem
 420 Ex quo Teutonicos admisit Roma tyrannos.
 Tu procul a nobis absens, et in orbe remoto
 Rarus in Italia, sed in hac rarissimus urbe
 Esse soles, et ²⁴ rege meo mihi notior hospes.
 Sic neque nos nobis nec tu satis, inclyte B
 [rector,
 425 Consulis, et cura miseri fraudamur utraque,
 Expositi cunctis nullo sub vindice fatis.
 Respice nos animo tandem, vultuque benigno,
 Atque ipsam deslere puta tibi talia Romam :
 Si te cura mei tangit ²⁵, si gratia matris
 430 Ulla movet, si Teutonica de gente vocatum
 Imperii summa gaudens te sede locavi,
 Redde vicem meritis, et dignos gratos hono-
 [res ;
 Longos pelle situs, antiqua refloreat ætas,
 Prisca vetustorum redeant insignia morum :
 435 Patricios, cives, priscos arcesse Quirites,
 Nomine plebeio secedat nobilis ordo.
 Da libertatem, sanctum reponere senatum :
 Jam redeat senior ²⁶, redeat cum consule
 [prætor,
 Et redeant gemini cum dictatore tribunî.
 440 Curia respiret, Capitolia lapsa resurgant
 Pulchra vetustorum redeant insignia morum.
 Gaude quod tanti dudum sit gloria facti
 Temporibus servata tuis : felicior illo
 Advenias, cujus pariter nomenque locumque
 445 Suscipis, Augusto, Trajano mitior adsis.
 Quæque alii reges jurando fœdera mecum
 Tempus adusque tuum pepigerunt, tu quoque
 [jura :
 Ne concessa mihi priscorum munere regum,
 Vel resecare velis, vel tollere : neve salutis D
 450 Pro me, proque mea fugias discrimina plebe,
 Largaque Romanæ persolvas munera plebi,
 Ut tibi festivum celebret devota triumphum.
 Dixit : at ille dolos, infectaque verba veneno
 Comperit, et contra regali concitus ira,
 455 Dissimulare gravem contemnens voce dolo-
 [rem :
 Quantum Roma meo, non Roma sed incola
 [Romæ
 Gaudeat adventu, secretæ consona menti

Verba satis de Jere ²⁷ palam : commercia certe
 Non satis æqua mihi faciunt, dum vendere
 [nobis
 460 Nostra volunt, veluti plenis eam follibus
 [emptum
 Adveniam, pretioque novos sumpturus honores,
 Quos sibi jam proprios effecit Gallica ²⁸ virtus.
 Non emimus fascēs : non si credamus emendos,
 Præter virtutem, pretium quod detur habemus.
 465 Hoc mihi, vel nullo venient commercia pacto ;
 Non turget oculis inferta pecunia nostris :
 Nec multis opibus, sed laude venimus onusti :
 Non est Teutonico cumulata pecunia cordi,
 Nec sibi quærit opes, sed pulchræ laudis ho-
 [nores.
 470 Non habet ille suum, sed habentibus imperat
 [aurum.
 Quanto Romanus studio cupidissimus æra
 Congerit, et magno vigilans incumbit acervo,
 Tanto Teutonicus, vel adhuc majore paratas
 Fundit opes, nitidasque manus ærugine turpi
 475 Fœdari scelus esse putat, dignumque pudore.
 Invigilent opibus cupidi ; mihi sola potestas
 Sufficit, et cunctis dare jura potentia terris.
 Quo mihi divitias ? cui servit gloria mundi,
 Quem possessor opum cum paupere dives ac-
 [rat.
 480 Quidquid habet locuples, quidquid custodit
 [avarus,
 Quidquid in occultis abscondit terra cavernis,
 Jure quidem nostrum, populo concedimus
 [usum.
 Rege figuratam regis patet esse monetam :
 Cæsaris et domino sub Cæsare fulget imago.
 485 Quo mihi divitias ? cui quæque potissima reges,
 Ac populi crebris non cessant mittere donis.
 Semper habet veteres, semper videt aula re-
 [centes
 Undique legatos, et ab omni principe missos :
 Semper ab ignotis veniunt nova munera terris.
 490 Ergo pudet, populo quasi debita cogar avaro
 Solvere, cui magni solvunt indebita reges.
 Miror ab antiquo famosam moribus urbem
 Tam fœdum sperasse ²⁹ nefas, ut rege coacto
 Erneret pretium, veluti jam carcere vasto D
 495 Inclusum, duris astrinxerit illa catenis.
 Ergone Roma tuo legem vis ponere regi ?
 Cum potius regem deceat te subdere legi,
 Millia quinque tibi librarum debita poscis :
 Poscenti debere nego : largitio reges
 500 Non extorta decet : captivos ista, reosque
 Sors premit, extortis redimant sua tempora
 [nummis ;
 Munera magnorum læta atque ultronea re-
 [gum

VARIÆ LECTIONES.

²³ Ita A.—rr. procumbunt †. ²⁴ est vel es B. †. ²⁵ Rs. R. J. arrog. sibi W.—rr. tangat. o. ²⁶ Censor ?
 Rs. †. ²⁷ A. sedere. o.—rr. fecere. ²⁸ Ita A.—rr. Francona.—A. c. bellica ²⁹ spirasse m. Rs. †.

- Esse volunt : ut dans plus gaudeat accipiente. A 550 Magnifico sermone refer ; sed verius illud
Hoc est, gratuitum quod possim ³⁰ dicere,
[solum,
505 Quo plus ille dato, quam gaudeat iste recepto.
Hunc mihi munifici morem liquere parentes, [nos
Hunc retinere libet : nec plebem munere largo
Roma tuos, quibus attonitum cervice subacta
Lætificare tuam renuo, sed pacta recuso. 555 Subdideras miseranda caput, quis nesciat ar-
Nil nisi gratuito manus hæc dare novit, et [mis
[ultra.
510 Juramenta petis? Regem jurare minori
Turpe reor : nudo jus et reverentia verbo
Regis inesse solet, quovis juramine major.
Non decet in labiis versari lubrica regis,
Non decet ore sacro mendacia cudere regem.
515 Sancta et plena suo sunt regia pondere verba B
Dicta semel nullum patiuntur jure recursum.
Ergo quod instigas jurando jure pacisci
Pone metum ³¹, curæ vel non juratus habebō.
Adde quod hoc ipsum nostris est utile rebus [ris
520 Quod petis, et nobis nullo suadente gerendum. 565 Non poterat transire sui. Mea respice castra,
Jura vetusta feram ³²? potius supplere paratus
Omnia quæ dudum quereris sublata, videbis
Quam minuisse bonis aliquid de moribus Urbis.
Te mihi vel summo non conservabo periculo?
Nomine mutato sub eadem vivere forma
Dum mea non esses, summo discrimine jus. i
[buni
525 Esse meam : nunc cum mea sis jam facta, re-
Imperiosus honos, et publica cura senatus.
[linquam?
570 Aspice Teutonicos proceres, equitumque ca-
Namque quod imperium ³³, te Roma vo- [tervas,
[cante, receptum
Hos tu Patricios, hos tu cognosce Quirites,
Asseris, et meriti peragis præconia tanti,
Hunc tibi perpetuo dominantem jure senatum :
Non magni reputare libet : venisse vocatum C
Hi te Roma suis (nolis licet ipsa) gubernant
Confiteor, sed quæ fuerit tibi causa vocandi,
Legibus, hi pacis bellique negotia tractant.
530 Ne multum te forte putes meruisse, videndum 575 Sed libertatis titulos, antiquaque legum
[est.
Tempora commemoras. Quas leges, improba,
Hostibus infestis, et belli pressa tumultu [præter
Undique, nec propriis ultra tutanda, nec illis,
Teutonicas, aut quæ præter mea jura requiris?
Quas tibi tentaras precibus conciscere vires,
Quæ tibi libertas potuit contingere major,
Desperata diu, cunctisque relicta jacebas. Quam regi servire tuo? sic fatur et acres
535 Nunc ubi Roma tui vires? ubi perfidus ille 580 Ingenuo vultu regaliter ³⁴ excitat iras
Græculus? et Siculæ, vindex tuus, arbiter
Audierant, stupidoque metu præcordia pressi
[aulæ,
Obticuere viri, multisque rogantibus, anne
Quem tibi tutorem, timeas licet ore fateri,
Plura loqui vellent, nihil ultra vocibus ausos
Mente tamen tractas. Fortassis sentiet ille,
Addere præmissis, tantum dixisse pigebat.
Roma, tuus vindex (veniant modo congrua re- 585 Tantus eis tristes irato principe vultus
[rum D
Cernere terror erat : mallent siluisse, nec
[unquam
540 Tempora) Teutonici vires et pondera regni.
Suscepisse suæ peragenda negotia Romæ,
Tandem consilio, sicut patet, usa salubri,
Securosque petunt in mœnia tuta regressus,
Francorum vires, invictaque signa rogasti.
Orsa relaturi metuendi principis Urbi.
Adfuit immensi domitor fortissimus orbis
590 At rex colloquium solo cum præsule miscens
Carolus, et magna miseram virtute redemit
Principibusque viris, quod ³⁵ nunc sibi restet
[agendum
545 Ereptumque manu mediis ex hostibus, in se
Quamve dolo plebis versutæ providus artem
Transtulit imperium, bellique tenore recepta
Opposuisse ³⁶ queat, solerti consulit astu,
Hæc tua Francorum sociavit mœnia regno.
Et simul interna fervens exæstuat ira.
Nunc age, collatos nobis, tua munera, fascas,
Et quasi gratuita primum bonitate vocatos

VARIÆ LECTIONES.

³⁰ Ita A. rr. *possum*. †. ³¹ Vitiosam antea distinct. rest. W. ³² *teram* W. †. ³³ *Imperio* s. Nam quod
in imp. Rs. †. ³⁴ (*) ³⁵ *quid?* ³⁶ Rs. — rr. *apposuisse*. o.

- 595 Cui pater eximius, læsæ³⁷ solatia menti. A
Addere blanda volens : non est, ait, optime fili,
Hac in gente novum, nec res miranda videtur,
Fraudibus occultis blande palpare potentes,
Principibusque suis argutam ostendere vul-
[pem :
600 Hoc vitium gentile tenet : sic vivitur istie.
Jam partim sensisse doles ; sed verius illud
Amodo concipies, et adhuc majora videbis.
Me quoque, non longo residentem tempore,
[multis
Est aggressa dolis, indignaque multa relatu
605 Tam mihi, quam sacro plebs intulit improba
[clero.
Verum contemptus minor est injuriâ nostri,
Quos manus imbellis, nulloque armata potestas
Sanguine, sed tantum divino sulca timore,
Spernendos impune viris exponit iniquis.
610 Te quem terreni metuenda potentia regni,
Quem scelerum vindex gladius facit esse ve-
[rendum
Romanis³⁸, qua fronte dolis ambire laboret,
Mirandum satis est : sed justo parce dolori,
Et nobis (auctore Deo) gens improba justas,
615 Et tibi maturo persolvat tempore pœnas.
- Tu modo belligero delectos agmine fortes,
Instructos telis, instructos omnibus armis,
Occulto præmitte gradu : qui sacra beati
Corripiant posita formidine limina Petri,
620 Atque Leoninæ munimina fortiter urbis.
Sunt ibi præsidii causa sub nomine nostro
Præstantes animi juvenes, qui mœnia tradent,
Admittentque tuos : aderit, qui mœnia tradi
Imperet, egregius Romanæ stirpis alumnus,
625 Sedis apostolicæ comes, eximiusque sacerdos,
Et tibi præ cunctis Octavius iste fidelis.
Desierat præsul : placuit laudabile cunctis
Consilium, sincera fides, et plana voluntas.
Mittuntur propere³⁹ quasi millia quinque vi-
[rorum
630 Nocte fere media, quo tempore lumina Titan
Opposito præbens, si fas est credere, mundo,
Ex æquo medium noctis discriminat arcum.
Haud mora, festinant jussi, portasque patentes
Ingressi, tacite sancti munimina Petri,
635 (His prius edoctis⁴⁰, qui limina prima tene-
[bant,)
Atque Leoninam rapiunt hostiliter urbem.
Nuntius ad proceres rediens, compendia facti
Edocet, et totis hilarescunt agmina castris.

LIBER QUARTUS

- Jamque soporiferæ decurso limite noctis,
Aureus occulto sublatam lampada cœlo
Cœperat in nostrum traducere Phœbus Olym-
pum.
Tempore non alio nitidos magis extulit ortus,
5 Purgavitque polos, et nubila tota removit :
Exoritur felix, et cunctis pene diebus
Candidior, primos tibi collaturus honores
Imperii, Friderice, dies, radiisque serenis
Publica per totum diffundens gaudia mundum.
10 Jamque per oppositi princeps declivia montis
Adveniens, claram, quam nondum viderat ur-
[bem,
Aspicit : huic populi festivum gaudia nomen
Imposuere loco : siquidem qui mœnia clara
Illa parte petunt, ex illo vertice primum
15 Urbem conspiciunt, et te sacra Roma, salutant.
Prima Leoninam gaudens admisit in urbem
Aurea porta ducem ; mox limina sacra peten-
[tem
Sedis apostolicæ, divinis rite peractis
Obsequiis, sacra redimitus veste sacerdos
- C 20 Summus, ad alta sacri ducens altaria Petri
Innexum digitis, mundi totius honorem
Imposuit, pressitque sacro diademate crines.
Sacraque missarum peragens solemnia rite,
Nobile cœlesti munivit foedere factum.
25 Omnibus egregie lætis, totaque caterva
Acclamante viro faustum, FELICITER, omen.
Hic favor armatus, turbæque hic plausus
[equestris
Dulcius Augusti mulcebat principis aures,
Quam venalis honor, conductaque gaudia vulgi.
30 Hic siquidem sincerus amor, gaudensque fideli
Obsequio, devota fides ; ibi gloria tantum
Mendaci fucata dolo, pretiosaque pompa.
Nos quoque carminibus, ni mens angusta ne-
[garet,
Acclamare tuo, fortissime Cæsar, honori
35 Et fasces celebrare tuos, rerumque nitorem
Eloquio, numerisque suis implere decebat.
Sed vereor, ne plura loquens, multumque la-
[borans
Inveniar dixisse minus, magnique reatus

VARIÆ LECTIONES.

³⁷ Ex A. Henschiani Exempl. c. Rs.—rr. læsæ. o. ³⁸ verendum, Romanus qua, etc. Rs. * ³⁹ A. mittuntur proprie, o. ⁴⁰ Sic A.—rr. eductis †.

Arguar, eximiis inducens nubila rebus.
 40 Atque ideo carptim non singula quæque, sed
 [ipsam
 Gestarum propero rerum percurren summam:
 Imo etiam facti compendia vera secutus,
 Hoc ipsum satis esse reor: namque illa se-
 [renæ
 Tempora lætitiæ, tantique insignia plausus
 45 Non longas habuere moras, populique furentis
 Insidias, strepitumque timens armatus ubique
 Astat eques, templique fores et limina servat
 Crescentisque domum, pontisque angusta pro-
 [pinqui
 Obsidet, et totas densa statione plateas.
 50 Hos regis titulos, hoc clari nomen honoris,
 Quartus ab ingressu regnorum contulit annus, B
 Plusque fere medio juvenum se mensis agebat,
 Ut quarto decimo prodiret Julius ortu.
 Postea gemmiferam læta cervice coronam
 55 Ipse ferens, insedit equo: quem purpura totum
 Ambit, et intextis velamina picta figuris.
 Aurea mirifico radiantibus ordine gemmis
 Sella nitens picto regem complectitur arcu.
 Aurea nexilibus fastidit frena catenis,
 60 Gemmatosque lupos, et fulvum masticat au-
 [rum;
 Lucidus e media dependet fronte pyropus
 Lucida multisonis phalerantur pectora bullis.
 Ipse ferox, incerta vago vestigia gressu
 Multiplicat, tenuesque interdum calcibus auras C
 65 Verberat, et tanto sonipes vectore superbit.
 Hoc invectus equo, turba comitante pedestri
 Gaudet habere viros utrinque ad frena po-
 [tentes,
 Sanguine conspicuos, et mundi jura regentes.
 Tunc ita productus, plausu resonante suorum
 70 Proxima turrigeris repetit tentoria muris
 Ipse; sed eximius dimisso principe præsul
 Urbe Leonina, propriaque in sede remansit.
 Cumque siti fervens, et multo temporis
 [æstu
 Languidus, optata castrorum fusus in umbra
 75 Corpora fessa cibo miles recreare pararet,
 Ecce repentinus vicina clamor ab Urbe
 Insonat, et subiti feralia signa tumultus. D
 Janque furens populus, prisco sibi jure ne-
 [gato,
 Injussuque suo sumptos a principe fasces
 80 Indignans, rapido transmissis ponte tumultu
 Irruerat, paucosque viros ex agmine nostro
 Securos nimium, nulloque pavore relictos,
 Fuderat: ast alii celeres, urgente periculo,
 Castra petunt, socios, atque ipsum nomine
 [regem,

A 85 Cujus erat virtus cunctis bene nota, vo-
 [cantes.
 Horruit irarum stimulis, justoque furore
 Cæsar, et ingratum socios iterare laborem
 Compellit, totis educens agmina castris.
 Hoc magis accelerans, quod eum metus acer
 [agebat,
 90 Ne quid in eximium crudeliter impia Patrem
 Auderet, solito plebes grassata furore
 Di tulit ira cibos; hostili sanguine malunt
 Dilatam satiare famem, fremituque leonum
 Terribiles urbem repetunt, et in arma feruntur.
 95 Nec cedunt hostes, sed pectore prælia firmo
 Excipiunt: missis bellum committitur hastis,
 Et levibus jaculis, et quas pluit aura ⁴¹, sa-
 [gittis.
 At simul incaluit stimulis gravioribus ira,
 Conseruere manus, admotaque cominus arma.
 100 Non jam missilibus telis, ferroque volanti,
 Sed gladiis pugnare libet: tinnire sonoris
 Ictibus ⁴² audires galeas, incussaque telis
 Arma, gravi clypeosque leves mugire fragore:
 Cernere palantes passim, rursumque resumptis
 105 Viribus instantes, alterna sorte licebat.
 Maxima conflictus moles in limine pontis
 Ant domum Crescentis erat; facillique rotatu
 Obruta saxorum, seu missis desuper hastis
 Regia pars certæ poterat succumbere cladi,
 110 Ni quæ spectandi causa pinnacula turris
 Servabant matres, validæ, pulchræque cohorti
 Parcere, non stolidæ plebi sociare furorem,
 Orarent juvenes jam mittere tela parantes.
 Sic parti nostræ castarum gratia matrum
 115 Profuit, innocuas prohibens a sanguine dextras.
 Hic furor a decima spatiosus et integer hora
 Perstitit ad primas merso jam sole tenebras.
 Nec quisquam, quamvis jejunia longa tulissent,
 (Totam quippe diem miles jejunus agebat)
 120 Jam poterat sentire famem, pondusque laboris,
 Immemor ipse sui: tantoque nocentior hosti
 Tantus in ultores fundendi sanguinis ardor
 Incidit, et justa satiandi cæde furorem.
 Atque aliquis gaudens in tanta strage reorum
 125 Insultare malis: hæc sint tibi Roma vetusti
 Præmia juris, ait: merces a principe justo
 Redditur ista tibi; sic nobis regna parantur,
 Sic emimus fasces; sic acclamare triumphis
 Te jubet ille suis; hæc tecum fœdera Cæsar
 130 Percutit, atque tuo juramina sanguine firmat.
 Vix tandem miseros sero jam vespere cives
 Afflictosque diu bello, fuga, noxque removit,
 Claraque justitiæ patuerunt signa supernæ,
 Ex rerum merito varios prodentia casus.
 135 Namque uno tantum nostra de parte preempto,

VARIÆ LECTIONES.

⁴¹ et quas tulit ira. V. †. ⁴² Rs. et A. c.—A. ictus. o. ss. Sp. P. R. mutantis v. præced. sonoris in sonoris †.

Mille, vel immersos Tiberi periisse, vel armis A
 Hostili de plebe quidem; captiva ducentos
 Supposuisse ferunt injectis colla catenis.
 Mox cum laude Dei repetunt tentoria læti
 140 Victores, gratoque cibo, dulcique sopore ⁴³
 Membra fovent, tutis carpentes otia castris.
 Vix erat orta dies, suspecta Cæsar ab Urbe
 Regia signa movet (neque enim commercia re-
 [rum
 Indigus afflicto sperabat miles ab hoste)
 45 Pulchraque secundis fixit tentoria campis
 Inde secus montem, quo quondam sæva tyranni
 Jussa timens, nondum læ Constantine renato,
 Sylvester latuit, Soracten nomine dicunt,
 Te placido transmissa vado vetus Albula transit,
 150 Albula, cujus aquis Tiberinus nomina fecit;
 Primaque castra locat vicinæ ad mœnia Romæ;
 Inter et Argoas famosi Tiburis arces.
 Hos, ut fama, lares Graia de gente profecti
 Tres posuere viri, Coras ⁴⁴, cum fratre Catillo
 155 Argolicæ stirpis juvenes, et major utroque
 Tiburtus, cujus sumptum de nomine nomen
 Nobile Tibur habet, perhibent si vera poetæ.
 Jamque aderat veneranda dies, quæ clara
 [triumpho
 Fulget apostolico, totum festiva per orbem
 160 Illa quidem, sed Romulæ specialiter urbi;
 Cujus sacra suo lustrarunt mœnia patres
 Martyrio, sævi dum spernunt sceptrâ Neronis
 Illam, quo poterat ⁴⁵ populus castrensîs ho-
 [nore,
 Suscepere diem, devotas præsule summo
 165 Missarum celebrante preces, et Cæsare san-
 [etiam
 Imperii cervice pia gestante coronam.
 Illa quippe die sacris altaribus astans,
 Omnem, qui justo sub principe bella gerendo
 Cinxerat ultorem Romanis cædibus ensen
 170 Clavibus æthereis, et Petri fretus honore,
 Solvit, et indultum purgavit papa reatum.
 Et ratione quidem: nam quisquis jura tuetur
 Ecclesiæ, regnive decus, si forte cruorem
 Fuderit humanum, non est homicidâ, sed
 [ultor.
 175 Hoc siquidem bellum, quod juris amore coacto D
 Milite suscipitur, meritum, non culpa vocatur.
 Inde petens celsam, quæ Tuscula dicitur,
 [urbem,
 Mœnibus excelsis, tutaque in sede resedit.
 Jamque vaporifera succedens lampade mun-
 [dum
 180 Cœperat ex alto metuendo fervidus ortu
 Erigones radiare Canis: quem tristis Orion
 Allatrare sibi, et rabido vestigia morsu,

Adventare videns, æterna exæstuat ira.
 Utraque flamma nocens, sed longe tristior illa,
 185 Cujus in exortu vitiatu nûbibus æther
 Æstuat, et tristes ardescunt ignibus auræ.
 Squalida torpet humus, corruptis stagna, la-
 [cusque
 Insufficiunt aquis, pigrisque paludibus atræ
 Exhalant nebula: calidi spiramine cœli
 190 Languida pestifero tabescunt corpora morbo.
 Inde sit ut proprios plebes Romana quotannis
 Cogatur transferre lares, montesque relicta,
 Dum furit ille Canis, vicinos incolat Urbe.
 Adde quod antiquis horrens inculta ruinis,
 195 Parte sui majore vacat, generisque nocentis
 Plurima monstriferis animantia Roma cavernis
 Occulit: hic virides colubri, nigrique bufones,
 Illic sua pennati posuerunt lustra dracones,
 Quorum morticinis contabescentibus aer
 200 Læditur, atque æstu resoluta cadavera putent.
 Ergo metu belli vetitum mutare penates
 Vulgus, in urbe sua subito tabescere morbo
 Incipit, et valida correptum peste laborat.
 Nec minus in castris Francorum læta ⁴⁶ ju-
 [ventus
 205 Aeris impatiens, et tanto victa calore,
 Languet, et insolito tabescit squalida morbo.
 Occupat ora sitis, deformes inficit artus
 Squalor, et icterico tabescunt membra ca-
 [lore ⁴⁷
 Protinus accensis miseri vitalibus ardent,
 210 Aera pestiferum velut e fornace trahentes.
 Quod si ferre gravem potuissent aera nostri,
 Atque immota brevi servassent tempore castra,
 Haud dubium, quin se plebes Romana, suamque
 Pontifici, regique suo supponeret urbem,
 215 Sed jam ⁴⁸ foeda lues tanto regalia castra,
 Atque insueta mali confecerat agmina morbo,
 Ut passim fragiles, longisque laboribus agras
 Efflarent animas, alii que superstite fato
 Invalidi, miseram dilato funere vitam,
 220 Sæpius optata fraudati morte, trahebant.
 Ergo suis rector castris, socioque labori
 Compatiens, multis etiam suadentibus, illo
 Demigrare loco, nolens, ac peno coactus,
 Corpora pontifici sacro captiva relinquens,
 225 Tristia signa movens, Tuscique crepundia
 [montis
 Ascensu superans, meliori subdita cœlo
 Castra locat, gelidas vicini Naris ad undas.
 Illic omni cura, medicæque piissimus artis
 Subsidio, sacrum satagebat pellere morbum,
 230 Expurgare mali contagia noxia cœli
 Cumque per Etruscas turbæ castrensîs in usum
 Cœpissent urbes fiscalia jura requiri,

VARIÆ LECTIONES.

⁴³ Sp. et R. sapore †. ⁴⁴ A. Corax. ⁴⁵ Rs. m. poterant †. ⁴⁶ lecta Rs. †. ⁴⁷ colore Rs. †. ⁴⁸ tam Rs. †.

Octingenta quidem Spoletum, nomine fisci
 Principis edicto jussum præstare talenta ⁴⁹,
 235 Non timuit falso fraudare numismate regem.
 Præterea comitem Tusca de gente Guidonem,
 Quo prior Etruscis habitabat nullus in oris :
 Guerra viro cognomen erat, mandataque regis
 Urbibus Apuliæ portaverat : inde reversum
 240 Hospitiique loco malefida sede fruentem
 Ceperat, et duro servabat carcere clausum.
 Cumque relaxari princeps, solvique juberet,
 Emittere virum : contempto rege, superbus
 Instabat sceleri populus, regalia ridens
 245 Jussa ; sed ipse suas modico post tempore clades
 Fleturus, scelerisque piacula justa daturus.
 Namque ubi tot factis crudelibus atque superbis
 Et meruit justas, et movit principis iras :
 Incorrecta ⁵⁰ parans ulcisci crimina Cæsar,
 250 Quæ correctæ ⁵¹ reis ignoscere mallet, ad Urbem
 Tendit iter : cui sacrilego temerarius ausu,
 Ante fores ipsas, clausa vix tutus in urbe,
 Occurrens ⁵² populus, funda, levibusve sagittis
 Prælia prima movens ⁵³, et missis eminus hastis,
 255 Risit : et hic pueros, dux inclytus inquit, iner-
 [mes ⁵⁴,
 Non fortes certare decet : sic ludere natos
 Ignavi docuere patres : incurrite totis
 Viribus, o socii ; conversum ad mœnia civem
 Præveniat, patulasque fores prior occupet hos-
 [tis
 260 Dixit, et accepto gaudens a principe signo
 Teutonus, hostilem cum civibus irruit urbem.
 Protinus admotis incensa suburbia tædis,
 In cineres collapsa fluunt ⁵⁵, animosque furen-
 [les
 Nec prædæ locupletis amor, non ⁵⁶ regia, non-
 [dum
 265 Exaudita viris, poterant edicta morari.
 Inspoliata quidem, multis nitentia gazis
 Non exspectato flammis sunt tradita signo.
 Attoniti tanto miserarum turbine rerum
 Infausti cives, non jam miserabile vulgus ;
 270 Sed magis invidia dignum, cor endia montis
 Ardua corripunt trepidi, pro fraude superba
 Digna reportantes : ubi ⁵⁷ qui fiscalia regi
 Jura suo tumida mendaces fraude negarant
 Omnibus amissis inopes miserique dolerent.
 275 Stabat in excelsa sedes munitior arce,
 Optima pars urbis, tuto satis edita colle ;
 Illic excelsa viri primates tecta locarant,
 Securosque lares ; hic sedes pontificalis,
 Altaque conspicui surgebat fabrica templi.
 280 Hic ⁵⁸ bona pars populi sedis munimine freta,

A Rebus in extremis tutari seque locumque
 Certabat, ferrumque manu, lapidesque rotando,
 Vel retinere locum, vel fata subire parabat.
 At rex invictus, nil se memorabile credens
 285 Dum superest aliquid, nil se fecisse decorum,
 Voce, manumque suos ardens hortatur, et addi
 Sæpe minas, reficitque animos et suggerit iras.
 Ipse manu propria, sociis prohibentibus, om-
 neis
 Explorat casus, et quæque pericula primus
 290 Excipit, oblitus pariter regni, sui, que,
 Cœptaque vel summo cupiens implere periculo.
 Principis exemplo miles virtute coacta
 Audet, et audaci pudor est sub rege timere.
 Nec modus, aut requies, donec clamore su-
 [premo
 B 295 Effractæ patuere suis victoribus arces.
 Sed quia præcluso fugiendi tempore, vulgi
 Magna repentino pars conflagraverat igne,
 Aere corrupto, fœdumque trahentibus auris
 Nidorem, sævamque loco spirante mephitim,
 300 Quanquam multa viris minime temnenda su-
 [pellex
 Posset ab igne rapi, nostrosque urgeret egestas ;
 Aeris impatiens cessit, prædæque relicta,
 Haud procul æversa victor consedit ab urbe,
 Sub meliore polo et levius spirantibus auris
 305 Mox ubi sævus odor flamma cessante resedit,
 Et vacuum cessit tenuatus in aera putor,
 Protinus ad prædam vulgus castrense recur-
 [rens,
 Si quid adhuc flammis læsum forte manebat,
 Diripit, et calidam pedibus calcare favillam
 310 Non timet, et prunis ardentibus urere plantas,
 Semustam properans flammis subducere præ-
 [dam.
 Inveniunt plenis studiose condita cellis
 Vina, nec ⁵⁹ exiguos servatæ frugis acervos :
 Inveniunt plenas pretiosis vestibus arcas,
 315 Quasque sibi populus parco conflaverat usu,
 Et cupide servabat opes ; rapit omnia victor,
 Plenaque semicremis ditescunt castra tropæis.
 Nec mora, Dalmatici qua fluctibus æquoris
 [Ancon
 D Tunditur, et magno finem facit Appennino,
 320 Signa rapit princeps, pulchræque a mœnibus
 [urbis
 Haud procul in medio ponit tentoria campo.
 Hic duo magnates, Graia de gente profecti,
 Occurrere viri ⁶⁰, regis mandata ferentes,
 Dona que magna sui : quorum hic Mardochus,
 [at ille

VARIAE LECTIONES.

⁴⁹ talenti A. Sp. et P. o. ⁵⁰ Indirecta. Pfl. †. ⁵¹ Rs. — A. et rr. directa. o. ⁵² occurrit
 Rs. * ⁵³ Barth. leg. movent. * ⁵⁴ In A. Sp. P. R. deficit το inermes, mutil. metro, quod P. notavit, nil
 substituens.—Rs. et cum illo Jo : Risit ad hæc, et sic pueros, etc. A. c. addit : inermes, quod aliis om-
 nibus præferre non hæ. itavi. ⁵⁵ ruunt m. Rs. * ⁵⁶ P. Rs. Jo. nec. * ⁵⁷ uti Rs. †. ⁵⁸ Pfl. et Rs.—A. et
 rr. Sic. o. ⁵⁹ Rs. et A. c.—rr. non o. ⁶⁰ Rs. RJo. vira.

- 325 Palologus ⁶¹ vocitatus erat : quos iste venusto A
Excipiens vultu, digno cumulavit honore.
Auditaque viæ causa, responsâ daturum,
Insignem meritis, et clara stirpe creatum
(Hic abbas Stabulensis ⁶² erat) jubet ire Gui-
[baldum ⁶³.
330 Interea patriis Andreas sinibus exsul,
Atque alii proceres, Siculus quos ille tyrannus
Appuliæ totis dudum proscripserat oris,
Ceu postliminio Romani jure reversi
Principis, injecta fines ereptaque dudum
335 Jura manu, firmasque urbes, et castra tene-
[bant :
Omnibus attonitis, regemque putantibus ipsum
Pone sequi, jam jamque suos invadere fines.
Et certe facturus erat, cupidusque parabat B
Ultrices illuc Cæsar transferre cohortes.
340 Sed vapor æthereus, rapidique molestia cœli,
Et comitum languor, longoque labore solutum
Vulgus, et innumero fulgentia ⁶⁴ funere castra,
Ne faceret, tenere virum, monituque fideli
Teutonici proceres renuentem et magna paran-
[tem
345 Cœpta, coegerunt ad Transalpina reverti.
Ergo ubi deposito tandem mansuescere ferro,
Et reditu optato patrios invisere fines,
Regia belligeris indulsit gratia turmis :
Protinus abscessu tristes, gemituque profundo
350 Pectora pulsantes, et largis ora rigatos ⁶⁵
Fletibus aspiceres : adeo sub principe miti C
Dulce viris fuerat quosvis tolerare labores.
Ipse quoque emeritos ⁶⁶ grato solemniter ore
Extulit, et digno laudavit honore cohortes,
355 Dimisitque viros; quorum pars gurgite vasto
Et Veneto devecta mari, natalia rura
Contigit, et patrios aspexit læta penates :
Ast alii fines extremaque claustra jacentis
Italiæ, duris horrendas rupibus Alpes
360 Agmine non uno repetunt : non prorsus eodem
Limite, sed variis anfractibus arcta locorum,
Difficilesque vias, et tristia claustra sequentes,
Vix tandem patriis longus labor intulit arvis.
At qui de Tuscis aderant, Italisve frequentes
365 Urbibus, hi facili cura, spatioque minori.
Ad sua diffuso redierunt mœnia cœtu
Sic ubi multifidos uno de fonte meatus
Unda secans, varios sejunctis cursibus amnes
Efficit; hos leni per plana jacentia lapsu
370 Serpentes, alios inter cava saxa sonantes,
Luctatosque diu diversa sede receptat,
Serius aut citius, pro tractu gurgitis, æquor.
Non tamen emissa tantorum plebe virorum
Vel princeps vacuus, vel curia sola remansit.
375 Non est magnorum cum paucis vivere regum
- Quotlibet emittat, plures tamen aula reservat.
Nec princeps latebras, nec sol desiderat um-
[bras.
Abscondat solem, qui vult abscondere regem.
Sive novi veniant, seu qui venere recedant,
380 Semper inexhausta celebratur curia turba :
Ut mare, cum largas mundo disseminet undas,
Semper inexhaustis secundum pullulat undis.
Ergo bona quamvis dimissa parte suorum,
Magna tamen princeps, et solo Cæsare digna
385 Castra movens, per eam quæ nunc Senogallia
[fertur,
Quod Senones illam Galli tenuisse putantur,
Cum premerent trepidam peregrino milite Ro-
[mam
Apennine tuos præperat contingere colles.
His quoque transcensis, planis in sinibus illum
390 Excipit exiguo perfusa Bononia Rheno,
Quæ quasi plena bono ⁶⁷ læto trahit omine no-
[men.
Hæc ⁶⁸ quoque discedens, Italarum rector aqua-
[rum
Te, Pade, transgressus, Veronæ plana potentis
Contigit, et notis posuit tentoria campis,
395 Qua rapidas Athesæ torrens agit impetus undas,
Mos erat a veterum traductus tempore regum,
Et stabili multos servatus jure per annos :
Sive petat Latiam regnator Teutonius Urbem,
Sive sacer ⁶⁹ rediens sua signa reportet ab Urbe,
C 400 Ut latum junctis pontem Verona carinis
Per medias Athesæ porrectum construat undas :
Quo validus princeps intactis mœnibus urbis
Transeat, atque ⁷⁰ suas transmittat rite cater-
[vas,
Tunc quoque connexis fragili compage carinis,
405 Desuper injectis leviter gens perfida lignis,
Exstruxit facili cessurum pondere pontem.
Ut cum noster eques tabulata sonantia tutus
Atque vacillantes incerto pondere naves
Jam premeret. nexu series infida soluto
410 Cederet, et rapidas ferretur miles in undas.
Præterea cæsis riparum in fronte salictis
Struxerat ⁷¹ in multos fruticum ramalia fascas,
Quos quasi fortuitu ⁷² venienti gurgite raptos
Prona catenatis infligens unda carinis,
415 Solveret infidum decepto milite pontem :
Ut jam Teutonicæ transmissa parte cohortis,
Gurgite præcluso, reliquos invaderet hostis
Impius, et dirum satiaret sanguine ferrum.
Causa fuit miseris infandæ machina fraudis,
420 Et magno ventura malo, nutuque superno
Incidit in foveam quam foderat improbus hostis.
Nam simul innocuo per certa pericula gressu
Immemores fraudis se trajecere catervæ :

VARIE LECTIONES.

⁶¹ Palologus A. o. Palæolog. Sp. R. ††. ⁶² Stabulensis Sp. R. RJo. †. ⁶³ A. Gribaldum o. ⁶⁴ lu-
gentia m. Rs. * ⁶⁵ rigantes m. Rs. ⁶⁶ emeritas m. Rs. ⁶⁷ bonis Rs. †. ⁶⁸ hinc Rs. * ⁶⁹ sacra m. Rs.
†. ⁷⁰ adque A. Sp. P. o. ⁷¹ strinxerat Pfl. * ⁷² fortuito m. Rs. †.

Cumque hos a tergo quidam de plebe feroci
 425 *Attentare dolis, subitoque lacessere bello*
Cœpissent, refugioque gradu transire pararent,
Inveniunt rupta pontem compage solutum,
Seque interceptos, subitaque voragine clausos,
Et tabulata novo mirantur hiantia lapsu :
 430 *Quos ibi comprehensos, et nil rationis habentes,*
Attonitosque malo, jugulat mox Teutonius ul-
 [tor.
Ventum erat ad fauces, angustaque claustra
 [viarum,
Qua se nubiferis horrendæ rupibus Alpes
Exiguo tantum penetrandas limite præbent,
 435 *Uniusque capax scopuloso semita calle*
Arcta laboranti pandit vestigia turbæ.
Hic ⁷³ fractis prærupta jugis tenebrosa vorago
Pandit inane chaos, baratrique simillimus hor-
 [ror
Exanimes fecisse potest, Athesamque ⁷⁴ fra-
 [gosis
 440 *Sub pedibus rauco certantem murmure saxis*
Accipit attonita, quam non videt, aure viator.
Hinc se nubifero super æthera vertice rupes
Tollit, et ingenti late loca protegit umbra :
Eque supercilio scopulosi verticis unus
 445 *Conatu facili, lapsuraque saxa movendo*
Mille potest arcere viros, aditusque viarum
Claudere, vel missis incautos ⁷⁵ perdere saxis.
Huc se contulerat ferus, infandusque satelles
Albricus, cupidus scelerum, cupidusque ra-
 [pinæ,
 450 *Horridus, acer, atrox, ex ordine natus eque-*
 [stri :
Civis erat, Verona tuus : jurataque turpi
Obsequio, monstrisque novis ascita Juventus
Cum domino peritura suo, miserisque parentum
Orbatura domos : longoque labore petitam
 455 *Rupis inaccessæ sedem statione latenti*
Servabant, dirumque ⁷⁶ nefas ac turpe para-
 [bant.
His erat in voto, pretiis spoliare coactis
Agmina, vel missis aditum præcludere saxis.
Non placuit ⁷⁷ tentare dolos, facinusque fateri,
 460 *Donec in augustas fauces, infidaque totæ*
Ignaræ fraudis, cecidissent claustra cohortes.
Atque ideo paucos tuto præcedere passi
Continuere manus ad grandia monstra para-
 [tas.
Sic venator apros, fulvosque leones
 465 *Instituens, timidos lepores, damasque fugaces*
Dissimulat : prædamque pudet captare mi-
 [norem.
Ipsæ sub ingenti latet altæ ⁷⁸ fornice rupis,

Clamososque canes inhibet ⁷⁹, cupidosque mo-
 [lossos
Comprimit, ut nullis quatiant latratibus ora ⁸⁰
 470 *Donec cornigeri veniant in retia cervi,*
Trux leo, sævus aper, maculoso vellere pul-
 [cher
Pardus, et hirsuti rapidis cum tigribus ursi.
Non tamen occulti potuerunt fallere regem
Instrumenta doli : cœlestia pectora sane
 475 *Nil transire potest : Sapiens quod prædicat,*
 [hoc est :
Principibus filii tacitus maledicere noli,
Portat avis cœli maledicta latentia regi.
Comperit ergo dudum Cæsar, sensitque furo-
 [rem,
Nec placuit certo sua tradere castra periclo,
 480 *Fataque sacrilegis Romani subdere regis.*
Protinus e nostro præmissis agmine paucis
Imperat infando tutos desistere cœpto,
Possessam sedem, tumidamque relinquere men-
 [tem.
Infremuit vesana manus, lapidumque rotatu
 85 *Imperiosa viros abigit mandata ferentes.*
Intererant nostris sub eodem tempore ca-
 [stris
Ex Veronensi juvenes duo plebe creati,
(Hunc Isaac, hunc Carzabanum Verona vo-
 [cabat)
Tempore qui longo regalia signa secuti
 490 *Obsequio regi se commendare fideli*
Certabant, studioque pii placuisse favoris :
Hos quasi concives, et ob hoc securius illis
Jure sodalitiis pro Cæsare verba duros,
Ire jubent proceres, monitisque ⁸¹ ferocia corda
 495 *Consilioque feras sævorum frangere mentes.*
Quos velut ignotos nihilominus impia turba
Exaudire negans, ut certos repulit hostes.
Ac nisi se certo redimat plebs nostra tributo
Lorica, vel equo, pro quolibet ante relicto,
 500 *Et caput ipse suum multo rex liberet aere :*
Nunquam se tutos aditus ⁸² concedere, nun-
 [quam
Transmittenda locis urgentibus agmina, ju-
 [rant.
Visa fuit regi miserabilis atque pudenda
Conditio, tactusque gravi sic incipit ira :
 505 *O socii, proceresque, mei solatia casus,*
Quos mundi dominos, et certo jure potente
Imperiosa facit Romani gloria regni :
Cernitis in quantum majestas regia tandem
Venerit opprobrium, post tanta negotia regni,
 510 *Post expugnatas armis victricibus urbes,*
Imperiique sacro susceptam more coronam,

VARIÆ LECTIONES.

⁷³ Rs. *Hinc* A. rr. o. ⁷⁴ *Athesimque* R. †. ⁷⁵ Rs.—*ibi cautos* A. et R. — *ibi clausos* A. c. Henisch. quoque exempl. *ascripta*. ⁷⁶ Rs.—rr. *dirumque* o. ⁷⁷ Rs. et A. c. —rr. *complacuit* s. *complacuit* o. ⁷⁸ *alte* P. ⁷⁹ P. Rs.—A. et rr. *ibi habet*. ⁸⁰ *auras* B. ⁸¹ B. *arroq.* W.—Ead. *mentisque* o. —Rs. pp. *meritisque*. ⁸² *abitus* m. Rs. †.

Post multas sceierum pœnas, cladesque no- A
 [centum :
 Cum jam vestibulum patriæ, primosque pe-
 [nates,
 Optatasque domos reduces intrare paremus⁸³,
 515 Proh pudor, a paucis prohibemur inertibus,
 [ultra
 Regali transire via, nec vertere cursum
 Fama, pudorque sinit : nec longius ire, no-
 [centum
 Sævitia prohibente, licet : paucique latrones
 Improba Romano poscunt a rege tributa,
 520 Cujus ad arbitrium disponitur omne tributum ;
 Et Capitoliam cogunt⁸⁴ appendere summam,
 Quo caput in toto non est magis nobite mundo.
 Non decet a timido redimi latrone metallo. B
 A quo sæpe rei, nullo licet ære redempti,
 525 Accipiunt propriam donato crimine vitam.
 Nec me damna movent, sed tristia fœdera ter-
 [rent,
 Fœdaque mansuræ fugio commercia famæ.
 Sed dabimus justum, dabimus quandoque tri-
 [butum,
 Quale decet regem persolvere, ferre latronem.
 530 State viri fortes, libet expugnare nocentes :
 Aut hic, aut nusquam gelidam transibimus
 [Alpem.
 Sic ait, et positis agmen consistere castris
 Imperat, ignavos cupidus punire latrones.
 Omnia versanti quiddam rationis apertæ⁸⁵
 C 535 Incidit in mentem ; veluti conscenderat ante
 Turba nocens, ita posse suos super ardua
 [rupis
 Ferre gradum quocunque modo : juvenesque
 [ducentos
 Pectora signifero fortissima tradit Othoni :
 Hos jubet ex omni secretas parte petito
 540 Ascensu tentare vias. Paretur, et armis
 Instructi levibus, sed firmo pectore tuti
 Magnanimi juvenes, silvas et confraga rupis
 Undique multivago scrutantes limite iustrant.
 Vix inter scopulos et acutos denique cautes
 545 Conspexere locum, quo se promittere tandem
 Magna videbatur peragendi coepta facultas :
 Protinus angusto nituntur ad ardua calle,
 D Cautibus infringunt ungues, et si qua velusto
 Prominet e scopulo putri jam stipite radix,
 550 Hanc nitente manu prendunt, humeroque prio-
 [rem
 Subvehit, attollitque sequens, primusque se-
 [quentes
 Attrahit, et studiis alterna juvenina præstant.
 At si forte viris præcisa semita rupe

Nulla patet, solitis⁸⁶ iungentes⁸⁷ nexibus
 [hastas
 555 Sclarum simulare gradus, suspensaque longe
 Non dubitant nisu vestigia ferre sub auras.
 Sic ubi consumpto⁸⁸ vix eluctata labore
 Constitit in summa bellatrix rupe juvenus :
 Regia, quæ tacitus secum sub veste gerebat,
 560 Signa potens crexit Otho, strepituque feroci
 Terribiles sonuere tubæ : clamore virorum
 Hactenus ignoto mirantia saxa resultant,
 Saxa feris tantum, fessisque volantibus ante
 Cognita, ventosis vix unquam tacta procellis.
 565 Obstupuit peritura cohors, ubi regia signa
 Vidit, et astantes summis in rupibus hostes.
 Quid faciant miseri ? præruptis ardua pinnis
 Saxa fugam prohibent, pugnam mala causa,
 [metusque
 Impedit, et trepidæ tenuis fiducia dextræ.
 570 Attonitos, penitusque animi⁸⁹ ratione carentes
 Regius aggreditur miles, reliquisque perem-
 [plis
 Cum duce capta suo, turpi bisseña reservans
 Corpora supplicio, grato pro munere regi
 Exhibet hos omnes : excepto scilicet uno,
 575 Qui socios propria jussus suspendere dextra,
 Obtinuit miseram regali munere vitam.
 Gallus erat, nuperque dolis ascitus iniquis
 Inscius : huic parcens, aliorum guttura diro⁹⁰
 Elidi laqueo justissimus imperat ultor.
 C 580 Sic cruce vel gladio quingentos ultima mortis
 Fata subisse ferunt : omnes ex ordine equestri
 Ingenuos juvenes, quos regia⁹¹ vulnera passos,
 Supplicioque suo cunctis exempla duros,
 Teutonius in magnos miles congegit acervos ;
 585 Corporibusque suis extincti, et strage cruenta
 Obstruxere viam, quam vivi fraude superba
 Tentavere pio frustra præcludere regi
 At rex Italiæ fauces, angustaque claustra
 Præteriens, placidum prima statione Triden-
 [tum
 590 Contigit : hic multos natalia rura petentes
 Dimittens, vicina petit placidissimus hospes
 Moenia Brixnoræ : mox illum Norica læto
 Terra sinu verso reducem jam suscipit anno.
 Hæc⁹² de tam multis generosi principis actis
 D 595 Credidimus nobis tenui tentanda camœna :
 Ac veluti plena raros ex arbore flores
 Carpinus, et paucas numeramus in æthere
 [flammas.
 Nam si continuo libeat perscribere tractu,
 Quidquid in Italiam tendens, aut inde rever-
 [tens,
 600 Aut quocunque loco positus, tam fortiter ille

VARIÆ LECTIONES.

⁸³ Ita A. — rr. paramus. ⁸⁴ Et caput illicitam Pil. †. ⁸⁵ opertæ m. Rs. †. ⁸⁶ solidis B. †. ⁸⁷ B. arrog. sibi W. — A. et rr. ingentes o. ⁸⁸ cum summo Rs. et RJo. †. ⁸⁹ omni B. ⁹⁰ W. — Edd. duro. o. ⁹¹ turpia W. vereor ut apposite. ⁹² Rs. — rr. Nec o.

Quam sapienter agit; quis jam, precor, omnia A
 [codex
 Hæc capiet? scriptorve manu properante no-
 [tabit?
 Non est exigui de tanto principe vatis
 Scribere: magnificum desiderat ille poetam.
 605 Nos animo tenues, et nullo robore fuli,
 Sudamus facilem magno sub fasce laborem.

Adde quod absenti de multis pauca referre,
 Remque verecundo leviter perstringere tactu
 Sufficit: hi solide possunt describere gesta,
 610 Quos oculata fides, simul et præsentia facti
 Instruit, et notus falli non sustinet ordo.
 Nos procul absentes regalia cernere facta
 Cæsaris indigni, vulgata superstite fama
 Pancula de multis tenui suscepimus aure.

LIBER QUINTUS.

Ergo sui reditu gaudens Alemannia regis, B
 Majoremque videns, quam miserat ipsa, redisse,
 Fascibus, et summæ cognomine laudis onu-
 [stum:
 Ejus in occursum proceres, populosque fideles
 5 Excitat, et totas devotis mœnibus urbes
 Læta patere⁹³ jubet, gratumque impendit ho-
 [norem.
 Sic quondam duri post multa pericula belli,
 Thermodoontiaco referentem signa triumpho,
 Adjecisse suis gaudentem plurima regnis
 10 Thesea Cecropiæ reducem vidistis Athenæ.
 Principis in patruo, rapto conflata ducatu
 Baugariæ, spirabat adhuc vetus illa simultas.
 Hanc sedare nepos cupiens mitissimus irax,
 Urbe Ratispona, flagrantem dulcibus illum C
 15 Convenit alloquiis, multumque diuque labo-
 [rans:
 Non tamen evaquit veterem sopire querelam
 Inter utrumque virum, solidamque reducere
 [pacem.
 Ergo viris aliud super iisdem rebus agendum
 Colloquium statuit, qua rura Boemica primos
 20 Baugariæ fines communi limite tangunt.
 Dumque locum princeps, fieret mora ne qua
 [per ipsum,
 Colloqui peteret, finesque accederet illos:
 Eccè Labezlaus, duotore Boemia sub quo
 Tunc erat. Herrmannusque sacræ comes in-
 [clytus aulae, D
 25 Cujus erat tumido tellus circumflua Rheno,
 Saxonicaque potens Albertus marchio terræ,
 Occurrunt, reducemque (metu vel amore) sa-
 [lutant.
 Tantus quippe metus proceres invaserat omnes
 Qui sua signa sequi, patriosque relinquere
 [fines
 30 Abnuerant, tantus trepidantes horror habebat:
 Ut sibi quisque nocens, et se quoque Cæsaris
 [ira

Judice jam dignus, læsum contenderet omni
 Obsequio placare ducem, quem laude venu-
 [stum,
 Insignem meritis, omni virtute decorum,
 35 Terribilemque reis, præcurrens fama canebat.
 Nam quanto terrore sui post terga timentem
 Liquerit⁹⁴ Ausoniam rector, quantumque re-
 [cedens
 Urbibus Italicis incusserit ille timorem,
 Legati fecere palam, quos conscia culpæ
 40 Ac metuens Verona suæ, post pauca secutos
 Tempora, Teutonicam supplex direxit ad ur-
 [bem⁹⁵:
 Quorum blanditias humiles, lacrymosaque cau-
 [tus
 Tempore verba suo posthac memoranda relin-
 [quo.
 Scilicet hanc in se majestas regia justi
 45 Vim terroris habet, procul an prope, præsto
 [vel absens,
 Semper terribilis, semper metuenda, suoque
 Plena vigore manet, nullique impune premenda
 Creditur, et semper cunctis, et ubique timetur.
 Hoc quoque colloquio, proceres hinc inde
 [sagaci,
 50 Cæsaris imperio, rimantes pectore causam,
 Conatique diu tantos sedare tumultus,
 Suscepto frustra tandem cessere labori.
 Nam quamcunque viri tentarent eudere formam
 Pacis, ut huic⁹⁶ finem faceret transactio liti;
 55 Sprevit, et in solita permansit Noricus ira,
 Inque salutato fremebundus rege recessit.
 Inde Ratisponæ rursus revocata potentum
 Principis accitu convenit turba virorum.
 Hic ubi iudicio procerum, jurisque tenore
 60 Saxona majorum princeps in sede locavit,
 Omnis⁹⁷ Baugariæ studio jurata fideli
 Cum duce prima novo sanxerunt foedera pa-
 [tres.
 At populus claræ possessor, et incola sedis.

VARIÆ LECTIÖNES.

⁹³ P. ex argum. ss. Rs. et RJo. — A. et rr. parere o. ⁹⁴ Rs. — A. ss. liquerat. o. ⁹⁵ Teutonicum ... orbem? cf. infra v. 76, et lib. x, v. 2, 3. ⁹⁶ Rs. — rr. hinc. o. ⁹⁷ omnes P. Rs.

Non tantum jurare duci, sed et obside multo A
 65 Securam præstare fidem, compulsus ab illo
 Paruit: hic siquidem majori fœdera cura
 Sunt exacta duci, quod plebs ea fida priori,
 Atque novo poterat domino suspecta videri.
 Hic quoque multimodas dubia sub lite que-
 [relas
 70 Emersisse ferunt; quas inter maxima pene
 Hæc erat: Arnoldus, tuus, o Moguntia, præsul,
 Hermannusque comes, magnæ sub principe
 [summo
 Acriter inter se ⁹⁸ conflictum litis agebant.
 Nam dum Teutonicis rector submotus ab oris
 75 Ausonias premeret bello seu legibus urbés,
 Tantus in arctoe belli furor arserat orbé,
 Ut penitus concussa suas Alemannia clades
 Fleret, et absentem revocaret sedula regem.
 Hæc quoque cum multis, sed fortior omnibus
 [una
 80 Finibus ex Italis Fridericum causa reduxit.
 Sed tamen in tanto totius turbine regni,
 Tanto majori pugnax Germania clade
 Senserat istorum vires, iramque virorum,
 Quanto major eis erat, editiorque potestas.
 85 Hos igitur procerum strepitus, clamoræque re-
 [gni
 Pectore sedato dirimente negotia rege,
 Ecce tui cives, Isaac bene notus in aula
 Carzabanusque simul, quorum (ni fallimur)
 [ante
 Mentio præcessit, timido cum præsule sedis, C
 90 Tentamenta precum placidas ad Cæsaris aures,
 Et populi mandata tui, Verona, ferebant.
 Utque viris aditus datus est, coramque lo-
 [quendi
 Copia, facundo præsul sic incipit ore:
 Veronæ mandata tuæ, populique fidelis
 95 Verba precesque tibi, Romani maxime rector
 Nominis, ejusdem vix dignus episcopus urbis
 Perfero: nec dubium mihi persuadere laborem
 Evaluere prius, quam totus mente sub una
 Ecclesiæ populus majoris in æde receptus,
 100 Omnia quæ nobis ad te referenda dedissent,
 Teste Deo, sanctisque suis promisit, et actu
 Et plena servare fide: quis crederet ullum
 Fraudibus esse locum? poterant, si fallere vel-
 [lent,
 Alterius famam certo objectare pudori,
 105 Atque alii mandare dolos, et parcere patri.
 Sed quia pura fides, nullo fucata colore
 Mandatis inerat, placuit committere nobis.
 Atque ideo comites morum gravitate probatos
 Adjecere viros, longo quos ipse fideles
 110 Agnovisse potes castrorum et temporis usu.

Audiit et doluit, tumida feritate latrones,
 Non cives, Verona, suos; transire paranti
 Insidias posuisse tibi; quis dicere cives
 Audeat, in proprium molitos impia regem?
 115 Qui violat civem, concivis desinit esse;
 Qui violat regem, quis posset ⁹⁹ dicere civem?
 Sed bene quod meritam subiit manus impia
 [pœnam,
 Et projecta feras, volucresque cadavera pa-
 [scunt.
 Ossa peremptorum tumulis Verona negatis,
 120 Atque feros manes, et nomina sæva ¹⁰⁰ nocent-
 [tum
 Damnat, et irati natos odere parentes.
 Ac ne forte tibi nostra videatur ab urbe
 Consilium prodisse doli, quocunque jubebit
 Regia nobilitas, sese promittit et offert
 125 Purgandam Verona modo, fideique probandæ
 Spondet, et innocuæ certissima pignora mentis,
 Nonne ¹ astricta tibi sacro Verona tenetur
 Fœdere? nonne tuas excepit prima cohortes,
 Cum peteres magnam felici milite Romam?
 130 Nonne tuos iterum reditus, conversaque læli
 Vidimus, et patriis dimisimus agmina terris?
 Quæ toties gavisus tuis occurrere castris
 Cernitur, infidam frustra ne dixeris urbem,
 Desine paucorum contagia morbida, quaeso,
 135 In totum transferre gregem, culpaque carentes
 Exæquare reis: insontes culpa nocentum
 Non trahat, ex propriis justo sub iudice factis
 Præmia, seu pœnas meritorum quisque re-
 [portet.
 Nos sumus innocui, justam quam debuit iram
 140 Excepit scelerata manus: jam parce fideli,
 Devotoque tibi populo, potiusque rebellem
 Infidamque suis ² longo jam tempore Romam,
 Aut tumidam Ligurum totis pete viribus urbem,
 Nec dubita justis Veronam asciscere bellis,
 145 Et facias adhibere manus: quæcunque furorem
 Cæsaris urbs meruit, nostram quoque sentiet
 [iram.
 Dixerat, et comites plenis assensibus ambo
 Adjecere suas placando ³ Cæsare partes.
 At rex consilio procerum, sub nomine certo
 D 150 Exigit, ut fisco jurent appendere summam,
 Et totis contra Ligurinam viribus urbem
 Regia castra sequi: sic demum pace reperta,
 Ad patrios fines vestigiâ læta retorquent.
 Instabat veneranda dies, qua Christus in una
 155 Æqualis deitate Patri, sine temporis ortu,
 Natus ab æternò, sub tempore, temporis au-
 [ctor,
 Coelitus infusa voluit de virgine nasci,
 Illic matre carens, istic nihil ex patre sumens.

VARIAE LECTIONES.

⁹⁸ Rs.—rr. se inter o. ⁹⁹ possit? ¹⁰⁰ scæva m. Rs. †. ¹ P. et Rs.—rr. Nec ne o. ² Rs. m. tuis ³ placando in Cæsare, Rs.—placato Cæsare A. c. †.

Sic puer in cunis, Deus ut regnaret in astris. A
 160 Hunc celebrare diem digno meditatus honore
 Cæsar, ubi ⁴ illustrem legeret sibi curia sedem,
 Quæ posset pleno tot millia pascere cornu;
 Wormatiam petiit, medio quæ gurgite Rheni
 Gallica Germanis opponit rura colonis:
 165 Utraque frugiferis tellus uberrima campis,
 Utraque vinetis exuberat, utraque pomis,
 Piscibus, atque feris, et cunctis rebus edendis.
 Hic ubi devoto solemnia pectore princeps
 Tempora transegi, tandem sub iudice summo
 170 Ardua tractari cœpere negotia regni.
 Fundere multiplices ex omni parte querelas
 Aspiceres, dubiasque viros collidere causas.
 Quidquid ab alterutris absentis tempore regis
 Pertulerant, queruli misto clamore queruntur. B
 175 Sic domino peregre post tempora longa re-
 [verso
 Commemorare solent lacrymosa negotia servi,
 Pressurasque suas, et iniquæ verbera rixæ,
 Alternosque dolos, occultaque crimina furti,
 Et scelerum noxas, et quidquid nequiter actum
 180 Enarrare valent, odio flagrante loquuntur.
 Omnibus his placidas constantia principis au-
 [res
 Commodat, et validos tranquilla mente tu-
 [multus
 Temperat, indignans aliqua ratione moveri:
 Oppressos relevat, pœna graviore superbos
 185 Percutit, afflicti bonus, ac metuendus iniquis. C
 Tunc duo præfati proceres, Arnoldus et alter
 Aulicus ille comes, multis vehementer in illos
 Accensis, regemque gravi stimulantibus ira
 Ob sua multiplici crudeliter acta reatu
 190 Iudicio victi, capitalis vulnera noxæ
 Excipiunt: ac ni gravis ætas et sacer ordo
 Pontificem tutata forent, aut sanguine pœnas
 Solveret, aut summi pateretur probra pudoris.
 Quippe vetus mos est, uti ⁵ si quis rege re-
 [moto,
 195 Sanguine, vel flamma, vel seditionis apertæ
 Turbine, seu crebris regnum vexare rapinis
 Audeat: ante gravem quam fuso sanguine pœ-
 [nam
 Excipiat, si liber erit, de more vetusto
 Impositum scapulis ad contigui comitatus
 200 Cogatur per rura canem confinia ferre;
 Sin alius, sellam: cujus dispendia pœnæ
 Ille Palatinæ custos celeberrimus aulae
 Non potuit vitare comes, cunctisque videndus
 Portavit scapulis passus plus mille latrantem.
 205 Hanc quoque tunc alii simili pro crimine pœ-
 [nam
 Sustinuere decem comites, totidemque coacti

Fœda tulere canes generoso pondera collo.
 Cujus inauditæ pœnæ timor altus in omnes
 Irruit; ut nullus procerum præsumeret ultra
 210 Armata certare manu, sed pace sēquestra
 Iudicis arbitrio sua quisque reposceret æqui.
 Adde quod invictus discurrens undique Cæsar,
 Prædonum castella jugis horrentia ⁶ summis,
 Et vix spectandas celsis in rupibus arces
 215 Expugnare manu, sparsisque evertere muris,
 Urere vel flammis avide properabat, et ipsos
 Artifices scelerum, regni turbare quietem,
 Et miseros crebris solitos spoliare rapinis,
 Vel cruce, vel gladio, vel longo carceris usu
 220 Perdere gaudebat, non exorabilis ultor.
 Sic jam post tenebras et sævi tristia belli
 Nubila, Teutonici sedato turbine regni,
 Principis adventus, veluti nova solis imago,
 Cœperat optatæ radios effundere ⁷ pacis.
 225 Soia Ducum studiis exercita Norica tellus,
 Hujus adhuc expers erat, impatiensque salutis.
 Jamque dies aderat celeri revoluta relapsu,
 Quam ⁸ sacer ipse suo venerandam Spiritus orbi
 Præstitit adventu, eum mystica munera si-
 [gnans,
 230 Desuper effuso linguas distinxit in igne:
 Inque Palatini castro privatus Othonis
 Otia sepositis curis Fridericus agebat.
 Hac triduo tantum secreta in sede peracto,
 Ad solitas iterum curas et publica regni
 235 Retulit ⁹, excluso torpore, negotia mentem.
 Ergo Ratisponæ patrum de fœdere pacis
 Alloquitur, flectitque virum: fortassis ab illis,
 Quos propter rixas, injustaque prælia, regis
 Audierat sensisse minas, exempla trahentem.
 240 Cumque reformata tantorum pace viorum,
 Publica per totum florerent gaudia regnum:
 Ut bene compositis rebus perfecta decoris ¹⁰
 Gloria, nullius defectu partis, adesset,
 Restabat viduum, generosæ prolis amore,
 245 Casta Beatrici sociare cubilia regem;
 Quæ sibi per quasdam ¹¹ nuper traducta fideles,
 Teutonicas urbes, et conjugis arva ¹² futuri,
 Principis accitu ¹³ jam spe ¹⁴ regina, tenebat.
 Nam quæ prima viro, nec permansura potenti
 D 250 Nupserat, illicito cognata recedere lecto
 Jussa, locum thalamis dederat, causamque se-
 [cundis.
 Hoc quoque discidium ¹⁵ secreto cuncta re-
 [gentis
 Consilio prodisse potest, ut ¹⁶ forte beata
 Principis in thalamos succederet illa Beatrix,
 255 Principe digna viro, prolem paritura beatam.
 Quam comes Allobrogum, regum de gente ve-
 [tusta

VARIE LECTIONES.

⁴ uti Rs. †. ⁵ Rs. RJo.—rr. ubi o. ⁶ hærentia m. Rs. †. ⁷ Rs. m. diffundere *. ⁸ Rs.—rr. quem o.
⁹ Rs.—rr. rettulit. ¹⁰ B. decori (?) ¹¹ quosdam Pfl. et Rs. †. ¹² Pfl.—rr. arma. ¹³ Pfl.—rr. a coitu.
¹⁴ Pfl.—rr. apem. ¹⁵ dissidium P. R. Rs. ¹⁶ vi Sp. † ni R. †.

Ortus, et ipse suis Rainaldus clarior actis
 Progenuit, moriensque tuos Burgundia fines
 Orbatae in teneris et pupillaribus annis,
 260 Et validas urbes, munitaque castra reliquit.
 Hæc adeo tellus a sedibus incipit illis,
 Qua Basilea suos vicino flumine muros
 Alluit ¹⁷ et Rhenum venientem læta salutat :
 Innumerosque tenens populos hinc Gallica
 [rura
 265 Mordet : at hinc rigidis scopulosæ rupibus
 [Alpis
 Arctatur, tractuque pari protenditur, usque
 Qua rapidus primas Rhodanus maris influit
 [undas,
 Quaque caput regni sedesque fuisse vetusti
 Fertur Arelatum, priscorum curia regum ;
 270 Teque sibi jungens æquo Provincia jure,
 Nomen apud veteres regni titulumque gere-
 [bat ;
 Cujus Arelatum sedes et finis ab illa
 Parte ferebatur, donec suprema voluntas
 Regis Rudolphi regnis accedere nostris
 275 Jussit, et antiqui detraxit nomen honoris :
 Ut jam non regnum, sed sit bona portio regni.
 Has ibi metropoles et primas novimus ¹⁸
 [urbes :
 Chrysopolim placidam, Lugdunum, sive Vien-
 [nam,
 Quæque tuos spumante mari Provincia fines
 280 Claudit Arelatum, validis obnoxia ventis. C 325
 Chrysopolim Dubius, reliquas prælabitur am-
 [nis
 Maximus Allobrogum Rhodanus dominator
 [aquarum.
 Hanc comes antiqua veniens ab origine
 [regum
 Guilelmus quidam, puerum quem fama vocabat,
 285 Possedit, quem conspicuo produxerat ortu
 Chunradi germana Ducis; quo fraude suorum
 (Ut perhibent veteres) humanis rebus adempto,
 Proximus agnatus comitis Rainaldus, et
 [hæres
 Legitimus, tantæ nactus moderamina summæ,
 290 Jure suo nimirum ¹⁹ et claro sanguine fretus, D
 Teutonicos reges, edictaque sæpe vocatus
 Sprevit, et Allobroges aliis sub regibus esse
 Indignum reputans, nimium memor ille ve-
 [tustæ
 Libertatis erat, regemque superbus agebat.
 295 Donec ob innumeros fastus sententia tandem
 Ultrices in eum deprompsit regia vires,
 Ereptamque viro, regni sub iudice, terram
 Nomine Chunrado fisci concessit habendam:
 Et ²⁰ quasi proscripto regni spretore rebelli,

A 300 Proximus extincto succederet ille nepoti.
 Qui mox concessos armato mîlite fines
 Irrumpens, regale sibi defendere donum,
 Et valida sancire manu tentabat : at ille
 A patribus suscepta suis tutare laborans,
 305 Plurima conseruit diverso prælia casu.
 Has inimicitias tandem sub tempore nostr
 Regia sopivit tali solertia pacto :
 Scilicet ut geminas illis in finibus urbes,
 Lausennam, gelidaque sitas in rûpe Gebennas,
 310 Bertholdus regeret, reliquas Rainaldus [ha-
 [beret.
 Hanc reor ob causam, regni pro parte vetusti
 Maluit Allobrogum rector Bartholdus haberi,
 Quam comes ²¹ : in solito Rainaldus nomine
 [mansit.
 Hoc quoque defuncto, tanti patris unica proles,
 315 Jure sibi patriæ delatum sortis honorem,
 Magnaque sub teneris moderamina sumpserat
 [annis,
 Eximio nuptura viro, generosa Beatrix.
 Ergo dato passim varias rumore per urbes,
 Advenisse diem, quo festa lampade princeps
 320 Dignetur sacri sociam sibi jungere lecti
 Et meliora novis sponsalia ducere fatis :
 Undique magnifici proceres ad magna vocati
 Conveniunt, urbemque petunt, cui nomen ab
 [herbis
 Esse putant, linguæ vulgaris nomine tractum :
 C 325 Ut tanquam mediæ circa præcordia regni
 Eximium celebretur opus, famosaque sedes
 Illa locum tanto dignum concedat honori.
 Quanti pontifices, quanti coiere potentes,
 Quæ facies procerum, quis honor, quæ gloria
 [rerum,
 330 Quisve favor populi, seu quæ devotio cleri,
 Qui velit expressis metiri singula verbis,
 Hunc ego littoreas numerare fatebor arenas
 Posse, vel in magno radiantia sidera cœlo.
 Hoc rerum splendore sacros regina mariti
 335 Venit in amplexus, comitesque, regesque, du-
 [cesque
 Felici paritura trono, te maxime, qui nunc
 Fortiter Ausonias urbes, Henrice, regendo
 Grande tibi nomen primo nancisceris ævo :
 Et te Suevorum ductor Friderice paterni,
 340 Quod tua facta probant, dignissime nominis
 [hæres
 Te quoque cum magno præclaræ laudis O-
 [thone
 Insignis Chunrade puer : cunctisque minorem
 Sed non dissimilem morum probitate Philip-
 [pum.
 Hos equidem partu felici femina princeps

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷ *abluit* m. Rs. * ¹⁸ A. c. et W.—Edd. *et primas nominis*, o.—*primi nominis* Rs. †. ¹⁹ Rs.—A. *et rr.*
nimum renitente metro. ²⁰ Ut P. ss. Rs. et RJo. * ²¹ Sola A. recte distinguit post : *comes*

345 Edidit, et plures generoso forsitan alvo
Terrarum dominos longe lateque potentes
Progenitura fuit, si non florente juventa
Invida fallaces rupissent stamina Parcae.
Heu mihi, quam celeri dominatrix inclyta fato
350 Occubuit, viduumque virum, prolemque re-
[liquit.
Jam tamen Augusto dominantes cum patre
[natos
Viderat, impressamque tuis, Henrice, coronam
Temporibus : cum de toto simul orbe voca-
[tos ²²,
Quanta nec ante fuit, nec creditur esse fu-
[tura,
355 Moguntina suos aspexit curia patres.
Nondum collectos ad gaudia tanta potentes
Ad proprias sedes, nataliaque arva reverti
Passus erat princeps; sed adhuc Hymenæa sa-
[croque
Carmina digna toro, solemnī curia plausu,
360 Et felix omen, votivaque festa canebat :
Cum rediit Graia Stabulensis ab urbe Gui-
[baldu,
Legatique simul, regis mandata ferentes.
Qui tamen ob fraudes aliorum, quos prius idem
Egregio Manuēli orator ²³ miserat urbis,
365 Auribus, et facie tam læto tempore, tanti
Principis indigni, longe consistere jussi,
Expavere graves offensi Cæsaris iras.
Nam qui prædicti mandata priora tyranni
Ausonias urbes, Etruscaque arva tenenti
370 Attulerant, Friderice, tibi, gentilibus usi
Fraudibus, impressas falso sub nomine regis
Mendaces ²⁴ chartas sibi consecere sigillo.
Quos bene rex habitas, postquam cumulavit
[honore,
Muneribusque datis; referendaque fausta ty-
[ranno
375 Verba suo, placidæque dedit consortia pacis,
Dimisitque viros : cum regia signa remensis
Alpibus audirent ad Transalpina redisse :
Protinus Apuliæ populos et mœnia falsis
Subreptisque dolo Campana relatibus implent ;
380 Littoreas urbes sese, vicinaque Ponto
Oppida, munifico falsis a principe signis
Accepisse probant : ignavaque ²⁵ pectora vulgi
Fraudibus, et Graio corrumpunt nequiter auro,
His comes Andreas Capuæ, proscripitaque
[turba
385 Nuper ab exilio nostro sub rege reversa,
Atque Cavillensis Robertus nomine quidam
Eximia virtute comes ; seu gratia nostri

A Principis, aut odium Siculi, seu maxima
[merces
impulerat, ceptis tota virtute favebant.
390 Præterea dominis infidum ac mobile vulgus
Pondera servitii, Siculæque tyrannidis optans
Abjecisse jugum, scelere præstare favorem
Gaudebat, rerumque sequi momenta novarum.
His opibus freti Barum petiere, locumque
395 Præsidiū validam quam ²⁶ præmuniverat arcem
Milite non paucō Siculus, certantibus armis
Oppugnant, capiuntque manu, possessaque
[bello
In sua jura novis traducunt mœnia, fatis :
Non sine clade tamen : nam maximus unus in
[illis
B 400 Gaudia Palologus letho turbavit acerba ;
Cujus aromatico conditum corpus odore
Turba comes patrio transmittit mœsta se-
[pulcro.
Jamque per Ausonias urbes vulgatus ad-
[usque
Principis ingenuas rumor pervenerat aures,
405 Vel summum clausisse diem, vel pondere morbi
Guilelmum proprii privatū munere sensus,
Nec ratione frui, cunctasque in finibus illis
Fœde ²⁷ Graiorum deceptas fraudibus urbes.
Quod satis indignum Cæsar, penitusque pu-
[dendum
410 Duxit, et ingenti turbatus inhorruit ira.
C Nam licet a Siculo Romani nominis urbes
Hactenus invasas, mutilataque regna doleret :
Turpe tamen magis hoc, et scœdius esse pu-
[tabat,
Mœnia capta dolo, seductaque turpiter astu,
415 Seque sui falsa delusum nominis umbra.
Nam quod tam longa Siculum gaudere rapina
Tam patiens tulerat, justamque represserat
[iram,
Hactenus occultis, penitusque latentibus actum
Quis dubitet causis ? ubi ²⁸ tandem tempore
[nostro
420 Æternum veteri finem positura querelæ.
Nobilis e Sicula tibi rex Henrice veniret
Nupta domo, gemini pax et concordia regni.
Forsitan hic facinus, commentaque fraudis
[iniquæ,
Graingenumque dolos Graiorum morte piasset ;
425 Aut inhonoratos, et probra gravissima passos
Turpiter Argolicam repedare dedisset ad ur-
[bem,
Ni bona pars procerum, legatis parcere regem
Censeret, famamque bonam præferre dolori.

VARIAE LECTIONES.

²² Rs. et RJo.—A. et rr. *vocatus o.* ²³ *Egregio Manuel monocrator, etc.* B. †.—*Rex Graiæ Manuel oratum, etc.* A. c.—*Forsan : E Graia Manuel orator miserat urbe, vel : Et Graiæ Manuel orator miserat urbis, vel prorsus : Egregiæ Manuel, etc.*—*Nil mutandum censet Rs. (?)* ²⁴ *mendaci.* B. ²⁵ *ignaræque m.* Rs. †.
²⁶ *qua* B. †. ²⁷ W.—*Edd. Fœdere o.* ²⁸ *uti* Rs. †.

Sie demum Graiis adeundi copia regis,
 430 Temporis atque loci præscribitur ordine certo.
 Non tamen invicti fera principis ira resedit
 Donec in Apuliam proceres ultricia regni
 Juravere sequi condicto tempore signa.
 Jamque graves ultrix Alemannia moverat
 [iras,
 435 Magnaque terrifico properabat cœpta tumultu :
 Cum novus ex Latio rumor, meliorque priori,
 Hostibus extinctis, Siculo victore receptas,
 Quas sibi subdiderant fallaciter, attulit urbes.
 Ergo alio princeps tantarum pondera rerum
 440 Flectit, et in Ligures properat convertere
 [bellum ;
 Innumerasque suo signatas nomine chartas
 Destinât ad proceres, ita regia jussa ferentes : B
 Si non perspicuis patuisset cognita signis
 Vestra fides, multoque prius sudore labores
 445 Pignora sinceræ mentis manifesta dedissent,
 Non ita secure vestrum peteremus, ad omnes
 Auxilium, diversa ferunt quos tempora, casus :
 Sed quia devotos, velut officiosa supremo
 Membra decet capiti, nobis cognovimus esse,
 450 Nunc hoc, nunc aliud mutato tempore vestris
 Mandamus studiis : sic rerum postulat ordo :
 Sic variat fortuna vices, nullosque timemus
 Ob decus imperii vobis sociare labores.
 Apuliæ bellum, quod paucis ante diebus
 455 Sanximus Herbipoli, vobis impune remitto.
 Prævenit siquidem nostros fortuna labores,
 Magnaque sublatis periire negotia causis.
 Altera jam nostros expectant bella lacertos,
 Egregium virtutis opus, pulchrique laboris :
 460 Imperii satiare minas, cunctisque per orbem
 Gentibus et populis, Ligurina funditus urbe,
 Ut decet, eversa, nostrum sancire timorem :
 Quæ semper Latiis fallax, infida, rebellis
 Regibus, et nulli docilis servire potenti,
 465 Præcipue nostris tumefacta repugnat habenis,
 Et quasi degenerem, timidumque ²⁹ et mente
 [carentem
 Contemnit, nec posse putat punire nocentes,
 Quem nimis expositum veniæ, segnemque ma-
 [lorum
 Aspicit in pœnas; patientia nostra timori
 470 Illa teste ³⁰ datur: nescis, heu ³¹ perdita, nescis,
 Quem stimulas peritura virum! sentire dece-
 [bat ³²
 Te quoque, quod sensit consors et conscia
 [culpæ
 Infelix Terdona tuæ: ceu corrui illa,
 Tu quoque victa cades; tanto graviore ruina,
 475 Quanto nunc ³³ aliis tibi firmior ipsa videris.

Parva eadunt levius, non multa mole premun-
 [tur :
 Magna sub ingenti franguntur pondera lapsu ³⁴.
 Nunc age, magnifici proceres, ingentibus actis ³⁵
 Intrepidas adhibete manus, et justa ferentes
 480 Arma, laboranti mecum succurrite regno.
 Tutius est ferro jam putrida membra recidi,
 Quam partis vitio totum tabescere corpus.
 Hæc est illa nocens, quæ cunctas fortior urbes
 Persequitur, nostramque premit sine fine Pa-
 [piam ;
 485 Quæ Cumam Laudamque, nimis vicina, perenni
 Insectans odio, crudelibus urget utramque
 Terrificatque minis, aliasque ferociter armis
 Evertit, pressasque tenens in pulvere, victum
 Non patitur relevare caput : regnique superba
 490 Contemnit, ridetque minas : quas odimus urbes
 Diligit, et contra quas nos dileximus, odit.
 Terdonæ veteres, nobis prohibentibus, arces
 Erigit, et vetitas audet sarcire ruinas.
 Nec timet iratum, quem scit procul abfore re-
 [gem,
 495 Nec putat ulterius nostros sentire recursus.
 Fallitur, et vano ducit solatia voto :
 Sperato citius castris Ligurina prememus
 Mœnia; completo bellum condiximus anno.
 Tunc nobis meritas cogetur pendere pœnas :
 500 Et quæ nunc alias tutatur, et erigit urbes,
 Non nisi post longum tempus renovanda jacebit.
 Ergo viri fortes, vobis asciscite, quantas
 Quisque potestis opes, uti cum se torserit
 [annus,
 Totus apud nostram coiens exercitus Ulmam
 505 Me duce per rigidam securus et integer Alpem
 Transeat, et fortem ³⁶ satis impiger occupet.
 [urbem.
 Neve sub hac specie vos ad majora vocari,
 Aut Appenninum traduci forte putetis,
 Sit procul iste metus : Ligurum non longius
 [urbe
 510 Cogendum quemquam per regia nomina juro.
 Interea solito belli fremebunda tumultu
 Urbs Ligurum, postquam natalia rura tenera
 Comperit evicta regales Alpe catervas :
 Ticinum geminis incingere pontibus annem.
 515 Aggreditur, pavidam solita feritate Papiam,
 Ac circumpositos flammis simul atque rapina
 Depopulatur agros; mortalia ³⁷ corpora ferro
 Confodit, aut duris astringit capta catenis :
 Lunellum renovat, Terdonæ mœnia raptim
 520 Erigit, atque novas properat sarcire ruinas
 Haud procul a tuis Ticini mœnibus alto
 Fulgebant castella loco, de nomine certum

VARIÆ LECTIONES.

²⁹ Rs.—A. et rr. *timidumque* o. ³⁰ *stante* W. †. ³¹ W.—Edd. *ha.* ³² *decebit?* ³³ A. c. P. ss. Rs. et RJe.—rr. *Nec.* o. ³⁴ *pondere lapsu* W. R. † ³⁵ *ausis* Rs. ³⁶ *sontem* Pfl. ³⁷ *mortali* Pfl.

(Vigevanum ³⁸ scriptura vocat) nil tradidit A
[usus.
Hæc tunc Guilelmus Ferrati marchio montis
525 Moenia servabat, simul et Ticina juvenus,
Præsidio submissa loci; sed fortior hostis
Expugnata diu tandem munimina victor
Occupat, et captis multo vix obside vitam
Indulgens, proprio componit fœdera nutu.
530 Quæ tunc ³⁹ ob leges, et formam pacis iniquam
Sprevit, et abjecto Ticinum pondere rupit.
Ergo ubi festa suum cœperunt gaudia finem,
Protinus Herbipoli procerum cum parte relicta
Norica castra petens, ibi rex ad tempus agebat.
535 Hic, ut erant jussi, legati regis Achivum
Occurrere viro: mandataque regia regi
Notificant, quorum series (ni fallimur) hæc B
[est ⁴⁰:
Uxorem clara regum de gente suorum
Spondebant, thalamosque novos et fœdera pacis
540 Perpetuæ, nexu solido firmare parabant:
Huic quoque prædictæ restabat et altera causæ:
Nam duce Boricio tumidorum rector Achivum,
Nuper ad Hungariam magnum direxerat agmen:
Cujus ut interiit bello pars magna cruento,
545 Cum duce fusa suo Scythica perimente sa-
[gitta ⁴¹,
Viribus ipse suis vindictam sumere cladis
Invalidus, nostrum, quem noverat omnia posse.
Orabat regem, sævis indicere bellum
Gentibus, ultoremque suis asciscere factis C
550 Tentabat; sed causa virum spes utraque lusit.
Nam meliora sibi thalami jam fœdera rector
Junxerat; at ⁴² bellum breve tempus, et altera
[belli

Fortius incumbens privati cura vetabat.
Inde Ratisponam princeps, et publica regni
555 Cura vocat proceres, et rerum fama novarum.
Hic inter regis patrum, regisque nepotem,
Hactenus occultam de pacis fœdere formam
Nunctandem vulgare parant, et ferre sub auras:
Quæ qualis fuerit, rerum satis ordo docebit.
560 Nam patruus regis per septem signa ducatum
Rite resignavit; quæ tradidit ille nepoti.
E quibus ille duo patruo tradenda resignans,
Austriaca jura viro pariter cessura reliquit.
Marchia tunc tellus erat hæc, nunc vero duca-
[tus.
565 Namque volens prisce defendere nomen hono-
[ris
Rex patruo, cum tres comitatus ille teneret:
His quasi compactis, et in uno corpore junctis,
Consilio procerum celebrem dedit esse duca-
[tum.
Neve secuturi factum subvertere reges
570 Aut revocare queant, regali tuta sigillo
Argumenta duci, monumentaque certa reliquit.
Utque bono pacis cunctas florente per urbes
Hæc quoque regali fruere tur munere tellus.
Ultima juratam suscepit Norica pacem.
575 Sic velut antiqui revocato tempore seclii
Aurea pacifico sub rege revixerat ætas.
Sed quantum placidæ, firmata pace, quietis
Præsiterat nostro regis præsentia regno,
Italicis tantum populis injecerat absens
580 Cladis: et astrictos laxaverat ante furores.
Sic dum dimidium tenebris absentia solis
Infuscat mundum, reliquo præsentia lucem
Fundit, et alterno partitur lumine cœlum.

LIBER SEXTUS

Ergo reformatæ post tempora plurima paci D
Nobilis arridens læto Germania vultu,
Dulcia sepositis tractabat gaudia curis.
Mutatos sese, mutataque sæcula læti
5 Credebant homines: cœli quoque blandior aura
Spirabat, meliorque dabat sua munera tellus
Non tamen in tanta princeps ignava quiete
Otia carpebat, credens hoc perdere tempus,
Quo nihil adjectum regni proventibus esset:
10 Quamque aliis dederat pacem, sibi sponte ne-
[gabatur
Ergo novam naclus tentandi fortia causam,

Constituit sævis indicere bella Polonis.
Hos, ut fama tenet, populos a cardine primo
Solis, et æstivo Phœbææ lampadis ortu,
15 Vistula præcingens torrentibus alligat undis:
At quæ fumantem mergi videt æquore Phœbum,
Hanc rapido cursu prælabitur Odera partem:
Quod latus imbriferos telluris respicit Austros,
Rura Boemorum, silvis horrenda vetustis
20 Tangit: ab arctoa Scythici maris æstuat ora
Fluctus, et indomiti sedem posuere Ruteni.
Hæc regio Sclavos complectitur, atque Polonos,
Et gentes alias, quarum nec barbara nobis

VARIÆ LECTIONES.

³⁸ Ita ex Othone Fris.—A. *Vigenum*, A. c. *Vigevum*. Edd. *Vingevum*. ³⁹ R. ss. Rs. et Jo.—rr. *tum o*. ⁴⁰ Edd. v. 556 post 537. W.—*adverterant sed non viderant vitium* Rs. et B. ⁴¹ B.—Edd. *pereunte o*. ⁴² Rs.—rr. *ad o*.

- Nomina, nec rigidi possunt notescere mores. A
 25 Terra sub munita situ, vix hostibus ullis
 Armata tentanda manu: gens aspera cultu,
 Terribilis facie, morum feritate timenda;
 Horrendo violenta sono, truculenta, minaxque,
 Prompta manu, rationis inops, assueta rapinae,
 30 Vix hominum se more gerens, horrore ferino
 Sævior, impatiens legum, cupidissima cædis,
 Mobilis, inconstans, acerrima, lubrica, fallax,
 Nec dominis servare fidem, nec amare propin-
 [quos
 Sueta, nec affectu pietatis docta moveri.
 35 Hæc partim natura dedit: partimque nocentes
 Tabida pestiferæ faciunt contagia plebis.
 Nam quæcunque jacet Scythico brevis insula B
 [Ponto,
 Qui tenet hanc populus, nec terram vomere
 [sulcat
 Frigore perpetuo sterilem, nec squallida duro
 40 Rura ligone movet, nec vitem copulat ulmo,
 Nec legit arboreos, autumnî munera, fetus:
 Venatu tantum, crebrisque alimenta rapinis
 Quærit, et assiduis pirata senescit in undis.
 At si quando famem penuria longa ciborum
 45 Asperat, (horrendum dictu vix credere pos-
 [sum
 Ipse quidem, sed rumor habet) sua membra
 [vicissim
 Pestifero miseri morsu lacerare teruntur:
 Nec genitor nato, nec fratri parcere frater C
 Novit, et elixa recreatur filia matre.
 50 Non tamen invictam terræ populique ferocis
 Asperitas potuit regis compescere mentem,
 Quo minus ad certos secunda mente labores
 Tenderet, et justam vindicta pasceret iram.
 Hæc siquidem tellus communi jure tenenda
 55 Funiculi sub sorte tribus devenerat olim
 Fratibus, egregii generis; sed nomina nostris
 Barbara legitime nequeunt accedere libris.
 Horum, qui reliquos ortu præcesserat, unus
 Dux erat, et nuptam⁴³ cognatam regis habebat,
 60 Nomine Gertrudem, Leopoldo patre creatam.
 Cujus ob invidiam⁴⁴ fratres cervice rebelli
 Abjecere jugum, pulsumque e sede paterna
 Compulerant⁴⁵ tota profugum discedere terra D
 Ille sua pariter fugiens cum conjuge, regem
 65 Chunradum petiit: scelerataque facta suorum,
 Ærumnasque suas, ereptaque jura ducatus
 Affini, regique suo deslebat: at ille
 Imperiosa satis regni mandata, minasque
 Misit, et ereptos reddi præcepit honores.
 70 Intumescere truces, nec regia jussa, nec acres
 Exaudire minas, nec jam parere jubenti
 Curabant: missisque aliis, iterumque remissis,
 Spernebant tumidi, fraterna que jura⁴⁶ tene-
 [bant.
 Sic dux prædicto longum sub principe frustra
 75 Flevit, et assidua mansit vetus exsul in aula.
 Ast ubi felici Fridericus regia gessit
 Sceptra manu, patriqueloco suscepit agendum
 Quidquid inexpletum, dubiumve reliquerat ille:
 Sæpius admoniti, nec tunc quoque rapta ju-
 [bentem
 80 Reddere germano, timuerunt spernere regem;
 Nec jurare fidem, nec prisco more tributa
 Annua, quingentas curabant pendere marcas,
 Omne non fausto; nam postquam sæpe repulsa
 Infremuit justa patientia nobilis ira,
 85 Agmina confestim rapiens per iniqua viarum,
 Difficilesque locos, et quos præstruxerat hostis
 Objicibus⁴⁷ vastis aditus, pervenit adusque
 Odera Germanos qua separat, atque Polonos.
 Hanc neque Chunradus, neque regum tempore
 [prisco
 90 Distantem ripis, tumidamque rapacibus undis,
 Armata transire manu tentaverat ullus.
 At rex invictum, quod suscepisset agendum,
 Nil patiens, ipsam quæ cunctis imperat, acri
 Ingenio fervens, naturam vincere tentat.
 95 Protinus innumeras sociis contexere puppes
 Imperat, ut rapidum toto simul agmine flumen
 Exsuperet, pariterque viros transmittat, equos-
 [que.
 Obstupuere rei, postquam sua rura tenere
 Et ripam cunctis intactam regibus ante
 100 Conspxere virum, vexillaque regia campis
 Irradiare suis: pavidique fugacia turpi
 Terga dedere fugæ⁴⁸: quamvis ea castra Po-
 [lonos,
 Pomericos, Bruscos⁴⁹, Parthos simul atque
 [Rutenos,
 Atque truces populos Scythiæ totius haberent:
 105 Neve secuturis optata cibaria tellus
 Præsidiumve ferat, villas, atque oppida tuta,
 Castraque per longos vix expugnanda labores
 Exurunt flammis, spoliataque rura relinquunt.
 Nec minus a tergo, quæcunque illæsa mane-
 [bant,
 110 Vastabat princeps: his qui sibi mente feroci
 Parcere noluerant, indignum parcere ducens.
 Tum demum tumidis e fratribus alter,
 [iniqua
 Qui profugi sedem fratris ditone tenebat,
 Ut videt interitum tandem certumque gra-
 [vemque
 115 Advenisse suis irato principe rebus,
 Clamque palamque suos mittens, iterumque re-
 [mittens,

VARIÆ LECTIONES.

⁴³ nuptum B. ⁴⁴ infidiam Sp. R. †. ⁴⁵ compulerunt m. Rs. †. ⁴⁶ rura m. Rs. †. ⁴⁷ obicimus Rs. ⁴⁸ fuga? ⁴⁹ Prussos B. †. — Radevici codex: Pruschos.

Sæpius accitos affatu supplice cœpit
 Compellare patres, et deditiois apertæ
 Principis arbitrio legem, veniamque pacisci.
 120 Quam miser hoc pacto tandem tulit, ut duo
 [regi
 Millia marcarum, bis centum vero ministris
 Penderet, argenti marcas bis mille probati⁵⁰,
 Mille alias proceres studiorum præmia ferrent,
 Bis centum sacræ daret officialibus aulæ :
 125 At tibi, quæ⁵¹ rutilo fulgebas digna metallo,
 Corporis ad cultum, generosi germinis au-
 [rum,
 Viginti magnas daret, uxor regia, marcas :
 Juraretque fidem regi, dignumque favorem,
 Nec se de solio fratrem pepulisse paterno
 130 Dedecus ob regni jurando jure probaret :
 Denique virgineam se præsentaret in urbem,
 Staturus fratri summo sub iudice regni,
 Signaque trans Alpes devotus regia miles
 Prævaricatricem Ligurum sequeretur ad ur-
 [bem.
 135 Hæc ubi jurando firmavit, et obside multo,
 Rursus ad obscœnos mores, vitiumque recur-
 [rens,
 Rupit, et Æoliis dedit irrita ferre procellis.
 Nam neque castra sequi voluit, neque venit ad
 [illam,
 Quam rex fraternæ liti condixerat, urbem.
 140 Victor ad Herbipolis famosæ mœnia prin-
 [ceps C
 Signa refert; ibi tunc alios rectoris Achivi
 Legatos, Graiæ portantes munera pompæ,
 Verbaque mandatis satis ampullosa superbis,
 Occurrisse ferunt; quos, ut ventosa loquentes,
 145 Jactantesque sui nimium magnalia regis,
 Urbano sermone diu gestire, benignus
 Rector inoffensa patienter pertulit aure :
 Sprevit, et irrisos probris fortasse lacessi
 Dissimulans sineret, ni se peccasse fatentes
 150 Elati stultique viri, generosa potentis
 Fletibus et gemitu movissent pectora regis :
 Jurassentque simul, nunquam se talia regnis
 Ferre suis, Graiasque domi suspendere nugas,
 Verbaque cum patriis phalerata relinquere te-
 [ctis, D
 155 Si quando nostram casus revocasset ad ur-
 [bem⁵².
 Sic tandem tui, vox tota mente recepta,
 A summo petiere viro, (nec tarda voluntas
 Adfuit) ut princeps puerum præsentibus illis
 Accingi gladio Fridericum rite juberet.
 160 Hæc amitam pueri, consortem regis Irenen⁵³
 Argolici, mandasse, ac sæpe rogasse ferebant,

A Astipulante viro, propter consortia magni,
 Quo pueri patrem fuerat complexus, amoris :
 Donaque larga quidem tam nunc, quam sæpius
 [ante.
 165 Miserat egregii puero regina decoris,
 Mandatumque viris dederat, non ante reverti,
 Quam dominæ possent ea gaudia visa referre,
 Nec minus Henrici, sub quo tunc dives
 [agebat
 Anglia, contigerat legatos regis adesse.
 170 Hi quoque compositis mandata loquacia verbis,
 Et pretiosa suæ portabant munera terræ.
 Quorum præcipuum miro spectanda decore
 Scena fuit, cui nec similem videre priores,
 Nec, reor, ulterius series ventura videbit.
 B 175 Materiam quæris? peregrino stamine textæ
 Creditur : artis opus? miræ habuisse figuras :
 Pondus? humo tolli manibus, nisuve nequibat;
 Arte levabatur, spatiosaque jugera campi,
 Multorumque capax hominum, plus quinque
 [tenebat.
 180 Hæc igitur tanto radiantia dona decore
 Regia mellifluis ornavit epistola verbis.
 Anglicus Augusto rex grandia⁵⁴, vera mo-
 [narchæ
 Optat, et æternæ felicia gaudia vitæ :
 Sit tibi vera salus, rex optime, semper ab illo,
 185 Qui bonitate sua dat regibus esse salutem,
 Inspiretque tuo bona cœlitus omnia cordi,
 Cujus clausa manu regum pia corda feruntur.
 Gratulor, et nostris merito congaudeo regnis,
 Cum tu cunctorum, quos cernunt sidera, re-
 [gum
 190 Maximus, et toto nulli cessurus in orbe,
 Fœdera nostra tamen, regnique minoris, amico
 Affectu non spernis opes : missisque fre-
 [quenter
 Muneribus, scriptisque⁵⁵ potens nos rector
 [honoras,
 Munera grata quidem, sed longe gratior illa,
 195 Quæ facit ut nobis sint munera grata voluntas;
 Quæ sese nobis de tanto culmine rerum
 Inclinat, nostræque petit consortia pacis.
 Atque ideo quidquid nostris promittere re-
 [gnis.
 Aut fecisse licet, devota mentē volentes
 200 Spondemus, cupideque tuo sacramus honori.
 Sit precor in populis pax et concordia no-
 [stris,
 Unus amor, sincera fides, commercia iuta :
 Obsequiis nostris, studiisque fidelibus opto
 Uti sæpe juvet, raro contingat egere :
 205 Auxilii quoties aut res, aut tempus egebit,

VARIE LECTIOES

⁵⁰ Vel error poetæ vel locus corruptus : Radevicus lita liv. 1, c. 5 : Duo milia marcarum imperatori et principibus mille ; imperatrici viginti marcas auri, Curia CC. marcas argenti. ⁵¹ P. s. Rs.—rr. qui o. ⁵² nostrum ad orbem. B. ⁵³ Herenam A. ⁵⁴ Sic A. adnitente Rs.—rr. gaudia.—W. gaudens †. ⁵⁵ W.—Edd. soeprisque o.

Viribus alternis suffragia grata feramus. A
 Sic tamen, hic ut tu, qui me cunctosque per
 [orbem
 Præcellis reges, jus arbitriumque jubendi,
 Ut decet, obtineas; mihi sit parere necesse.
 210 Tamque tibi placeat nobis facienda jubere,
 Quam nobis fecisse placet: nec fenora blandi
 Quærimus obsequii, nec parvis magna latenter
 Præmia captamus: summo sit gratia regi,
 Incolumes servamus opes, nullius egemus:
 215 Regna vigent, fortuna favet, multisque time-
 [mur
 Gentibus et populis, Aquitanica me duce tellus
 Utitur, Andegavis comitem vocat Anglia re-
 [gem.
 Non contra reges alios, inopinaque bella
 Imploramus opem, tranquilla pace fruentes:
 220 Pace tamen media fidos optamus amicos.
 De quibus, ut nobis liceat sperare, quis autem
 Utilior, majorve mihi contingat amicus,
 Quam tu, quem toti Romana potentia mndo
 Imposuit dominum, quem totus suspicit orbis?
 225 Munera parva tibi, sed quæ placitura putavi,
 Mittere cura fuit: tu suscipe mente benigna,
 Quæ ferimus, missamque tuis hanc, usibus,
 [opto
 Semper habe scenam, quæ te, dux optime,
 [velis
 Protegat expansis, qui totum protegis orbem.
 230 Nondum festinus mandata recentia lector
 Prompterat, atque alii regalia tecta subibant,
 Quos rex Hispanus, quos Gallia miserat, aut
 [quos
 Dacus, et Hungaricis ⁵⁶ Pannon qui præsidet
 [arvis ⁵⁷,
 Quos alii proceres, magnum qui sparsa per
 [orbem
 235 Regna tenent, aliisque procul dominatur in
 [oris.
 Istam quippe domum numquam sine plebe fre-
 [quenti
 Omnibus e terris, et ab omni gente profecta
 Invenies: ut ⁵⁸ qui linguas, moresque locorum,
 Et quidquid toto rarum ⁵⁹ contingit in orbe,
 240 Agnovisse velit, nusquam perfectius illa
 Edidicisse queat; sic plurima tunc quoque
 [turba
 Hic aderat, diversa sonis, et moribus impar.
 Munera certatim, mandataque læta ferebant,
 Et sua regna pio gaudebant subdere regi.
 245 Quos placidus princeps blandis affatibus im-
 [plens,
 Responsis lætos, donis dimisit onustos.

Inde viro placuit dotalia conjugis arva,
 Allobrogumque domos motis invisere castris.
 Cujus ut adventum præcurrens fama per urbes
 250 Distulit, et rerum præconia magna peregit:
 Protinus Allobrogum proceres, multique po-
 [tentes
 Italici, Veneti, Tusci simul atque Latini,
 Guascones ⁶⁰, Hispani, seu quos provincia dives
 Misit, et Allobrogum contingens Gallia fines,
 255 Chrysopolim celeres ⁶¹ adeunt: ibi regia ca-
 [stra,
 Teutonicasque ducum placet expectare ca-
 [tervas.
 Huc quoque Romano celebres a præsule
 [missi
 Legati venere duo, Bernardus, et ille,
 Qui post in cathedra Rollandus, nomine verso
 260 Dictus Alexander, multos, magnosque, tumul-
 [tus
 Pertulit Ecclesiæ ⁶², cujus sub tempore lon-
 [gum
 Schisma quater senos exarsit pene per annos.
 His præter sol tum census ingentis amorem
 Quo Romana suos inflammat curia cives,
 265 Hæc quoque causa viæ fuerat; quia nuper ab
 [illa
 Sede gradum referens, famoso nomine quidam
 Anglus, apostolica multum dilectus in aula
 Præsul, Teutonicis foede tractatus in oris,
 Et spoliatus erat: nec adhuc crudele, recens-
 [que
 270 Flagitium, digna princeps mulctaverat ira.
 Reddita magnifico super hac re pagina regi,
 Plurima vana quidem, sed et hoc ⁶³ monuisse
 [putatur:
 Ut memor impensi tanti sibi Cæsar honoris
 Esset, et acceptæ papa donante coronæ;
 275 Nunquam pontificem collati muneris alto
 Pœnituisse viro, nec si majora dedisset
 Præmia, tristitiæ posthac onerive futurum.
 Hæc ideo princeps non contemnenda nec abs-
 [que
 Pondere suspectis credebat tradita chartis,
 280 Quod prius Ausoniis dum versaretur in oris,
 Audierat Latiae diffusum plebis in ora,
 Et vulgo dici solitum: contingere nulli
 Regna Latina viro, nisi cui Romanus amica
 Traderet illa manu, Petri sub nomine, præsul.
 285 Hoc quoque Romanæ prostans ⁶⁴ in sedibus
 [aulæ
 Vana loquebatur, qua voce licebat, imago.
 Hic a Romano mendax antistite pictor
 Fecerat imperii sumentem jura Lutherum

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁶ Hungaricus Sp. R. †. ⁵⁷ armis A. o. ⁵⁸ to ut deest in Sp. — qui r. R. †. ⁵⁹ rerum Pfl.
⁶⁰ Sic A. Vascones Sp. Wascones rr. — ⁶¹ celebres i. e. frequentes Pfl. †. ⁶² Pertulit, Ecclesiæ
 ss. Sp. P. R. †. ⁶³ P. ss. Rs. et RJo. — rr. hic d. — hæc? ⁶⁴ Rs. — rr. præstans o.

Stare genu flexo, nec non epigrammata vanus A
 290 Desuper addiderat, simulatis consona rebus.
 Hanc Adrianus ei, ne verae semina cladis
 Res simulata daret, penitus delere figuram
 Pactus erat; sed adhuc minimi promissa labo-
 [ris
 Distulerat, fomesque mali vivebat imago.
 295 Ergo ubi magnificis accessit epistola verbis,
 Admonuitque virum: satis indignatus, ab illo
 Imperium princeps se suscepisse negavit.
 Cumque refragari legati, et dicere contra
 Tentarent, et falsa sua pro parte monerent⁶⁶:
 300 Infremuere duces, quos omnes aulicus ira
 Ille comes praecessit Otho, gladioque cruentas
 Acriter educto properabat sumere poenas.
 Sed rex in media, famae non immemor, ira
 Corripuit, tenuitque viros, iramque repressit:
 305 Et satis implacide dimissos, jussit eadem
 Qua venire via, vestigia tuta referre:
 Nec tamen ad dextram sit copia, neque sini-
 [stram
 Detorquere gradum, nec nocte diutius una
 Uno stare loco, donec referantur in urbem.
 310 Utque haec causa suae cunctis notesceret irae,
 Protinus innumeris absentibus acta libellis
 Innuit, et tales properat dictare querelas:
 Cum mihi consensu divina potentia vestro
 Imperium frenare manu, cunctisque per orbem
 315 Gentibus Ausonium dederit sancire timorem,
 Si quid opinato gravius, dignumve querela
 Inciderit, vestras justis conquestibus aures
 Pellere⁶⁶ non timeo; quorum me munere
 [regna
 Et primo cepisse, et nunc accepta tenere
 320 Glorior, et nunquam memorem gratumve pi-
 [gebit,
 Inde fit ut summi (modo dicere fas sit) iniquos
 Pontificis vobis cogar depromere fastus:
 Nam cum Chrysopoli, magno cum plebe poten-
 [tum
 Concilium nuper summis de rebus haberem:
 325 Advenere duo falsi de sede prophetæ
 Romana, qui se mandata salubria nobis
 Ferre paciscentes, et toti commoda regno,
 Dulcia miscuerant⁶⁷ secreto mella veneno.
 Nam cum coepta legi nobis a praesule missa
 330 Prima parte sui sapuisset epistola pacem,
 Protinus expressis ausa est subjungere verbis,
 Illius nobis collatum munere regnum,
 Imperii fasces, et sceptri jura dedisse,
 Et gaudere datis, et si majora dedisset,
 335 Nunquam pontificem facti, donive pigere.
 Quem cum legati viva quoque voce furorem
 Astruerent, tantis exarsit curia flammis,

Ut nisi sedato tumidis praesentia motu
 Nostra tulisset open, miseranda clade peris-
 [sent.
 340 Ecce paterna fides, et magni praesulis alma
 Integritas, humilisque Petri vestigia sectans.
 Jam non ferre crucem Domini, sed tradere
 [regna
 Gaudet, et Augustus mavult, quam praesul
 [haberi:
 Ecclesiae pacem, gladiis quae rite duobus
 345 Utitur⁶⁸, alterutro nunquam bene firma re-
 [moto,
 Scindit, et in sese geminos exasperat enses:
 Dumque sacerdoti conatur jungere regem,
 Non uno tantum contentus laedit utrumque.
 Quid voluere duo gladii, quos Petrus in illo
 350 Indicat esse globo? totidem nisi nomina summi
 Juris in Ecclesia; quae cum sibi mutua quon-
 [dam
 Foederis alterni nexu suffragia praestent,
 Sunt divisa tamen: nec in unum posse vi-
 [dentur
 Juncta coire caput: nec eodem saepe recur-
 [runt
 355 Instituenda modo, licet unus utrique sit auctor,
 A quo nomen habet sub caelo quaeque potestas.
 Alter honos cleri consensum postulat: alter
 Arbitrio procerum, regnique favore paratur.
 Ergo quid ad summum de regni jure, quid,
 [oro,
 360 Pontificem spectat? nullum caput ista super se
 Aspicit, excepto caelorum rege, potestas.
 Ecclesiam regat ille suam, divinaque jura
 Temperet; imperium nobis, fascesque relin-
 [quat.
 Adde, quod infandum tractantes pectore votum
 365 Latores apicum, mandatorumque sequestri,
 Divinas spoliare domos, sacra tollere vasa,
 Excoriare cruces, abrumpere textibus aurum:
 Omnia quae possent, avide corradere saevis
 Unguibus, et secum collecta referre parabant.
 370 Utque minus cautos mendacibus angere pos-
 [sent,
 Ac terrere notis, impresso plurima signo
 Deprensa est vacuis apud illos pagina chartis:
 Susceptura novas quas vellent cunque figuras.
 At nos Teutonico cupientes parcere regno,
 375 Et simul injustas cleri prohibere rapinas,
 Vertere pestiferos a primo limine gressus
 Jussimus, et vacua lusos repedare⁶⁹ crumena.
 Vos (age) nunc proceres, quibus hanc auctori-
 [bus aulam,
 Imperiumque rego, praesens injuria quaeso
 380 Asperet, et justos mecum stimulate dolores.

VARIAE LECTIONES.

⁶⁶ Ita A.—Edd. moverent. ⁶⁶ sellere V. †. ⁶⁷ miscuerunt m. Rs. †. ⁶⁸ nititur m. Rs. *. ⁶⁹ trepidare Pfl. ††.

Interea magnos proceres, Burgundia dives
Pontificesque suis excitos sedibus ultro
Regis in occursum commoverat, omnia late
Oppida, seu validis munitæ turribus urbes,
385 Excipiunt illum valvis reverenter apertis;
Quæque relicta sibi jam libertate vetusta
Gaudebat tellus, venientem milite paucò
Agnoscit dominum supplex, regemque fatetur.
Ipseque Parisiæ moderator et arbiter aulae
390 Milite cum multo (dubium, pacatus, an hostis)
Colloquii causa regem Ludovicus ⁷⁰ adibat
Ast ubi dispositis illum dotalibus arvis
Teutonicas revocasse gradum cognovit in urbes,
Regia magnifico pacis sub imagine fas tu
395 Misit, et æqua suis ab eo mandata recepit.

Jamque tuos Cæsar peragrans, Germania
[campos,
Saxoniae fines, claramque intraverat urbem,
Quam prius infidis condixerat ille Polonis.
Quos ubi velle dolum, jurataque pendere parvi,
400 Indefensa fidem cunctis absentia fecit :
Signa Ratisponam sua fert, ubi magna coibat
Concelebranda patrum solemnè curia coetu.
Huc quoque Pannoniis legatio venit ab oris,
Verba, precesque ferens Gaisæ ⁷¹ sub nomine
[regis.

Huic satis in teneris adolescens strenuus annis
Frater erat Stephanus, quem rex ad culmina
[regni
Aspirare dolo Bela suasore, ferebat.
Hic placido cultu puerum nutriverat, ut qui
Vir bonus et prudens, et avunculus esset utri-
[que.

Hunc quasi suspectum regnis, et facta paran-
[tem
Impia, rex odiis vexabat frater iniquis :
Impositoque sibi funestæ crimine fraudis,
Testibus, et falsis juvenem damnare parabat
Indiciis ⁷², odiumque furens ferale coquebat.

At puer in magno spem tantum Cæsare ponens
Rebus opemque suis, solum ratus esse sub
[astris,
Qui velit aut possit tumidos arcere tyrannos :
Hunc adiit, tumidique graves, quas senserat,
[iras

Fratris, et indigno scædatam crimine famam,
420 Exsiliumque suum deflens; insignia magni
Corda viri, crebris tandem permota querelis
Impulit, ut sævo fratri mandata, minasque
Scriberet, et juvenem famæ, domuique pa-
(ternæ
Restitui, falso læsum rumore, juberet.

Ille furens odiis, et gaudens fratre remoto;
Cujus erat probitas animi suspecta nocenti,
Excusare suam fraternæ ⁷³ crimine culpam,

Invidiamque sui cupiens lenire furoris,
Hæc regi mandata viros perferre fideles
430 Jussit, et augustas his fallere vocibus aures :
Germanum, quoad usque nihil crudeliter egit,
Vel latuere doli, consorti scædere juris
Participem, nulloque modo, nisi nomine tan-
[tum,
Partiri quod nemo potest, habuisse minorem :
435 At postquam dirum ⁷⁴ patuit scelus, illud
[amicè
Non potuisse pati : nec tunc quoque sævius
[factum
Aut gravius quidquam, quam quod jam fraude
[reperita,
Cautus ab infido se subtraxisset amico.

Illum (cum posset tutus mansisse) coactam
440 Sponte sua simulasse fugam, causamque do-
[loris
Esse, quod inceptos nequeat patrare furores,
At rex huic finem nequiens imponere liti,
Cum majora premant privata pondera curæ,
Distulit, et juvenem Veneti per stagna pro-
[fundi
445 Providus Argolicam servandum misit ad ur-
[bem.

Hoc quoque conventu procerum, dux ille
[Boemus,
Fama Labezlaum quem nominat, ob sua gesta
Fortiter et bello nuper spectata Polono.

Ex duce rex fieri meruit, gessitque potenti
C 450 Sceptra manu, cinxitque novo diademate cri-
[nes.
Protinus ad patrias vestigia rex novus urbes
Retulit, Italico pactus sua robora bello.

Nec minus egregium dictu pulchrumque pu-
[tamus,
Quod patrum regis, dux Austricus, atque Fri-
[singæ

Præsul sedis Otho, studio, curaque nepotis
In pacem rediere bonam, quos ante feroces
Irarum stimuli, fraternaque rixa cruentis
Vexabant odiis : cum dux abrumpere quædam
Fratris ab Ecclesia per vim tentabat : at ille
460 Prisca suæ sedis certabat jura tueri.

His bene compositis Ripuaria Cæsar in arva
Tendit, et extremos Rheni percurrere fines
Accelerat, pacemque locis, et jura reforma
Gentibus : hanc cunctis gaudens præponere
[curis,

Ne qua parte sui nutantia regna relinquat
Rector, ad Italicos moturus signa labores.
Rursus Vangionum campos, Luthramque re-
[visit,
Regalesque sibi quos struxerat ipse penates,
Incoluit paucis sedata mente diebus.

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁰ P. ss. rr.—A. Ludovicus o. ⁷¹ Garzæ A. o. Geisæ Edd. ⁷² Pfl.—Edd. Judiciis o. ⁷³ Fraternali P.
Rs. RJo. †. ⁷⁴ Rs. pp.—Edd. durum.

470 Dum sibi consilio sanctorum rite virorum
Cuncta gerenda putans, vicinis munera larga
Erogat Ecclesiis : turbæque benignus egenti
Elargitur opes : auctorem nactus in hac re
Hermannum, meritisque gravem, formaque

[venustum,

475 Sanguine conspicuum : qui tempore præsul
[eodem

Brixinensis erat, cunctis quos Teutona tellus
Tunc habuit, claræ prælatus nomine famæ :
Unde viri monitis ad magna negotia tendens,
Divinam studiis princeps a seque, suisque

480 Tentabat castris avertere mitibus iram.

Jamque procellosis aquilonibus æra molles
Abstulerant zephyri, senii cum frigore pulso
Grata repubescit jucundi temporis ætas,
Dum viret omnis ager, tellusque decore re-

[sumpto,

485 Floribus, et viridi juvenescere gramine gau-

[det :

Cum jam desuetos post otia longa juvencos ⁷⁵
Cura laboriferi cogit juga ferre coloni :

Quæque diu tutæ tenuit navalia sedis,
Nauta ratem dubias pelagi deducit in undas :

490 Magnaque pro regno gesturi prælia reges,
Fortia belligeras revocant in castra catervas.

Cæsar ad Italicum jam se procingere bellum
Apparat, et validas castris accire cohortes.

Ne qua tamen puram culpæ contagio causam

495 Infuscare queat, sanctos asciscere patres,
Et justæ causas exponere maluit iræ.

Qui postquam stimulos jam dudum bella vo-

[lenti

Adjecere novos, justumque, piûmque fatentes,
Nomine quod regni geritur sub principe bel-

[lum :

500 Protinus accensa stimulis gravioribus ira,
Fervet, et ultorem veniæ spe tutus adepta,

In Ligurum pœnas princeps accingitur ense ⁷⁶.
Jamque gradu refugo Romam sine laude re-

[versi

Terribiles nostri legati principis iras,

505 Quæque suæ trepidi tulerint discrimina vitæ,
Quantaque probrorum convicia, cuncta ge-

[mentes

Ediderant ⁷⁷, Adriane, tibi, mœstoque relatu
In regem nimias acuebant præsulis iras.

Jam tunc Romani partes dissensio cleri

510 Fecit, et in geminum secessit schisma furorem :
Hi legatorum partem, papamque sequuntur,

Ast alii regis pulchrum et laudabile factum
Excusant, fortemque vocant, dignumque co-

[rona :

Ac velut elatos culpant, nimiumque tumentes

A 515 Dissidii causam, fomentaque prima dedisse.
Illa dies causam, momentaque prima malorum
Præstitit, et longo ⁷⁷ victuræ tempore pestis.

Principis, an papæ fuerit pars justior, alter,
Qui melius potuit cognoscere, judicet : at nos

520 Ignari rerum, partem veneremur utramque.

At præsul subita ⁷⁸ nimium quoque fervidus
[ira,

Præsulibus nostri tam sæva piacula regni,
Contemptusque suos mœstis deslere querelis
Accelerans, tales ferri jubet undique chartas.

525 Si satis unanimes in Christi nomine fratres
Estis, et ejusdem proles certissima matris,

Contemptus nostros, et sacræ scandala vobis
Credimus Ecclesiæ magno ventura dolori.

B. Quam male legatos majestas regia nostros

530 Audierit, quantaque furens exarserit ira,
Unius falso decepta interprete verbi,

Vel qui præsentis aderant, videre ; vel absens
Si quis erat, potuit certis audire relatis.

At nos, teste Deo, quod sceptrum juraque regni

535 Diximus a nobis illi collata fuisse,
Non donata quidem, potius sed tradita nostro

Illa ministerio, vel ei commissa, per illud
Credidimus verbum sat recte posse notari.

Nunquid ob ambigui suspecta vocabula dicti

540 Debuit in tantam succendi filius iram,
Verbaque mandatis opponere dura paternis ?

Adde, quod eximio famosos nomine nostri
Custodes lateris tanta feritate lacessi

Pertulit, ut gladios, et sæva piacula mortis

545 Vix sugerent : velitosque ultra procedere tri-

[stes

Turpiter, ac trepidos ad limina sacra remisit.

Neve quis ad nostram de toto corpore regni

Audeat ulla sui deferre negotia sedem,

Observare aditus, angustaque claustra viarum

550 Dicitur, et mediam positis custodibus Alpem.

At vos, Ecclesiæ fortes validæque columnæ
Pontifices, (neque enim vestris hoc credere

[fas est

Actum consiliis) vos hæc injuria tangat :

Proque Dei fortem stabiles opponere murum

555 Ne trepidate domo, solida quæ, præside Christo,

Ædificata petra, quamvis concussa procellas

Sentiat, everti tamen, et succumbere nescit.

Ac primo juvenem ⁷⁹ monitis inflectere regem

Cura sit, ut tantum properet purgare reatum

560 Auctoresque mali, rabidæ feritatis Othonem,
Rainaldumque simul : quorum comes aulicus

[alter,

Alter in Ecclesia falso jam nomine culmen

Pontificale tenet : famosi criminis ultor

Corrigat, et digna manifeste puniat ira :

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁵ Rs. s. RJo. — Edd. *desuetus ... juvencus* o. ⁷⁶ ense Sp. P. R. †. ⁷⁷ Ediderant m. Rs. †. ⁷⁸ Rs. s. RJo. — rr. *longæ* o. ⁷⁹ subito Pfl. ††. ⁷⁹ tumidum Pfl. ††.

565 Obsequiumque Deo, nobis impendat honorem, A
 Illis⁸⁰ spem veniæ, cunctis exempla relinquat.
 Talibus acceptis a summo præsule chartis,
 Pontifices uno sic rescripsere tenore :
 Scimus, et a Domino stabili promissa tenemus
 570 Indubitata fide, nunquam de sede movendam,
 Quam Petrus in solida fidei consistere jussam
 Protegit Ecclesiam justo sub præside, petram.
 Cum tamen insolitis sedes Romana procellis
 Concutitur, capiti totius corporis angor
 575 Condolet, uniusque dolor transfertur ad omnes.
 Hinc fuit, alme Pater, cum regia pectora nuper
 Illa recens dubiis movisset epistola verbis :
 Cum fremerent regni proceres, strepituque
 [feroci
 Obstruerent stupidas insuetis vocibus aures,
 580 Ut neque fulmineam, te contra, principis
 [iram,
 Et sævas stimulare minas, nec rursus in illum
 Munimenta tuæ parti præstare liceret.
 Ut si forte novo lunam concurrere soli
 Ætheris impulsu mirantia sidera cernant,
 585 In neutram belli secedere territa partem
 Forsitan audebunt, et compatientur utrique.
 Hunc velut innato, proprioque calore timen-
 [dum
 Horrebunt : isti placidæ magis, atque labore
 Assuetæ socio densas purgare tenebras,
 590 Præstabunt tacitum, nil amplius ausa, favo-
 [rem :
 Sic nos Cæsareas et formidavimus iras,
 Et tibi, qua licuit, favit secreta voluntas.
 Illa tamen dubii sensus defendere verba,
 In tanto procerum fremitu, medioque furore,
 595 Omnibus infestis, nullo præsumpsimus ausu.
 Quæ super hæc nobis mandata legenda de-
 [disti,
 Legimus, et monitis cupidi parere paternis,
 Protinus ammonitu⁸¹ regalia pectora blando,
 Jamque soporatas precibus demulsimus iras :
 600 Cujus ut expressas possis agnoscere voces,
 Dulcibus alloquiis ita respondisse putato.
 Imperium geminis disponitur, inquit, habenis,
 Legibus, et veterum servato tramite morum :
 His ego contentus, fines transire paternos
 605 Nec volo, nec possum; neque enim prudentior
 [illis
 Laude supervacua cupio, vel major haberi.
 Debita pontifici faveat reverentia; regnum
 Legibus antiquis et prisco more regatur :
 Cujus ab æterno tantum collatio rege
 610 Provenit; ad proceres electio pertinet, in qua
 Præcipuam vocem præsul de more vetusto
 Moguntinus habet : pastori prima recentis

Agrippina tuo conceditur unctio regis :
 Imperii nitidam summo sacrare coronam
 615 Pontifici jus est; ut vero nomine possit
 Non dator imperii, sed confirmator haberi.
 Hæc ego magnorum suscepi jura parentum,
 Hæc retinere libet; si quid superaddere quis-
 [quam⁸²
 Nititur, invalidum prorsus vacuumque relego.
 620 Sint⁸³ sua jura patri : divinis legibus orbem
 Temperet : Ecclesias, quo debet, jure gu-
 [bernet.
 Cogitet antiquos primævi temporis annos,
 Præteritosque dies, et sæcula prisca revolvat :
 Num Petrus? aut Clemens? num cætera turba
 [priorum⁸⁴
 B 625 Sceptra Latina dabat? Romanus tempore prisco
 Pauper erat præsul; regali munere crevit :
 Nec tamen ut fasces, et regni jura Latini,
 Vel dare præsumat, vel cuiquam tollere possit.
 Excessere modum magnorum munera regum,
 630 Si tantum cuiquam jus in sua regna dederunt.
 Sed neque tanta fuit largitio, nec dare quis-
 [quam,
 Quo caret ipse, potest : hujus collatio regni
 Auctorem sortita Deum, contingere nulli
 Jure potest hominum : collator muneris hujus
 635 Est Deus, hoc summis regnum confertur ab
 [astris.
 Hoc tamen arbitrium Romanus tempore nostro
 Vindicat antistes, documentaque vana figuris
 Exprimit, et chartis dat grandia verba superbis.
 Jamjam picturæ, moneo, tollantur inanes,
 640 Cauta verecundis mitescat epistola verbis.
 Jam veris tractare libet; jam muta loquaxve
 Cedat, et e medio mendax tollatur imago.
 Quid sua verba ferant studeat pensare prius,
 [quam
 Regales incauta manus reprobandave tangant,
 645 Si cupit Ecclesiæ pacem cum regibus esse.
 Nec sumus ignari, patri quid filius, aut quem
 Debeat ille mihi versa vice juris honorem.
 Legatos siquidem minime procedere passi,
 Non⁸⁵ in contemptum divini Patris⁸⁶ ad Urbem
 650 Jussimus, aut odio, vestigia versa referre :
 Sed quia multa novæ secum molimina fraudis,
 Vel jam scripta notis, vel adhuc scribenda fe-
 [rentes
 Optabant miserum premere atque exsugere⁸⁷
 [clerum,
 Divinas spoliare domos, secumque referre,
 655 Quo nunquam Romana sitis satiabitur, aurum.
 An pulchrum satis est, et summo præsule di-
 [gnum
 Impressas signo vacuas emittere chartas,

VARIAE LECTIONES.

⁸⁰ Nulli m. Rs. . ⁸¹ Sic. A. ss. Rs. et RJo.—rr. admonitu. ⁸² Rs. s. RJo.—rr. si quis.. quidquam †.
 —A. si quis quisquam o. ⁸³ Rs.—Edd. Sunt o. ⁸⁴ piorum Pfl. ††. ⁸⁵ Rs. s. RJo.—Edd. nec o. ⁸⁶ lidam
 cum P.—rr. patria o. ⁸⁷ Ita A. ss. Rs. et RJo.—rr. exugere †.

Quas possit lator vasis inscribere nugis,
 Cum volet, et miseris falsas affigere ⁸⁸ culpas
 660 Laturus veram fieto pro crimine prædam?
 Nam quod me queritur, positis custodibus
 [omnes
 Præclusisse vias: nec me fecisse negabo,
 Nec nisi propensa ⁸⁹ factum ratione fatebor.
 Si quis habens causam, sacra limina, jure pro-
 [batam
 665 Vel peregrinus adit, via libera rite patebit:
 At si quis nugas, pacis turbator, inanes
 Illuc ferre cupit, nusquam transire licebit.
 Hæc de responsis divi, Pater optime, regis;
 Salva pace tua, tibi rescribenda putamus.
 670 Nam quæ præterea superaddidit, utpote quos-
 [dam
 Pactorum tacitas, ignaro principe, leges,
 Contractusque novos, et conspirata latenter

A Foedera cum Siculis, metius reticenda viden-
 [tur.
 Ille Palatinus jam tunc a principe nostro
 675 Regius Italicas veluti præcursor ad urbes,
 Non aderat præmissus Otho: Rainaldus, eodem
 Accelerare parans, multis præsentibus ante
 Immunem culpæ, populique furentis ab ira
 Protexisse viros, multo se teste probavit.
 680 Nunc, age, tranquillæ sanctissime pacis ama-
 [tor,
 Justitiæ speculum, placidorum sanctio morum,
 Nunc, age, deposita, si quam dolor intulit, ira,
 In melius mentem revoca, nobisque, tibi que
 Consule: neu placidam mundi turbare quie-
 [tem
 B 685 Ecclesiæ regnique gravis dissensio possit:
 Mitior Augustas mittenda videtur ad aures,
 Quæ tantos animi compescat epistola motus

LIBER SEPTIMUS.

namque profecturis ad magna negotia signis
 Rhætica rura tenens multo cum milite prin-
 [ceps,
 Qua celer Augustam placido Licus irrigat
 [amne,
 Proxima Vindeliciæ tentoria fixerat urbi.
 5 Hic ex diversis venientia partibus orbis
 Agmina, septenis placet expectare diebus.
 Cujus ut adventum tanta Romanus in ira
 Comperit antistes, vera tunc denique fama
 Territus, Henricum præmittens, atque Jacin-
 [ctum
 10 Ire jubet, placidisque virum mulcere loquelis,
 Scriptaque pacificis minus aspera reddere
 [chartis.
 Nam jam cum valido prudens Rainaldus Othone D
 Italiam, finesque tuos Verona tenebant.
 His sine Marte viris ingressu Rivola primo,
 15 Invictum, nullaque manu superabile castrum
 Traditur; aeris primis in faucibus Alpibus
 Exstructum ditione sua Verona tenebat.
 Contulit his ⁹⁰ multum, gratosque sequentibus
 [usus
 Præstitit, ut tuto transirent agmina gressu.
 20 Tum quascunque viros urbes, aut magna su-
 [bire
 Oppida contigerat, populis gaudentibus ultro
 Exceptos læti decorabat cultus honoris.
 Tunc proceres, clarique viri, turbæque mi-
 [noris
 Ambitiosa manus, studio devota fideli

C 25 Sacramenta dabant, cunctas servanda per
 [urbes:
 Principis Ausonii jus, famam, corpus, hono-
 [rem,
 Nec se læuros, vel si quis lædere tentet.
 Usque vel ad mortem tota virtute reniti.
 Inde tuos raptim transcurrent, Mantua, fines,
 30 Mantua famosi musa vulgata poetæ,
 Vicinamque petunt, acturi magna, Cræmonam,
 Quam Padus effusus delambit molliter undis.
 Huc ex Italicis confluxerat urbibus ingens
 Pontificum, procerumque manus: reverenter
 [ab illis
 35 Susceptura sui mandata recentia regis.
 Quæ postquam quanto decuit splendore deserti
 Exposuere viri, placidaque hic ⁹¹ aure verendi
 Suscepere patres, magno complenda favore
 Inde per Æmiliam vestigia versa ferentes,
 40 Te, Ravenna, petunt, legatos regis Achivum,
 Quos apud Anconam positos hostilia quædam
 Moliri audierant (horum Palologus ille,
 Hic Logotheta fuit) cœptis arcere parantes
 Hi contra Siculum specietenus arma moventes
 45 Prætextu belli furialia vota tegebant.
 Nam quæ littoreis stabant in finibus urbes,
 Conciliare suo, nostroque abrumpere regno,
 Arte, dolo, bellive metu, pretiove parabant:
 Venalesque manus et municipalia castra
 50 Conflabant multo, quod Græcia miserat, auro.
 His bellatricem juvenum Ravenna cohortem
 Improba conductis merituram miserat armis:

VARIÆ LECTIONES

⁸⁸ affingere m. Rs. * ⁸⁹ perpensa m. Rs. * ⁹⁰ hoc B. ††. ⁹¹ hæc s. hinc m. Rs.

Ut plebs illa nihil cum spe mercedis iniquum? A
 Judicat, oblato nihil est quod abhorreat auro.
 55 Inde revertentes⁹² cum jam sua mœnia tuti,
 Vicinasque urbis portas intrare pararent,
 Occurrere viri, dignaque ferociter ira
 Correptos sævo circumstrepere tumultu.
 Ductor erat juvenis Guilelmus nomine quidam
 60 Transversorque malus, verò cognomine forsan
 Quod quasi fraude mala transverteret omnia,
 [dictus.
 Hunc licet ante fores urbis, medioque suorum
 Agmine, regalis uxore non impiger ultor,
 Nec numero comitum, sed regni fervidus ira
 65 Irruit, et medium forsitan mucrone cruento
 Confodisset Otho: nisi multo denique fletu
 Ignavæ plebis pariter, precibusque suorum
 Evictus, trepido, ac sese peccasse fatenti
 Donasset miseram⁹³ magno pro munere vitam.
 70 His quoque dimissis Anconæ proxima fortes
 Castra viri ponunt, Græcosque potenter ab
 [urbe
 Accitos, regni que minas, et jurgia passos,
 Tanta quod injussu Romani principis ausi
 Ambiguus suspecta dolis incepta moverent⁹⁴:
 75 Argolicæ secum fraudis commenta referre
 Ocius, et toto jussere secedere regno.
 Qui postquam Graiæ pepulerunt scandala pe-
 [stis,
 Converso repetunt Mutinensia mœnia cursu.
 Huc, Adriane, tuos regalia castra petentes
 80 Legatos, perfusa⁹⁵ Pado Ferraria misit:
 Quos ubi tranquillos, mandataque pacis ha-
 [bentes,
 atque reformandæ paci venisse sequestros
 Agnovere duces, ad cœpta negotia tutos
 Dimittunt, placidumque sinunt explere labo-
 [rem.
 85 Ergo Tridentinæ tuti cum præsule sedis
 Prætereunt rigidas angustis faucibus Alpes
 Qui tamen illæsas ad regia Cæsaris usque
 Castra viris præstare vias, tutasque nequivit.
 Nam duo belligeri comites, crebrisque rapinis
 90 Assueti (quorum hic pugnax Henricus, at illum
 Nominè vulgato Fridericum fama vocabat)
 Nudatos spoliis, captosque in dura feroces
 Vincula conjiciunt, tam qui ducebat euntes,
 Quam qui se tutos illo ductore putabant.
 95 Nec prius emissi, proprio quam fratre Jacin-
 [ctus
 Obside deposito, sese, sociumque laboris,
 Præsule detento, miseranda sorte redemit.
 Mox tamen et nutu divino præsul, et obses,
 Saxonis auxilio, Romanæ ob sedis honorem,
 100 Saxonis Henrici, sub quo duce Norica tellus

Tunc erat, horrissonis subduxit colla catenis;
 Afflictis graviter raptoribus, atque coactis
 Reddere, quæ tulerant, et justas pendere pœ-
 [nas.
 Ergo ubi Vindeliciæ non longe a mœnibus
 [urbis
 105 Augusto faciente moras, regalia castra
 Ausonii subiere viri, præmittere vivo
 Pauca sono cautela fuit, quibus ira verendi,
 Si qua superstes erat, posset mitescere regis.
 Hæc tibi cunctorum rex angustissime regum
 110 Summus in Ecclesia Petri successor, et idem
 Devotus tibi mente pater, cultorque fidelis
 Mittit apostolica præmissa verba salute:
 Totaque Romani nunc maxima curia cleri,
 Te velut eximium regem, Dominumque salu-
 [tant.
 115 Cætera, quæ serimus, nudis quam tradimus,
 [ecce,
 (Tradiderantque⁹⁶ simul) narrabit pagina ver-
 [bis.
 Protinus explicita papalis epistola fronte,
 Talia continuo subnectit verba relatu.
 Quantus in officio studiosi cultus amoris,
 120 Quanta paterna fides in te, mitissime fili,
 Exstitit, ut primum divino munere sedem,
 Et pastoralis suscepi munia curæ,
 Indubitata tibi devotæ pignora mentis
 Esse reor: quod prima tui gratanter honoris
 125 Accepi mandata libens, quodque omnia lætis
 Sæpe ministeriis a te dictata peregi:
 Quod tibi collatos divino munere fasces
 Imperii, sacram manu gaudente coronam
 Imposui, vidique tuos gavisus honores;
 130 Quodque tui causa Romanæ jurgia plebis
 Sustinui, multosque tuli, scis ipse, labores.
 Inter tot veri certissima signa favoris,
 Si quid forte tuas, ita re cogente, sub aures
 Vel minus exactum, vel acerbum pagina no-
 [stra
 135 Detulit, in subitam stimulari protinus iram
 Non decet: in cunctis causas et tempora rebus
 Aspiciat, qui vera cupit discernere⁹⁷ iudex:
 Filius ille quidem sapiens et gloria patris
 Creditur, ejusdem qui blandimenta, minasque
 140 Æqua mente libens⁹⁸ et amica suscipit aure.
 Imo, tua quod pace loquar, qui parcere virgæ
 Sustinet, huic odio perhibetur filius esse.
 Non decuit regem, nec tanto principe dignum,
 Urbanumque⁹⁹ fuit, mea dum tibi pagina nu-
 [per
 145 Adderet ultrices violati præsulis iras,
 Obsequiique mei, non exprobrare profecto,

VARIAE LECTIONES.

⁹² revertente R. †. revertenti Rs. †. ⁹³ Rs.—rr. miserum o. ⁹⁴ movere V. †. ⁹⁵ præfusa B. ††.
⁹⁶ Tradideruntque m. Rs. †. ⁹⁷ discernere? ⁹⁸ librans B. †. ⁹⁹ Urbanumve m. Rs.

Sed monuisse volens, quædam tibi signa re- A
 [ferret;
 In tantam paucis accendi vocibus iram,
 Quas minus exacta scriptor ratione notarat,
 150 Ut nostri socios lateris, semperque fideles
 Te quoque teste, tibi, tanta feritate lacessi,
 Tanta pati sineres irati fulmina regni,
 Explendique viros cœpti præclusa facultas
 Cogeret irrisos ad limina sacra reverti.
 155 Si quid in illorum factis enorme notasses,
 Indignumque tuis, aut intolerabile regnis,
 Significare tribus potuit tua pagina verbis,
 Atque emendandum nobis servare reatum.
 Nunc semel admonitus placide, ne tale quid
 [ultra
 160 Attentare velis; transacta sequentibus, oro, B
 Corrige, Romanæ servato sedis honore.
 Nos quoque, si qua fuit turbato in corde que-
 [rela,
 Ponimus, et dulcem tecum partimur amorem.
 Latores apicum, mandatorumque ministros.
 165 Quæ legis, eximio, fili, pietatis honore
 Suscipe: quodque tuas per eos dictamus ad
 [aures
 Illud ab interno sinceri crede profectum
 Pectoris affectu: tutosque, habitosque benigne
 Hos saltem lætos ad limina sacra remitte.
 170 Hæc tunc exposuit mandata recentia pastor
 Ille Frisingus Otho, quem tanto major habebat
 Hac de lite dolor, quanto propioribus illum
 (Regis erat patruus) tangebatur curia vinclis.
 Utque pie scriptis a summo præsule verbis
 175 Addidit ipse suas in pacis fœdera partes:
 Protinus ingenui consedit pectoris horror,
 Et nitidus rediit, sedato principe, vultus.
 Ut si forte rosas et candida lilia nimbus
 Contudit et nitidum virgis decussit honorem:
 180 Horrent informes spinæ, frustra que petiti
 Quærentem fallunt nudato stipite flores.
 Mox ubi tranquilli clementior aura Favoni¹⁰⁰
 Cœperit excluso spirare benignius Austro,
 Protinus ad placidos flatus sua germina rami
 185 Producent, solitoque nitent virgulta decore.
 Præter prædictam turbati principis iram,
 Restabant aliæ litis fomenta querelæ:
 Quas ubi legatis distinctas ordine Cæsar
 Exposuit: contraque suo pro præsule missi
 190 Optima sollicite cauti responsa dedere:
 Protinus optatæ præsentibus oscula pacis
 Dulciter impendens, papæ, cleroque salutem
 Innuit, et lætos a se dimittit in Urbem.
 Jamque precatore aderant a rege Dacorum
 195 Electo nuper, populique favore creato,
 Principis arbitrio sceptrorum jura petentes;

Annuit hoc pacto rex, ut post bella reversum
 Ante quater denos properaret Regulus illum
 Cautus adire dies, regnum sumpturus ab illo,
 200 Obsequiique fidem jurando jure daturus.
 Jamque suas valido vires Alemannia motu
 Excierat, populique truces fervente tumultu
 Partibus e cunctis ad regia castra fluebant.
 Saxones, et rigidi qui Norica rura coloni
 205 Gæstualiamque tenent, quos aut Ripuaria
 [tellus,
 Aut cum Germanis Rhenum partita colonis
 Francia, seu magno nomen sortita Lothero
 Terra tenet: tunc Allobroges dotalia læti
 Arma movent, Celtæque leves, Cimbrique fe-
 [roces,
 B 210 Vindelici, Suevi, Sclavi, simul atque Boemi,
 Pannonnes, et lætis¹ quos educat Austria cam-
 [pis,
 Quique Carenthinis populus versatur in oris.
 Non ego vel populos, vel nomina clara potentum
 Enumerare queam, quoscunque a cardine mundi
 215 Horridus, et gelida Boreas emissus ab Arcto
 Verberat aerias donec veniatur ad Alpes.
 Arma ferunt populi: non² sunt, qui mœnia
 [servant³,
 Non⁴ qui rura colant; ⁵ præmissis undique
 [fervent
 Castra viris, magno scrutatum a principe, per
 [quas
 C 220 Hos jubeat transire vias; nam tantus in armis
 Plebis erat numerus, ne junctis agmina castris
 Nubiferæ rupes Alps transcendere possent.
 Utque dedit ducibus cunctis loca congrua
 [rector,
 Distribuitque vias, scisso mox agmine quidam
 225 Cannales, Julique⁶ forum, multique Claven-
 [nam,
 Cumanumque lacum, multi petiere Tridentum.
 Ipse Boemorum regem, multosque potentes
 Allobrogum, Suevumque ducem, fidumque ne-
 [potem
 Te, Friderice, suum, Chunrado rege creatum,
 250 Secum rector habens, illas transcendere rupes,
 Nomine quas veteri montem Jovis incola dixit,
 D Approperat; jam jamque domos et rura jacentis
 Italiæ cernens, fidas quas noverat urbes,
 Ticinum, Laudamque suam, Cumamque salutat
 235 Lætus, et in Ligures violentam concipit iram.
 Prima feros belli motus, regnique furores
 Tuta loco, fidensque nimis Ligurumque suisque
 Viribus, adversis exceptit Brixia fati:
 Quæ posquam regi tentatis restitit armis,
 240 Plus quoque quam potuit: tandem contrita, so-
 [lutis

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁰ Rs.—rr. Favoni. †. o. ¹ lætis B. †. ² vix B. †. ³ servant Rs. †. ⁴ vix B. †. ⁵ colunt? ⁶ Julique B.

- Mœnibus accepit dominum, quem fecerat ho- A 290 Si continget equum cuiquam reperire va-
[stem,
Vixque redempta suos multo luit ære tumores.
Utque ducis totæ subierunt castra cohortes,
Ne quid inhumanum, linguis ac moribus illa
245 Dissona barbaries castris impune moveret,
Consensu procerum tales a Cæsare leges
Compositæ, stabili castrorum jure feruntur :
Ne quis rixari ferro ⁷, pugnamque movere
Audeat in castris : neu mota lite vocatus
250 Cum telo veniat, lorica tutus ⁸, habensque
Quo tantum rixæ dirimat certamina, fustem.
Neu belli signum, nisi forte domestica quæ-
[rens
Agmina, vociferet : miles si fecerit ista,
Ejecto castris, et turpia plurima passo,
255 Eripietur ei castrorum tota supellex :
Armiger exusta candenti fronte metallo,
Detonsaque coma, post verbera pulsus abibit,⁹
Vel domini spoliis redimetur et omnibus armis.
Vulneris, aut cædis convictus, voce duorum,
260 Qui modo non fuerint violato sanguine juncti,
Hic caput, ille manum perdet : si teste carebit
Altera pars, facinusque velit formidine pœnæ
Abjurare reus, poterit jurare ⁹ volentem
Quilibet oblato licite reprobare duello,
265 Passurus similem non victo crimine pœnam.
Miles equo cursore carens, clypeoque, vel
[hasta,
Sit licet oppositæ partis, regalia castra C
Tutus adire potest; si quis violaverit illum,
Sicut et in socio pacem violasse feretur.
270 Si fuerit bellator equus ¹⁰, clypeusque, vel
[hasta,
Non erit ille nocens, pœnamve merebitur ullam.
Institor a nostro spoliatus milite, cuncta
Conduplicata feret; maxilla servus adusta,
Vertice detonso, supponet terga flagellis :
275 Aut erit a Domino prædicto more luendus.
Qui spoliare sacras aliquem conspexerit
[ædes,
Si prohibere potest facinus, prohibere labore
Si prohibere nequit, maneat securus: at ille
Judicis arbitrio pœnam pro crimine pendet. D
280 Urbem, vel castrum nostro sub nomine tutum
Impugnans, poterit pacis violator haberi.
Non erit in nostris nobiscum femina castris;
Qui reus exstiterit, spoliis nudatus abibit,
Turpiter et naso mutilabitur illa reciso.
285 Servus deprenti convictus crimine furti,
Si fur ante fuit, probrosa morte peribit :
Sin minus, abraso signatus vertice frontem
Verbera dura feret, castrisque fugatus abibit,
Ni fuerit domini spoliis, armisque redemptus.
- 295 Quem si fasce novo dominus deprendet onu-
[stum,
Non erit hoc licitum, dejecto pondere raptum
Tollere : portantem patiens in castra sequatur,
Jamque ministerio liceat revocare peracto.
Si quis pacificæ plebis villasve, domusve
300 Usserit : abrasis signabitur ora capillis,
Et pulsus castris post verbera multa recedet.
Lex eadem pœnæ præscripta minoris ementi
Teutonico, castris ut pluris vendere possit.
Hoc tamen adjecto, quidquid venale ferebat,
305 Eripiet cameræ turpi pro fœnore custos.
Miles Teutonicus socium de gente Latina
Non habeat, nisi notitiam sermonis habentem
Teutonici: quod si præsumpserit, omnia perdat.
Inventor foveæ, nullo prohibente repertis
310 Gaudeat; at si quis vim fecerit improbus illi,
Id noster digna stabulator corrigat ira.
Nemo parum caute, nimiumve potenter agendo
Conterat educto vinaria vasa liquore,
Quæ præstare suum possunt castrensibus usum.
315 Has, aliasque sacro dictatas principis ore,
Consensere patres, servare per omnia, leges.
Aut rex belligeras cupiens armare cohortes,
Ultricesque viris incudere fortibus iras
Editiore loco, blando spectabilis ore,
320 Et tamen ingenuæ reverendus pondere vocis
Constitit, attentas implens his vocibus aures.
Maxima sidereo laudum præconia regi,
Rex ego terrenus, modo si foret illa ¹¹ facultas
Vocis et officii, merito persolvere possum,
325 Cum mihi devoto tantos assistere cœtu
Aspicio proceres, quorum me munere regna
Accepisse juvat, studiis retinere laboro.
Nam neque me tantæ mea gloria muneris un-
[quam
Inmemorem faciet : vestrique ¹² favoris egen-
[tem,
330 Vivere dum potero, bello seu pace fatebor.
Sunt impressa meis suffragia vestra medullis.
Quoque magis recolo, magis hæc recolenda vi-
[dentur.
Inmemor officii non sat memor exstitit ante,
Nec bene gratus erat, qui gratus desiit esse.
335 Spem mihi de reliquo, quæ præcessere dede-
[runt ;
Gratia præteritis, spes est adhibenda futuris.
Sed jam tempus adest, quo certo pignore possit

VARIÆ LECTIONES.

⁷ Rs. cum Pfl disting. post : rixari. ⁸ nudus V. †. ⁹ Edd. poterit jurare : †. ¹⁰ Rs.—rr. eques
o. ¹¹ ulla B. * ¹² Rs.—rr. nostrique o.

Vestra nitere fides : ad magna negotia rerum
 Venimus, ingentes belli concepimus iras.
 340 Nec mihi res agitur, nec certos sponte labores
 Aggredior, belli causas, iramque coactus
 Accipio, justosque movet vindicta dolores.
 Cernitis in quantos sese efferat improba fastus
 Urbs Ligurum, regnique minas mandataque
 [nostra
 345 Ridet, et antiquis a regibus edita jura,
 Quæ cum legifero statuit reverendus Othone
 Carolus, ah! pudeat, nunc demum tempore
 [nostro
 Respuit, abjecitque ferox cervice superba
 Imperiale jugum, manifesta que bella fatetur.
 350 Hoc ego si patiar, sine causa censear ensem
 Invalida portare manu, regumque priorum
 Degenerem, dignumque minus perhibere ¹³ ne-
 [potem.
 Ergone sævitæ mea sunt electa nefandæ
 Tempora, quæ tantos nequeant punire furores?
 355 Fallitur ignavæ (nisi fallor) opinio plebis.
 Quidquid in imperium nostro committitur ævo,
 Invenit ultorem: dabit, ah! dabit impia pœnas,
 Interituque gravi commissa nefanda piabit;
 Si bene vos novi, si non mea pectora fallit
 360 Spectatæ toties vestræ virtutis imago.
 Nam neque vos nostri socios non esse doloris
 Communis jactura sinit: quæ sponte dedistis,
 Eripit invito, nisi vos succurritis, hostis
 Munera vestra mihi parat extorquere, simulque C
 365 Vos, et me ¹⁴, socii factò contemnit in uno.
 Dumque putat bello nec nostra requirere posse,
 Arbitrium vobis, fructum mihi muneris aufert.
 Nunc age, Teutonici fortissima robora regni
 Imperii vires, totius gloria mundi,
 370 Magnifici proceres, magnis intendite cœptis
 Pectora, sitque palam, nullam sub limite ma-
 [gni
 Esse poli, nostris quæ tuto viribus obstat,
 Legibus aut Latii impune recalcitret, urbem.
 Si vos a patriis laribus, thalamisque pudicis
 375 Noster amor, regnique labor, justique doloris
 Adduxit ¹⁵ ratio, si dulcia pignora, natos,
 Plorantesque domi liquistis sponte puellas:
 Nunc iisdem causis ultrices acriter iras
 In tumidos Latii depromite nominis hostes
 380 Atque illud nostro detergite dedecus ævo,
 Ne nostras impune minas sprevisse feratur
 Urbs Ligurum, quas Roma timet: nec jura nec
 [ullæ
 Hoc prohibent leges: quoties injuria regnum
 Vexat, et imperii subito pax hoste laborat,
 385 Principis edicto justissima bella gerantur ¹⁶.
 Ille nocens populus; nos regni jura tuentes,

Ultrices aquilas, qui publica signa secuti
 Eximios certe ¹⁷ referemus laude triumphos.
 Vocibus Augusti virtus accensa suorum
 390 Incaluit: fremuere minæ, capuloque reductas
 Admovit gravis ira manus: vox omnibus una:
 Dicta probant, laudantque virum, stimulisque
 [morantem
 Impellunt, fidasque fovent in prælia dextras.
 Sed ne præcipiti quidquam prudentia motu
 395 Regia neglecto præsumeret ordine juris:
 Primum propositis legalibus esse citandos
 Hostes edictis, juris suasere periti.
 Utque sibi certam Ligures incumbere cla-
 [dem,
 Dilatamque vident offensi principis iram;
 B 400 Jam spe majores scelerum deposcere pœnas:
 Electos de gente sua, legumque peritos
 Miserunt in castra viros, blandisque potentes
 Persuadere modis; quorum sermone diserto
 Posse putabatur mitescere principis ira.
 405 Qui cum se causis graviter pœnalibus angi
 Legibus Italicis, et stricto jure viderent,
 Inque coloratis suffragia nulla loquelis
 Esse, vel in multa, quam promissere, moneta;
 Rebus inexpletis, multum frustra que rogatis
 410 Principibus, mœsto repetentes mœnia vultu
 Implevere suam magnis terroribus urbem.
 At rex instructis properans ad mœnia castris,
 Jam loca contigerat, qua certior Addua limes
 Finibus a Ligurum magnæ secat arva Cre-
 [monæ.
 415 Qui quamvis medias populis injecerit undas,
 Non tamen hostiles poterat ¹⁷ colibere furores,
 Quo minus alterno spumaret sæpe cruore.
 Gurgite tunc pleno solito torrentior ibat,
 Auxerat et tumidas resolutis Alpibus ungas,
 420 Nec se belligeris transmitti posse catervis
 Ponte, vado, remoque carens sperare sinebat.
 Nec minus opposito Ligurinus in aggere miles,
 Magnanimi juvenes, vel si vada iuta paterent,
 Excipere hos armis, ac propulsare parati
 425 Constiterant, densaque vadum statione tene-
 [bant
 Sic duplici causa fluvio, belloque repulsus,
 Iratus mediis exercitus hæserat undis,
 Cornipedesque virosque simul gravis horror ha-
 [bebat.
 Tantum distantes alterno margine ripæ
 430 Certatim validis torquebant tela lacertis,
 Donec ab extrema riparum fronte Boemus
 Cum duce Dalmatico sese rapiantibus ultro
 Injecere vadis: hos aguina tota sequuntur.
 Urget eques peditem; multis violentior annis
 435 Lubrica fallaci vestigia subruit ¹⁸ unda,
 Vorticibusque cavis involvens arma, virosque,

VARIÆ LECTIONES

¹³ præhibere s. præhibere Rs. ¹⁴ mei Sp. R. ††. ¹⁵ abduxit pp. Rs. † ¹⁶ geruntur? ¹⁷ certa m. Rs. *
¹⁷ P. et Rs.—rr. poterant o. ¹⁸ surpuit Pfl. †.

- Et rapidæ feritalis equos, correpta deorsum
Cuncta trahit : sic pene viri periere ducenti.
Ast alii non tam vectu quam remige freti
440 Cornipedum, solida tandem vestigia ripa
Fixerunt, turpique fuga perterritus hostis,
Mœnia nota petens, infaustum civibus omen
Retulit, et cladis prænuntia signa futuræ.
Stabat in ejusdem devexo margine ripæ
445 Turribus et valido castrum spectabile muro,
Nomen erat Tretium, Ligurum sub nomine tu-
[tum
Hactenus, et nullo tactum per sæcula bello.
Hoc latus excelsæ circumstant undique turres ;
Illud fluminea tutum defenditur unda,
450 Ingentique rapax incingitur Addua ponte,
Quem servat positis custodibus ardua turris.
Visa fuit regi nostris accommoda castris
Illa satis sedes, propter compendia pontis,
Et magno ventura bono : jussitque cohortes
455 Expugnare locum : paret festina juvenus,
Tutaque belligero cingit castella tumultu.
At qui præsidium servabat et oppida, miles,
Frustra tentato conatus mœnia bello
Defensare manu, postquam cognovit ab urbe
460 Nil opis esse sibi, miseræ modo munera vitæ
Depactus, totis patefecit mœnia portis :
Armaque victori, castellaque plena relinquens,
Nudus ad hostilem misere compellitur urbem.
Hos tamen eventus lætos, et gaudia rerum
465 Invida turbavit casu fortuna sinistro :
Namque novæ quidam quærentes semina lau-
[dis,
Præclarumque sibi cupientes didere ¹⁹ nomen,
Mœnia terrifico strepitu Ligurina petentes
Excivere suis tutis ²⁰ de sedibus hostes,
470 Sævaque conflictu moverunt prælia duro.
Primus in his Ekbertus erat, comes ipse, sed
[alto
Sanguine, regifico minime cessurus honori,
Et magnos reges animi virtutibus æquans.
Illic dum prolapsus quemdam, rapidoque vo-
[lutum
475 Turbine cornipedis cuperet relevare suorum,
Hasta Ligus juvenis vibrata per illa magni
Transiit, et latebris animam deprendit in altis.
Sunt tamen, incolumi juvenem qui corpore
[captum,
Hostilemque manu tractum fateantur in ur-
[bem,
480 Sævaque discerptis perpressum funera membris.
Hunc et Teutonici proceres, Italique potentes
Et Ligurum bona pars ægre ²¹ gemisse ferun-
[tur.
Cuius et interitum lacrymoso tristia nectens
- A Carmine Teutonicas dessevit fama per urbes.
485 Hic quoque Cæsareæ multi periere cohortis :
Quemque domi famosa duces Ravenna poten-
[tem
Miserat, occubuit miseranda clado Joannes.
Nonnulli rigidas collo subiere catenas,
Ast alii frenis redeunt ad castra retortis :
490 Quos graviter princeps verbis invectus acerbis
Corripuit, pœnasque rei fortasse luissent,
Ni precibus blandis proceres, multoque rogatu,
Fortunæque vices, incertaque fata loquendo,
Vix tandem justam sedassent principis iram.
495 Qui mox permista tantis cum luctibus ira
Ulcisci socios avide festinat, et arcta
Obsidione ream jam claudere cogitat urbem.
Totaque septenis distinguens agmina turmis,
Ductorem cuneo præfecit providus uni
500 Cuique suum : nunc cornicines sonitusque tu-
[barum
Prælia terrifico committere prima tumultu,
Signiferosque loco vel læta vel aspera primo
Latuos, acies æque dispergit ²² in omnes ;
At qua Cæsareæ, signum latiale, cohortis
505 Regia fulget avis, magnorum densa virorum
Agmina, ceu magni glomeravit viscera regni.
Hinc famulum succincta manus, vulgusque pe-
[destre,
Pondera jumentis ingentia portat onustis,
Quæque expugnandis creduntur idonea muris.
C 510 Ultima ceu modico subitura negotia voto
Ære dato conducta cohors, et bellica miles
Dona sequens, pretioque suum mutare favo-
[rem
Suetus, et accepto pariter cum munere bello,
Hunc habuisse, dator pretii quem jusserit,
[hostem.
515 Sic pulchro felix acies instructa tenore,
Carmine belligero, longeque sonantibus hymnis,
Divinam sibi poscit opem, Ligurinaque sensim
Mœnia securo petit imperterrita gressu.
At qui sollicita civis spectator ab urbe
520 Prodierat, primasque fores, vallumque tenebat,
Nullo lascivus strepitu (seu regis honori
Hoc dabat, ingentis seu jam præsentia cladis
Pectore ²³ certa ²⁴ trahens), nullo clamore su-
[perbus
Stabat, et insignem spectabat sedulus hostem.
525 At rex dispositis pulchro satis ordine castris,
Obsidet ingentem plus centum millibus urbem.
Hanc per circuitum spatio spectanda capaci
Planities, centum stadiis diffusior ambit ;
Exstructus quadris vallabat mœnia saxis
530 Murus : adhuc ²⁵ vasto præcinxerat agger
[hiatu,

VARIÆ LECTIONES.

¹⁹ Rs.—Edd. *dedere* o.—*addere* W. ²⁰ *tutos* m. Rs. †. ²¹ *æque* B. †. ²² *dispertit* m. Colerus et Rs. †.
²³ Rs.—rr. *Pectora* o. ²⁴ *cæca* m. Pfl. ††. ²⁵ *at hunc* Rs. †.—*et hunc* B. †.

- Ad subitos belli strepitus, captosque ²⁶ frago- A
[res,
Grandibus impensis anno præparatus eodem,
Turribus, et pinnis, tormentorumque flagellis
Hoc minus institerant, quod nulla posse puta
[bant
535 Obsidione premi plenam tot civibus urbem.
Unde nec imperio sese præstare fideles
Curabant, ac sæpe jugum cervice rebelli
Respuerant, regnique ²⁷ diu, plebs illa super-
[bis
Luxurians animis, tuto contempserat iras.
540 Ergo ubi divisis ingentia mœnia portis
Teutonici tota proceres indagine belli
Undique cinxerunt, et regia signa superbi,
Ansoniasque suis volucres colludere campis
Viderunt Ligures, et opertos milite fines :
545 Prima viris alta tentoria cingere fossa
Cura fuit, densare sudes, et ducere vallum,
Castrorum munire sinus : ne clausa latenti
Turba dolo, vel Marte palam tremebunda
[diurno
Erumpat, subitoque viros, et castra furore
550 Turbet, et incautos inopina clade lacessat.
Nam neque tormentis, neque raptis mœnia
[bello
Posse capi populosa putant; meliusque videtur
Expectare famem (vi namque hæc cuncta po-
[tenti
Expugnare solet), vel si confisus ad arma
555 Prosiliens, pugnam ferus ultro conserat hostis,
Fortunam tentare manu, facilesque triumphos.
Unam portarum socia virtute premebant
Cognati juvenes, quorum comes aulicus alter
Nomine Chunradus, regis quoque frater : at
[illum
560 Ductorem Suevis Chunrado ²⁸ patre relictum
Æquivocum, junctumque sibi Fridericus ama-
[bat :
Promptus uterque manu, forma verendus
[uterque,
Nobilitate pares, et eisdem in finibus ævi.
Hos vel quod teneris vigiles minus esse sub
[annis
565 Credebant Ligures, vel quod vicinior urbem
Terrentes, sociis procul obsedis videbant;
Hos primum tentare parant, tacitasque co-
[hortes
Nocte pruinosas mundo referente tenebras,
Mœnibus educunt, quo tempore membra diur
[nis
570 Extenuata malis primo sopor irrigat imbre :
Tunc etiam primo somni torpore gravatos
Invadunt, turbantque viros, et castra lacessunt.
- Prosiliunt stratis stupidi : vix sumere tela
Noxve timorve sinit : ferit horridus aera cla-
[mor,
575 Multiplicatque metus, veris graviora timen-
[tur.
Non tamen in tanto discrimine mente carentes
Immemoresve sui validis hortatibus iram
Exstimulant juvenes : sumptisque viriliter ar-
[mis,
Quæ tempus, casusque dabant, certamina dura
580 Instituunt, ferroque simul, lapidumque rotatu,
Et quocumque licet telo, depellere castris
Nituntur tumidis sublatis viribus hostes.
Jamque Boemorum tentoria proxima clamor
Armorumque sonus per opaca silentia noctis
585 Impulerat : qui mox tremulo clangore tubarum,
Raucaque terribili quatientes tympana pulsu,
Vicinam testantur opem : jam castra tenebant,
Jam sua Teutonicis sociarant arma catervis :
Attoniti subita miseri formidine cives
590 Degenerem petiere fugam, turpique relapsu
Mœnia nota petunt : sed nox, et porta timor-
[que
Impediunt aditus, compressaque turba laborat.
Sic bona pars ferro cecidit prostrata cruento,
Aut injecta tulit captivo vincula collo :
595 Semineces alij, numerosaque vulnera ²⁹ passi
Hæso penitus redierunt corpore pauci :
Exemplumque suis, documentaque certa dede-
[runt,
Ne spem nocturnis auderent ponere furtis.
Sed quia festino bellum procedere motu
600 Obsessi fortuna loci prohibebat, et ingens
Tempora multa labor, momentaque tarda pe-
[tebat :
Multorum virtus torpescere nescia, tardas
Non poterat tolerare moras, longamque quie-
[tem
Oderat, et steriles ignavi temporis horas.
605 Ergo Palatinus geminis cum fratribus ille
Eximiae virtutis Otho, firmissima nostræ
Robora militiæ, flagrantis laudis amore,
Grande aliquid patrare manu, dignumque re-
[ferri
Inter magnorum celeberrima facta virorum,
610 Vespere jam pene ³⁰ referente crepuscula noctis
Eduxere suas castris ad mœnia vires,
Atque crematuras portam cum ponte latente
Admovere faces : rapido tabulata vapori
Materiam ³¹, fomenta dabat violentior aura.
615 Protinus e tota raptim concurritur urbe :
Omnibus hostiles amor est extinguere flammæ.
Nam præter pontis discrimina, tota patebat
Urbs Ligurum flammis, si non consideret ignis.

VARIAE LECTIONES.

²⁶ captosque s. creperosque pp. Rs. — factusque V. †. ²⁷ Regisque R. †. ²⁸ interponit partic. a m. Rs. ²⁹ Pfl. — Edd. vincula o. ³⁰ plenæ B. †. ³¹ Rs. — rr. non distinguunt inter materiam et fomenta.

Nec mora, conflictu magno certatur utrinque; A
 620 Hi prohibere parant incendia pontis; at illi
 Oppositi ³² prohibere volunt prohibere vo-
 [lentes.
 Tela volant, stridunt lanidēs, densusque sa-
 [gittis
 Aer, nocturnas et vincit et adjuvat umbras.
 Tandem restincta multo discrimine flamma,
 625 Pene pari casu sera vix nocte dirempti,
 Alternas cædes et mutua vulnera passi,
 Hi muros subeunt, illi sua castra revisunt.
 Nec Ligures nostris tardi magis, aut minus
 [esse
 Audaces, tumidique volunt, factoque recenti
 630 Sponte referre vicem, pulchrum et laudabile B
 [credunt.
 Sæpius obsessis gaudeat excurrere muris,
 Et jaculo, fundaque levi, celerive ³³ sagitta
 Incautos turbare viros, crebrisque lacesunt
 Castra latrociniis : portaque frequentius illa,
 635 Quam ductor validis obsederat Austrius armis,
 Erumpunt : tandem stimulis gravioribus ar-
 [dens
 Impulit ira virum, totis educere castris
 Agmina : collato muros accedere bello.
 At ligures jam non muros defendere, verum
 640 Obvia ferre viris ultro venientibus arma
 Accelerant, miscentque gravis certamina pu-
 [gnæ.
 Prima volatilibus mandantur bella sagittis : C
 Protinus excussis avide concurritur hastis.
 At simul ad gladios, et strictas cominus iras
 645 Incaluit virtus; tunc vero horrendus ubique
 Clamor, et ingenti penitus collisa fragore
 Arma sonant : tinnire cavas mucronis ab ictu
 Audires galeas, incussa trementibus hastis
 Scuta gravi mugire sono, gemituque cadentes
 650 Oppetere, et rigido terram prosternere trunco.
 Instant castrenses, adversaque pectora sævis
 Vulneribus lacerant, indignanturque resisti.
 Nec cedunt Ligures, nec de statione moventur
 Obnixi, pariterque necant, pariterque necantur.
 655 Donec vix tandem magna virtute repulsi,
 Et nostris multa respersos cæde triumphos D
 Linquentes, refugo tenuerunt moenia cursu.

Hic inter multos stolidissimus occidit ille
 Staius, infausti sibi quem præponere regem
 660 Optabant Ligures, et scepra dicare parabant.
 Cujus et a nostris multo simul ære redem-
 [ptum,
 Et captivorum numerosa plebe cadaver
 Mutatum solito regum sepelivit honore.
 Stulta superstitio, quodque huic sors justa ne-
 [garat ³⁴
 665 Viventi, stolidus morienti contulit error.
 Non mihi cujusdam Liguris reticenda vi-
 [detur
 Improbilas, stultæque ferox vesania mentis.
 Qui rapido fremebundus equo, fulgentibus ar-
 [mis
 Conspicius longe, nostris illudere castris,
 670 Militiæque rudes, equitandi lege carentes
 Dicere Teutonicos, probrosaque multa pudendis
 Gaudebat jactare sonis, vanamque superbus
 Ostentans artem, rapido modo turbine vectus
 Quadrupedantis equi, nunc certa lege reductis
 675 In gyrum frenis sinuosa volumina torquens,
 Unum de multis, potiusve ex omnibus unum
 Electum, dignumque sibi concurrere, crebro
 Poscebat, captosque metu ridebat inani.
 Ut quondam pueri periturus glande ³⁵ superbus
 680 Ille Philistæus, trepidanti probra minasque
 Jactabat populo, donec pastoris Hebræi
 Procubuit tumidam signatus vulnere frontem.
 Non tulit elatæ comes ostentamina mentis,
 (Albertus Tyrolensis erat) vanamque superbi
 685 Stultitiam Liguris digna compescere pœna,
 Teutonicæque parat gentis remove pudorem :
 Non tamen aut galea muniri tempora curat,
 Aut gladio lumbos, aut ferro pectora textit ³⁶,
 Aut cursoris equi, quo prælia semper agebat,
 690 Officio fungi; clypeo contentus et hasta,
 Terga minora premens, vibrata cuspide, se-
 [gnem
 Impulit, armatumque solo dejecit inermis.
 Sed neque degeneri dignatus tingere ferrum
 sanguine, non spoliis nullo discrimine partis
 695 Victrices ornare ³⁷ manus, tellure jacentem
 Liquit : et hoc ³⁸ aliis magni reputantibus, ipse
 Negligit, et modico factum melitur honore.

LIBER OCTAVUS.

Has inter laudes et fortia facta virorum,
 Illam præcipue curam ³⁹ Fridericus agebat,

Ut sine jactura grandi, sine clade suorum
 Conficeret coeptos optato sine labores.

VARIÆ LECTIONES.

³² Rs.—rr. *oppositis* o. ³³ *celerique* m. Rs. ³⁴ Rs.—rr. *negaret* o. ³⁵ B.—Edd. *laude* o. ³⁶ *texti?* Rs. ³⁷ *onerare* B. †. ³⁸ P. et Rs.—rr. *hic* o. ³⁹ *puram* P. o.

5 Et modo cum paucis, denso modo milite cin- A
[ctus,
Ardua sollicito lustrabat moenia gressu :
Spectabat muros, spectabat rohora valli,
Quæque locum vasto cingebant aggere fossas :
Quaque viam coeptis facilem fortuna parare
10 Tuta videbatur, cura studioque sagaci
Acrius intendens, oculis et mente notabat.
Hæc ita concussit trepidos vigilantia cives,
Ut quotiens illum muros ambire videbant,
Non secus, ac si jam validas effringere portas,
15 Turribus aut celsis infligere saxa pararet,
Moenia tota gravi tremerent concussa tumultu.
Tunc varius totam clamor strepitusque per ur-
[bem,
Signaque divinas trepidè pulsata per ædes, B
Feminei planctus, lamentaque mœsta sona-
[bant.
20 At tuba pinnigeri juvenes ad culmina muri
Terribili clangore vocat, densaque corona
Undique consistunt, et propugnacula servant.
Stabat ab obsessa non multo longius urbe,
Quam semel exsiliens arcu jacente sagitta
25 Ire potest, quadris moles incognita saxis
Romano constructa modo : quam fama super-
[stes
Dicere Romanum vulgo consueverat arcum
Quattuor hæc ⁴⁰ validis surgebat fulta columnis,
Tam sibi conveniens, ut visu nemo sagaci
30 Posset ab alterutris unum discernere saxis : C
Formam turris habens, cameras, tabulataque
[multis
Interius ⁴¹ sortita locis, aliasque fenestras,
E quibus et totos ⁴² ibat prospectus in agros,
Et facili poterant conamine tela rotari.
35 Hanc Romanorum quendam ⁴³ pro fornice re-
[gum
Erexisse sui certissima signa triumphi,
Vel magis iratos alio quoque tempore reges
Moenia victa per hanc sibi subjecisse ferebant.
Præsidium plebs illa loco, sumptusque ciborum
40 Ad spatium belli, longosque locaverat usus.
Id caute fecisse putant : nam quidquid ab hoste
Exterius fieret, spectantibus inde videri,
Et facili sociis poterat notescere signo. D
Hæc ⁴⁴ transferre suis Fridericus commoda ca-
[stris
45 Cogitat, et juvenes jaculo, celerive sagitta
Corpora vel longe distantia figere doctos
Stare jubet contra, certosque intendere jactus.
Ut si quis patulis, aut mittere tela fenestris,
Aut spectaturos etiam producere vultus
50 Audeat, adversis configant ora sagittis.
Ipse flagellatam tormento rumpere molem

Apparat, et duro penitus confringere ferro.
Attoniti stupere viri, dextrasque potentes
itam depacti tradunt munimina Regi :
55 Qui postquam sociam tutos dimisit in urbem,
Collocat ipse suos in tuta sede fideles.
Hoc tamen in bello veteris non immemor
[iræ,
Acrius in Ligures Ticini sæva juvenus,
Atque Cremonenses odio grassante fremebant.
60 Nam si quis Ligurum fatis agitated iniquis,
Illorum quandoque manus, infestaque tela
Inciderat, tunc dira sui monumenta furoris
Aspicienda dabant, juguloque videntibus illis
Condebant gladios, aut duro stipite vinctum
65 Certatim missis figebant undique telis.
Nec minus ex illis, si quisquam sorte maligna
Venerat ad Ligures, discerpti corporis artus
Truncaque de summo spargebant funera muro.
Tantus ab antiquis furor et discordia causis
70 Inter vicinas semper spiraverat urbes.
Jamque fames Ligurum, nostris optata, sur-
[[perbas
Coeperat insolito mentes contundere morbo,
Ac, reor, a summi proficiscens Judicis ira
Squallida tabificum corruperat aera pestis.
75 Castra tamen Procerum vindex secrevit ab
[urbe,
Persequiturque reos, parcens insontibus, aer :
Castra vigent : non peste famis, cœlive labo-
[rant :
Urbs eget, et dubio tabescit languida cœlo :
Jamque fugam propria multi meditantur ab
[urbe
80 Exagitatque suos sedes natalis alumnos.
Sunt quibus extrema pro libertate tuenda
Dulce sit intrepido mortem promittere voto ;
Euriem, cœlumque pati, bellique labores,
Dum modo pro patriæ sint ⁴⁵ hæc toleranda sa-
[lute.
85 At quibus in miseris turbato pectore rebus
Plus aliquid rationis adest, mentisque profundæ,
Fœdera projecto pacis deprecere ferro,
Quasque velit princeps, suadent admittere læ-
[ges.
Maximus inter eos suadendi fœderis auctor ⁴⁶
90 Utile consilium Guido Blandratensis agebat :
Hic comes eximius, Ligurum concivis, et idem
Charus erat Regi, nec ob hoc suspectus in urbe.
Tales ⁴⁷ fama viri vulgaverat inclyta mores.
Hunc igitur medio trepidantis in agmine vulgi,
95 Cum jam de summis ageretur quæstio rebus,
Inter Cæsareum pariter, patriæque favorem,
Talia prudente cognovimus ore locutum.
Si mea pro vestris nunquam sollertia rebus

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁰ Rs.—rr. hic o. ⁴¹ internis Rs. ⁴² P. s. Rs.—rr. totus o. ⁴³ P. s. Rs.—rr. quondam o. ⁴⁴ Rs.
[ui pp. et : huc t.—rr. hic o. ⁴⁵ Rs.—rr. sunt o. ⁴⁶ actor A. o. ⁴⁷ Rs.—rr. talis o.

Pigra fuit, si vestra libens mandata peregi
 100 Semper. et hoc ipso vobiscum tempore dura
 Malo pati, et tristes partiri gaudeo casus:
 Non modo quid moneam, sed quo pietatis amore,
 Quæ fide, cives, animo tractate ⁴⁸ sagaci.
 Quæ facies rerum, quæ temporis hujus imago,
 105 Qui status, aut quæ sit nostrorum forma malo-
 [rum,
 Plus quoque, quam satis est, insi cognoscitis,
 [ipsi,
 Certa que fortunæ clarent exempla sinistra.
 Sensimus, ut multi, mortalia quæque regentem
 Nos quoque fortunam: non ⁴⁹ culpa forte ca-
 [remus.
 110 Novimus hunc olim populum, regesque creasse,
 Et virtute sua quosdam pepulisse creatos. B
 Novimus Italicas leges, et jura per urbes
 Ex isto fluxisse loco: sed durior æquo
 (Pace bona dixisse velim) dominatio nostra
 115 Exstitit: immodicis vicinas legibus urbes
 Terruimus: scit Cuma quid est ⁵⁰, scit Regia
 [Lauda.
 Quasque ⁵¹ per Italicos, urbes et oppida, fines
 Stravimus, aut validis servire coegimus armis.
 Mutavit fortuna fidem, dextramque retraxit,
 120 Atque nova longam compensat clade favorem.
 Non ultra stabilire suos, aut pellere reges,
 Sed Latio servire Duci Ligurina necesse
 Urbs habet: et recto (liceat modo vera fateri)
 Ordine res agitur: reges Alemannia nobis, C
 125 Urbibus Italicis leges et jura daturus
 Mittere rite solet: postquam de partibus illis
 Carolus, et Magni regnum surrexit Othonis,
 Ausoniaque frui reges cœpere corona
 Teutonici: quorum tuto contempsimus ante
 130 Respuimusque jugum; nunc iustis ultor in ar-
 [mis
 Bellator Fridericus adest: quem nescia vinci
 Mensque manusque suis facit hostibus esse
 [tremendum.
 Exemplo testata suas Terdonæ ruinas
 Esse potest, quam ne vetito de pulvere frustra
 135 Jusserit erectis urbs nostra resurgere muris,
 Haud modicus timor est: exemplo debuit esse D
 Spoletum, justa deletum vindicis ira:
 Quæque per Italiam conata resistere frustra
 Oppida, Teutonicis victor pessumdedit armis.
 140 Nec timeo, socii, fateor, ne regis amore
 Falsa movere ⁵² puter: dudam bene cognita
 [vobis
 Nostra fides certis potuit notescere signis.
 Nam quod nil propriæ prætextu suadeo causæ,
 Nec favor, aut odium, quæ publica commoda
 [sæpe

A 145 Impediunt, sed certa fides, et pura voluntas.
 Hæc suadere jubent: scrutator pectoris alti
 Scit Deus, et proprii mihi mens bene conscia
 [voti:
 Omnia discutiens animo, nihil esse salutis
 Censeo placata nisi primum Cæsaris ira.
 150 Arma movere libet, nudamque ⁵³ læcessere pu-
 [gnam?
 Sed vix obstructis prohibemus mœnibus ho-
 [stem.
 Tuta loco clausis servabimus otia muris?
 Sed prohibet violenta fames, miserosque fatigat
 Pestis, et adversus pro Cæsare dimicat aer.
 155 Omnia securi pro libertate feremus?
 Sed libertatem contempta nemo salute
 Sanus amat: neque enim certæ susceptio cladis.
 Quam vitare queas nisi cum ratione salutis,
 Libertatis amor, sed gloria vana putatur.
 160 Nunquid et in brutis, immansuetisque videmus
 Hoc jus esse feris, uti vasta minoribus ultro
 Imperitare velint, majoribus infima cedant?
 His ego de causis (adsit modo vestra voluntas)
 Cæsareos ambire pedes, et fœdera pacis.
 165 Poscere, præcipuam fateor certamque salutem.
 Nec placido Regi victos parere pigebit;
 Nullus honor siquidem populi, vel gloria major,
 Quam domino servire pio. Postrema loquentis
 Verba viri misto suscepit turba tumultu.
 170 Consilium plerique probant, pacisque petendæ
 Fœdera: nec desunt alii, qui dicere contra
 Conventus, fœdumque putant, dignumque pu-
 [dore:
 Cum patria potius pro libertate cadendum.
 Tandem compresso fremebundæ murmure ple-
 [bis,
 175 Prævaluit ratio: missisque potentibus urbis,
 Austricus ille potens ductor cum rege Boemo
 Accitur: per eos Ligures mandata, precesque
 Insinuanda viro cupiunt offerre potenti:
 Qui neque difficilem sese, durumque rogatus.
 180 Exhibuit, gaudensque ream cum civibus urbem
 Pœnituisse sui, leges et fœdera pacis
 Providus in scriptum tali ratione redegit.
 Prima quidem Ligures fidei pacisque te-
 [nendæ
 Juramenta dabunt: omnes quoscunque nec ætas
 185 Pupillaris habet, nec septuagesimus annus
 Contigit, in medio jurabit quilibet ævo.
 Appendentque novem pœnæ sub nomine fisco
 Millia marcarum puro conflata metallo.
 Præterea veterum neglecta palatia regum,
 190 Lapsaque correctis relevabunt tecta ruinis,
 Ut quoties magnam, vel rex, vel regius ur-
 [bem

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁸ Rs.—rr. tractare o. ⁴⁹ nec Rs. * ⁵⁰ quidem Rs. †. ⁵¹ Quosque A. Sp. P. o. ⁵² monere P. Rs. *
⁵³ timidamque Pfl. ††.—crudamque V. præoccup. B. †.

Forte procurator, causa ducente subibit,
 Digno magna loco tractare negotia possit.
 Oppressasque diu, Cumam, Laudamque solutis
 195 Legibus, et longa penitus ditone remota,
 Respirare sinent: non prisca tributa requirent,
 Præterquam veterem divini juris honorem,
 Quo super has urbes Ligurum viget inclyta
 [sedes.
 Sincera quæ cuncta fide complenda trecentis
 200 Firmabunt vadibus de quolibet ordine sumptis:
 Hosque per Italicas servandos cautius urbes
 Principis arbitrio custodia mitis habebit.
 Et quibus illa locis fuerit commissa juvenus,
 Protinus expleto servatos reddere pacto,
 205 Chara suis patribus jurabunt pignora natos.
 Consulibus positis, et facta pace repertis
 Stare licet, plenus dum se converterit annus.
 Postea nullus erit, nisi quem Rex ipse probarit
 Electum populo: quibus hæc ad jura vocatis,
 210 Si tunc Italicis princeps habitabit in oris,
 Hunc electorum bona pars reverenter adibunt:
 At duo sufficiunt, si transalpina tenebit:
 Jurabuntque fidem regi, dignumque favorem,
 Tam sibi, quam sociis ea ⁵⁴ regni dona peten-
 [tes ⁵⁵.
 215 Nee minus absentes ⁵⁶ accepto munere regis,
 Coram plebe sua, coram primatibus urbis
 Præstabunt eadem jurandi fœdera juris.
 Si tamen Italicis fuerit legatus in oris
 Regius, hoc ipsum regis vice juris habebit,
 220 Et de consulibus disponere cuncta valebit.
 Ante tamen clausa quam victor ab urbe rece-
 [dat,
 Captivos omnes, veteresque, novosque Boemo
 Committent Ligures: quos protinus ille paternis
 Restituet laribus, si jussu principis illas
 225 Cum populo Ligurum concordia junxerit urbes:
 Accipientque suos Ligures versa vice captos,
 Quæque juvant illos sociis conatibus urbes:
 Sin minus, in solito retinebunt carcere vin-
 [ctos,
 Nec tamen hinc aliquam patientur Cæsaris
 [iram.
 230 Obsidibus positis, captivis rite solutis,
 Proxima lux regis discedere castra videbit.
 Argenti summam Ligures pro pace ferendam
 A ⁵⁷ sibi subjectis poterunt ⁵⁸ conflare colonis,
 Dum tamen immunes Laudam, Cumamque re-
 [linquant,
 235 Navigium, portus, vectigal, sive monetam,
 Vel quæcunque sibi defendit commoda fiscus,
 Nec rapiant Ligures: nec si quis forte nefando
 Invasu rapuisse volet, patientur inultum.
 Has postquam leges, et spe leviora rebellis

A 240 Jam dudum populus, gratanter pacta recepit,
 Continuo totis effusi mœnibus omnes
 Procedunt: primusque suo cum præsule clerus
 Veste sacra nitidus, nudo pede, supplice vultu,
 Vertice demisso, nostræ monimenta salutis,
 245 Signa crucis præfert: post hinc in vellere pullo
 Infausti cives, vestigia nuda prementes,
 Judiciumque ⁵⁹ sui pariter, pœnamque reatus,
 Admotos nudis portantes faucibus ⁶⁰ enses,
 Tacta ⁶¹ pudore gravi perfundunt fletibus ora.
 250 Protinus e totis fluit ad spectacula castris
 Miles, et astantes densas hinc inde catervas
 Angustus dirimit medio discrimine limes:
 Quo vix turba gemens ad regia Cæsaris ora
 Pervenisse queat, placida qui fronte serenus,
 B 255 Pectore contritos, et sepeccasse fatentes
 Suscipit, et tali summo pro munere Regi
 Grates lætus agit, sæva qui mente rebelles
 Contudit, et tumidos ⁶² tandem resipiscere jus-
 [sit.
 At Ligurum primi prostrati corpore toto
 260 Cæsaris ante pedes trepidis confusa querelis
 Pauca gemunt, veniamque suis excessibus o-
 [rant.
 Hoc tantum, veniamque sonant, veniamque lo-
 [quuntur.
 Non odio regni bellum movisse, sed illas,
 Quas sibi vicinæ fecissent sæpius urbes,
 265 Non potuisse pati tranquillo pectore noxas.
 C Nunc veniam nactos, operam, curamque da-
 [turos,
 Ut redimant antiqua novis, præmissa futuris.
 Mox ubi præscripti recitata est pagina pacti.
 Atque probata viris, optatæ pignora pacis
 270 Accipiunt, junctas consorti fœdere dextras.
 Nec minus emissi Ligurum de carcere longo,
 Duraque temporibus multis ergastula passi
 Captivi dudum variis ex urbibus hostes ⁶³,
 Ordine diffuso circa vestigia magni
 275 Consedere ducis, squallentia tegmine fœdo
 Corpora velati: miserandos possidet artus
 Fœda situ macies, deformia turpis et æger
 Inficit ora color, pressis cutis arida membris
 Insidet, humanæ tantum vestigia formæ
 D 280 Servat, et antiquam retinet natura figuram;
 Et ⁶⁴, si vera velis imponere nomina rebus,
 Non homo, sed vivens ⁶⁵ hominis videatur i-
 [mago.
 Et tamen exsultant longos fugisse labores
 Carceris, et duras semel abjecisse catenas:
 285 Ignotumque diu post tristia nubila læti
 Aspiciunt solem, regemque libentius ipsum,
 Cujus ab exsilio sese virtute reductos,
 Ac velut e stygiis tractos meminere tenebris.

VARIÆ LECTIONES.

⁵³ et V. ††. ⁵⁴ putantes B. ††. ⁵⁵ absentis? ⁵⁶ At P. ††: o? ⁵⁷ P. s. Rs.—rr. poterunt o. ⁵⁸ Indi-
 ciumque m. Rs. †. ⁵⁹ portant cervicibus Pfl. ex Radevico. * ⁶⁰ Tecta Pfl. * ⁶¹ Rs.—rr. timidos o.
⁶² hostis Rs. †. ⁶³ Ut? ⁶⁴ vivens B. †.

Quis referat fletus, lacrymosaque gaudia tantæ A
 290 Plebis, et interna tactos ⁶⁶ pietate dolores?
 Cum captiva diu post durum corpora tetri
 Carceris exsilium, lætis sic reddita tandem
 Civibus, et natos vix agnovere parentes
 Jam niveos canis, primo quos flore nitentes
 295 Ultima non faustis ad bellum miserat hora
 Auspiciis, longas damnatos ferre catenas.
 Nec solum miseros spatiosi temporis ætas
 Feccerat ignotos, sed squallor, et hispida ve-
 [stis,
 Et situs, et macies, et nullo pectine tacta
 300 Utraque cæsaries, agnosci pene vetabant.
 Tunc demum victa Fridericus ab urbe reces-
 [sit,
 Modionumque petens, prisco dignatus honore B
 Illustrare locum, sacro diademate crines
 Induit, et dextra gestavit sceptrâ potenti.
 305 Hanc fortuna diu, Ligurumque potentia dives
 Eximiam regni proavorum tempore sedem
 Presserat, et longa victam ditone tenebat.
 Sed placidus princeps primævo cuncta decori
 Restituenda putans, injustis legibus illam
 310 Exemit, priscumque loco reparavit honorem:
 Sumptibus et propriis veteres sarcire ruinas
 Jussit, et annosi senium deponere fati.
 Tunc bene re gesta, cunctis in pace locatis,
 Cæsaris a facie cum tellus tota sileret,
 315 Militiæ partem placuit dimittere castris.
 Austricus Allobrogum dux cum duce, rexque
 [Boemus, C
 Pannoniæque simul sub eodem rege cohortes,
 Et Moguntino proceres cum præsule multi,
 Rege salutato, meritis et laude venusti,
 320 Discedunt castris, conversaque signa ferentes,
 Teutonicas repetunt transcensis Alpibus urbes,
 Ipse satis multos secum, ceu nullus abisset,
 In castris retinens, ad certa negotia regni
 Ducitur, et pulchros invicta mente labores.
 325 Non tamen in tanto clari victoris honore,
 Italiæque metu, stolidæ vesania gentis,
 Exemplo Ligurum penitus compressa quievit.
 Namque satellitio quidam stipatus iniquo,
 Civis erat, Verona tuus; Tusuidus, ut aiunt,
 330 Nomen ⁶⁶, ab infida causas tacitosque furoris D
 Urbe trahens stimulos, castrum regale, (quod
 [illi
 Appellare solent vulgato ⁶⁷ nomine Gardam)
 Invasit, cepitque doio: jussusque ⁶⁸ relicto
 Sæpius insanis illo desistere cœptis,
 335 Spernebat regem demens audire jubentem.
 Infremuit tandem princeps, Athesamque rapa-
 [cem,
 Nec ratis officio, solitis nec pontibus usus

(Fervida quippe vadum fluvio jam fecerat æstas),
 Contemptis transivit aquis, urbisque superbæ
 340 Depopulatus agros, quædam castella nocentum
 Diruit, et spretas impune retransiit ⁶⁹ undas.
 Nec minus egregium quiddam comes aulicus
 [ille
 Tunc quoque gessit Otho; qui te, Ferrara,
 [jussu
 Regis adire parans, intactas omnibus ante
 345 Eridani fregisse vado nil territus undas
 Dicitur et tumidum primus transisse per am-
 [nem.
 Hæc quoque res multum curæ, justique ⁷⁰ ti-
 [moris
 Urbibus Italicis, et magnæ nomina famæ
 Adjecit nostris, claro sub principe, castris:
 350 Quem nihil aggressum frustra natura vereri
 Ipsa putabatur: cui sic famulantibus ultro
 Subdita more novo studiis elementa favebant.
 Ergo Palatinus stupidæ formidine magna
 Plebis, et ingenti pariter susceptus honore,
 355 Regia solerti studio mandata peregit.
 Utque quater denos fidei pacisque tenendæ
 Accepit monimenta vades, ad regia castra
 Vertit iter, cunctis digna cum laude peractis.
 Hoc quoque conveniens, et tanto principe
 [dignum,
 360 Atque inter castos memorabile Cæsaris actus,
 Seribendumque puto, quod tempore rector eo-
 [dem
 Illecebrosa suis purgavit scandala castris,
 Equæ suo coetu lixas, et scorta, nocivum
 Ac petulans vulgus, satis indignanter abegit.
 365 Nec docilis tolerare moras, pigrosque quieti
 Indulgere dies, exclusis pectore sacro
 Bellorum curis, pacis bene ponere tempus
 Cogitat, et mundo prodesse laborat inermis.
 Neve retractato Ligurum inconstantia pacto
 370 Absiliat, solitaque fremens Laudensibus ira
 Immineat, totos urbis transferre penates
 Et veterem mutare situm festinat, et urget:
 Describitque locum, quem torrens Addua ⁷¹ to-
 [tum
 Gurgitibus flexis aditu breviori relicto
 375 Circuit: ut modico munimina tuta labore
 Artificis præstare queat solertia curæ.
 Hunc transferre lares, antiquaque mœnia re-
 [ctor
 Imperat: atque novam regni sub nomine Lau-
 [dam
 Grandibus impensis sese Pater ⁷² auspice fundat.
 380 Inde per Italicos famosa potentibus urbes
 Curia Roncaliis certo mandatur habenda
 Tempore, quo pacis leges, et publica jura

VARIAE LECTIONES.

⁶⁶ tractos pp. Rs. — tacitos V. ††. ⁶⁷ Nomine Pfl. ⁶⁸ vul-gari Pfl. †. ⁶⁹ Rs. — rr. rursusque o
⁷⁰ P. — rr. transiit, refrag. metro. ⁷¹ mœstique Pfl. ††. ⁷² Abdua P. †. ⁷³ patre Sp. P. R. R. Jo. †.

Aut ea, quæ fisci rationibus applicat usus,
Omnibus in medium, stricte servanda, ferantur.
385 Commemorare juvat, populo quod forte sequenti
Proderit exemplo: ne quis fore credat inultum,
Quidquid in angustos ausus committere reges,
Vel meditatus erat ⁷³: nam tempore servus eo-

[dem

Argolici regis (Græci cognominis usu

390 Hic Caniclinus erat ⁷⁴, nobis Camerarius idem
Esse potest) domino secreta fraude parabat
Sanguinis insidias, et tres sibi criminis hujus
Addiderat socios, quos ad mala grandia ⁷⁵ prom-

[ptos

Perdita sacrilegis audacia fecerat armis.

395 His male præmonitis peragenda fraudis iniquæ
Infandum mandarant opus: mox cæde peracta
Usurpare sibi manibus diadema eruentis,
Et desolatum cupiens invadere regnum,
Nescius ipse sui tractabat inania fati.

400 Nam re comperta, prius illi lumina lictor
Fodit, et exerta terebrato gutture lingua,
Cum ⁷⁶ sociis longa cruciatum perdidit ira ⁷⁷.

Jam loca jussa petens ex omnibus undique

[terris

Principis edicto clarus convenerat ordo,

405 Tantaque Roncalias magnorum turba virorum
Fluxerat, ut nec se similem vidisse priores
Crediderint, nec jam visuros esse sequentes
De reliquo sperare queant: tentoria ponunt

Undanti vicina Pado, quæ more Latino

410 Ductus ab antiquo talis determinat ordo.
Semper in æquali Romanus tendere miles,
Si patitur natura loci, planoque laborat.

At si difficili fuerint loca pendula clivo,

Asperiusve solum, primo correctæ labore

415 Complånare solet, jacto mox aggere fossam
Ducit; et ingenti cingit munimina vallo.
Protinus in quadram vergentia, sive rotundam,
Pro ratione loci ponit tentoria formam.

Principis in medio digno spectanda decore

420 Castra nitent, celsi speciem referentia templi.
Quem circa proceres, condigno juris honore
Cuilibet exhibito, propius, seu longius absunt.
Inque modum magnæ spatiosis frontibus ⁷⁸ urbis

Dirigit immensas ad portam porta plateas.

425 Ante fores ipsas regalia castra secuti
Artifices operum, seu qui venalia portant,
Castra minora locant, faciuntque suburbia quæ-

[dam:

Sic tanquam subitis properata colonia tectis,

Atque repentinæ nova cernitur urbis imago.

430 Tunc quoque præscripti servato fœdere moris
Regia dispositis sederunt agmina castris.
Nec minus oppositæ Ligures in margine ripæ

A Atque alii cives tentoria juncta tenebant.
Brixia quos genuit, quos misit Pergamus, et quos
435 Italiæ plures in iisdem partibus urbes.

Hæc quoque castra suo porrecto ponte per am-

[nem

Continuare parat princeps, biduoque labori

Impenso, medias cinxit pons pervius undas.

Nomina magnorum, quos præsens curia vidit,

440 Commemorare patrum, numerum, gentemque

[referre,

Non satis est promptum, non ⁷⁹ multum pertinet

[ad rem.

Id potius certa nobis ratione videndum,

Quid bene dispositum, quid ab his feliciter ac-

[tum,

Quæ nova prodierint tanto sub principe jura,

445 Quasve recensuerit celeberrima curia leges.

Ergo sacros tantum patres, jurisque peritos,

Et de principibus paucos, quibus ipse timorem

Norat inesse Dei, tacitis Fridericus adaptans ⁸⁰

Colloquiis, triduo secreta negotia toto

450 Rimatur, jurisque vices, legumque tenorem

Consultit: hanc illis gaudens injungere curam,

Ut super Ecclesiæ, seu regni jure, salubri

Consilio monituque virum formare ⁸¹ laborent.

Tandem prolato post longa silentia vultu,

455 In medio procerum, spectabilis undique, cœtu,

Talibus ora modis princeps facunda resolvit:

Si modo non frustra, quoties in nomine Christi

Tresve, duosve pari consensu juris amore

Congregat, in medio perhibet se Christus adesse;

460 Quis dubitet tantis ad commoda tanta vocatis

More suo medium primatibus adfore Christum?

Absit, ut nos unquam Christi præsentia patres

Destituisse velit! quibus ecclesiasticus ordo,

Imperii leges, et publica jura reguntur.

465 Nunc igitur proceres, communi fœdere juris,

Quidquid in Ecclesiæ, vel regni commoda rite

Pertinet, in medium Christo præsentate feramus.

Ipse quidem, quamvis divino munere princeps

Summus in orbe ferar, legumque immunis, et

[expers,

470 Non servire quidem cogar, sed condere jura

Fas habeam, vestris cupio disponere cuncta

Consiliis: nostro ⁸² non ægre spondeo jussu,

Vel sancire novas, vel priscis legibus uti.

Nam nihil, ut verum fatear, magis esse deco-

[rum,

475 Aut regale puto, quam legis jure solutum

Sponte tamen legi sese supponere regem.

Gratia sit magno, qui temperat omnia Regi,

Undique bellorum tumidos suppressimus æstus,

Bellatrix positis Alemannia conticet armis,

480 Et vetus Italici deserbuit ira furoris.

VARIE LECTIONES.

⁷³ erit P. s. Rs. * ⁷⁴ Camiclinus Sp. R. Rs. †. Calinicus B. ††. ⁷⁵ Rs.—rr. gaudia o. ⁷⁶ Quam Pfl. ††. ⁷⁷ longæ... iræ B. †. ⁷⁸ P. s. Rs.—rr. fontibus.—Pfl. pontibus ††. ⁷⁹ Nec m. Rs. * ⁸⁰ adoptans? ⁸¹ informare m. Rs. ⁸² vestro?

- Sed veterum leges, edictaque regia longo
 Justitio suppressa silent, quæ Carolus olim,
 Quæ noster vulgavit Otho; vestigia juris
 Pauca sui Italicis agnoscit fiscus in oris.
- 485 Consulite in medium, quas me vel ferre re-
 [centes,
 Vel senium passas leges renovare velitis.
 Ac primum moneo, quidquid statuisset libebit,
 Utile sit, justum, naturæ, moribus aptum,
 Temporis atque loci patiens, et prorsus hone-
 [stum.
- 490 Ast ego, quidquid erit, tota virtute tueri,
 Et sancire paro: nec me regnante licebit
 Has cuiquam nostras impune lacescere leges.
 Ac si quis tumidus præsumpserit obvius ire,
 Supplicium præsens, manifesta poena do-
 [cebit
- 495 Non magis invictum bello, quam legibus esse.
 Talia facundo regaliter ore sonantem,
 Spectabat stupido miratrix curia vultu.
 Quod neque doctrinæ studiis imbutus, et ævo
 Pene puer, canos, Scripturarumque peritos,
 500 Sensibus, et blanda præcederet arte loquendi.
 Protinus ingenuo quidam sermone disertis
 Ora fatigantes, pro consuetudine gentis,
 Sive suum regi studium jactare volentes,
 Sive facultatem potius monstrare loquendi,
 505 Officio linguæ, studiisque loquacibus illum
 Insumpsere diem; quos inter clarior unus
 (Præsul erat Ligurum) vix exæquanda relatu
 Gaudia cunctorum, facundo protulit ore.
 Omnibus, a primo quos, inquit, vidimus,
 [ævo
- 510 Lætior iste dies, et clarior esse meretur,
 Cum te pacificum populi, mitissime princeps,
 In medio residere sui⁸³, legesque citantem
 Hactenus extinctas, gaudens videt Itala tellus.
 Hæc est illa salus, quam tot jactata procellis
 515 Expectare solet miseræ sors naufraga terræ.
 Scimus ab antiquo, quantos qualesve tyrannos
 Senserit Italicæ fortuna miserrima plebis,
 Cum toties proscripta bonis, addictaque ferro,
 Aut spoliis nudas⁸⁴, aut sanguine pasceret
 [iras.
- 520 Nec legem ratio, seu regum sola libido
 Poneret, et ferro gaudens, non jure potestas.
 Nec minus infestis gens hæc malefida tyran-
 [nis,
 Atque his sæpe suo conata resistere damno,
 Pressa metu potius, quam læta favebat amore.
- 525 Hinc odium populis, et seditiosa simultas,
 Et furor Italiæ multos grassatus in annos
 Prodiit, et geminas fecit dissensio partes:
 Et partim patriæ, partim regnantibus urbes
- A Assistunt: sævoque diu collisa fragore
 530 Bellorum, alternam senserunt mœnia cladem.
 Quis Ligurum cædem, quis vulnera sæva Papiræ,
 Quis referat Cremæ, quis tristia damna Cre-
 [monæ?
 Hæc inter varias oppressis legibus urbes
 Exarsit rabies, et longa licentia ferri.
- 535 Tu velut eximium post tristia nubila tandem
 Sidus ades, tu bella fugas, pacemque reducis:
 Tu leges et jura novas: te præside rerum
 Grata redit facies, certusque renascitur ordo.
 Nunc age, divinæ, quidquid⁸⁵ sententia mentis
 540 Dictabit jus esse, jube: pro lege voluntas
 Principis esset solet; quidquid decreverit ille
 Esse ratum, mos⁸⁶ est et juris habere vigo-
 [rem.
- B Utere jure tuo, quidquid rectumve piūve
 Esse putas, servare jube: nos vero⁸⁷ volentes
 545 Omnia suscipimus: libertas maxima nobis
 Tam placido parere viro. Sic ore diserto
 Præsul in assensum regis propensius omnes
 Impulit, et magno percussit corda favore.
 Tunc quoque compositis quidam resonantia
 [verbis
- 550 Regia Cæsareæ cecinerunt carmina laudis.
 Postera lux aderat, solio reverendus in alto
 Consedit iudex: ex omnibus undique multi
 Urbibus ac vicis aderant, querulique ferebant
 Innumeras clamore cruces (hoc quippe que-
 [relas
- C 555 More solent aperire suas). Rex omnibus aures
 Commodat, et querulis iudex clamoribus idem
 Æquus adest, certo dirimens examine lites.
 Sed quia tam multis finem dare curia præsens
 Non poterat causis, placuit satis utile quiddam
 560 Ingenuo pulchrumque duci, cunctasque per
 [urbes
 Edoctos in jure viros, verique sequaces
 Imposuit, medio qui cuncta negotia juris
 Limite discuterent, nec eos ex urbibus iisdem
 (Ne favor aut odium sensus corrumpat eorum),
 565 Sed magis ex aliis ad munera pulchra vocatos
 Elegit, sacra vel delegavit ab aula.
 Postea sollicitè regni de jure vetusto
 Quæstio mota fuit, quod desuetudine longa
 Priscus inumbrabat neglecti temporis error.
- D 570 Ac primum Ligures super hoc a rege rogati,
 Vectigal, portus, eudendæ jura monetæ
 Cumque molendinis, telonea, flumina, pontes,
 Id quoque quod fodrum vulgari nomine dicunt,
 Et capitolitium certo sub tempore censum,
 575 Hæc Ligures sacro tribuerunt omnia fisco.
 Hæc, et si quæ pari fuerant obnoxia juri,
 Prælati, proceres, missisque potentibus urbes

VARIÆ LECTIONES.

⁸³ tui? ⁸⁴ tumidas pp. Rs. †. ⁸⁵ P. s. Rs.—rr. quidquam o. ⁸⁶ fas V. †. ⁸⁷ P. s. Rs.—rr. vera. o.

Libera Romano liquerunt omnia regno.
 Tanta tamen clari fuit indulgentia regis,
 580 Ut quicumque bona priscorum munera ⁸⁸ re-
 [gum
 Hactenus ista fide possederat ⁸⁹, idque probare
 Legitimis poterat, vel demonstrare tabellis,
 Principis assensu, titulo gavisus eodem,
 Nunc quoque possideat : reliquis in jura relatis
 585 Regia, librarum triginta millia puri
 Annuus argenti fisco solet addere census.
 Tunc proceres stabilem jurando nectere pacem
 Rector, et adjecta certo sub nomine pœna,
 Italicas late jussit vulgare per urbes.
 590 Mox de communi feudorum jure, quod illa
 Perspicuis nondum scriptis expresserat ætas,
 Has dedit, et scriptis jussit notescere leges.
 Si quis habens feudum, pretio seu vendere
 [totum,
 Seu pro parte velit, dominique licentia desit,
 595 Seu dare, seu vadio supponere cogitet ⁹⁰, illud
 Qui dedit, amittet, non qui suscepit habebit :
 Nullaque vel longi præscriptio temporis obstat,
 Quo minus ad dominum redeant translata
 [priorem.
 Emptorique ⁹¹ bonæ fidei præstetur in illum
 600 Actio, quæ pretium cogat redhibere solutum.
 Hæc magnus fieri vetuit Lutherius ; at nos
 Facta retractari volumus, facienda caveri.
 Successor feudi, totum si forte per annum
 Atque diem, tacto primæ jam tempore pubis
 605 Sive dolo, seu desidia, seu mente superba,
 Spreverit a domino feudalia poscere jura,
 Perdat, et hæc dominus proprios assumat in
 [usus.
 Publica militiæ vasallus munera justæ
 Non renuat, dominique libens in castra vo-
 [catus
 610 Aut eat, aut alium pro se submittat iturum
 Arbitrio domini : vel quam ⁹² laudaverit ille,
 Compenset, redimatque suum mercede labo-
 [rem.
 Si patris dominum vasalli filius acri
 Læserit offensa, festinet providus illum
 615 Conciliare pater : quod si contemnit agendum,
 Munere privetur ; si vero audire monentem
 Filius indomita neglexerit aure parentem,
 Non erit in feudo successor idoneus illo ⁹³,
 Ni prius accensam domini placaverit iram.
 620 Si tuus ex feudo cuiquam vasallus idipsum
 Contulit, atque tuo vasallum munere fecit
 Ipse sibi, si forte tuam jam tertius ille
 Successor meruit factis atrocibus iram,
 Nec tibi pro culpa domino mediante secundo
 625 Fecerit ipse satis, reprobato protinus illo

A Ad dominum redeant feudalia jura secundum.
 Si tuus ille suum tibi conciliare fidelem
 Spernit, et aut torpens, aut perfidus esse pro-
 [batur,
 Ambobus spretis ad te tua jura recurrent.
 630 Inter vasallos unius forte patroni
 Quæstio de feudo quoties agitatur, eodem
 Quo feudi domino gaudent, hoc iudice certent.
 Si tibi pro feudo, quod te tribuente fatetur
 Acceptum, tu vero negas, vasallus agendam
 635 Forte movet litem, non tu, sed curia iudex
 Audiat, et certo determinet ordinem causam.
 Marchia, seu comitis possessio, sive ducatus,
 Integra permaneant : feudalia cætera multis
 Participanda patent, domino dum quisque fidele
 B 640 Spondeat obsequium, jurandaque fœdera præ-
 [stet.
 Sic tamen, ut dominos ejusdem nomine plures
 Vasallus feudi non compellatur habere.
 Præterea quoties feudali jure recepto
 Vasallus domino fidei juramina præstat,
 645 Excipiendus erit Romanus nomine princeps.
 Omnibus his leges voluit subnectere pacis
 Cæsar, ut extremo positus in fine loquendi
 Vocibus, admonitas penetrarent altius aures.
 Omnibus in nostro, quod toti præminet orbi,
 650 Gentibus et populis edicta potentia ⁹⁴ regno
 Tradimus ; ut cuncti bellorum clade remota
 Tempore jam nostro pacis servare quietem
 C Incipiant homines : pœnasque nocentibus ultro
 Addimus, et justam legum proponimus iram
 655 Hanc proceres cuncti, comes, an ⁹⁵ dux, mar-
 [chio, consul,
 Et cum iudicibus, capitanea turba, verendis,
 Miles, paganus, civis simul atque colonus,
 Et cum plebeio pariter grege nobilis ordo,
 Omnes hanc inquam penitus, quoscunque non
 [ætas
 660 Pupillaris habet, non ⁹⁶ septuagesimus annus
 Contigit, in medium concordie fœdere jurent
 Ac ne forte sacræ veniant oblivio pacis,
 Singula juratam renouent quinquennia formam.
 Judicis officio sua cuncti jura sequantur,
 665 Contineantque manum : vaginæ redditus ensis
 D Torpeat, et scabie rubeat, non sanguine fer-
 [rum.
 At si quid temere contemptis legibus actum,
 Et violata sacræ fuerit reverentia pacis :
 Urbs centum libris puri multabitur auri,
 670 Oppida vicenis : at marchio, seu comes, aut
 [dux
 Quinquagena dabit læsa pro pace talenta ;
 Magnates bis dena viri, bis terna ⁹⁷ minores.
 Vulnera, vis, cædes, livor, mutilatio membri,

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁸ munere Sp. P. R. RJo. †. ⁸⁹ P. s. Rs.—rr. possideat o. ⁹⁰ Rs.—rr. cogitur o. ⁹¹ P. Rs. et RJo.
 —rr. Prætorique o. ⁹² qua pp. Rs. ⁹³ ille B. * ⁹⁴ potentia B. * ⁹⁵ ac Pfl. * ⁹⁶ nec., nec. m. Rs. *
⁹⁷ Hotmanus ex Radevico. — Edd. bissena.

Insidiæ, fraudes, injuria, furta, rapinæ,
 675 Damnaque legitimis multentur subdita pœnis.
 Major, qui pacis noxas punire recusat
 Convictus judex, fulvi bis quinque metalli
 Appendet libras, damnumque resarciat omne
 Legis ad arbitrium : minor atque pedaneus in
 [tres
 680 Condemnandus erit : cujus fortuna laborans
 Non potis est auro pœnales solvere noxas,
 Arctatum vinculis, gravioraque verbera pas-
 [sum,
 Sedibus a patriis hunc quinquagesimus annos
 Amoveat per quinque lapis, tandemque reverti
 685 Fas sit, et optatos patriæ contingere fines.
 Ne conventiculum, vel conspiratio fiat.
 Sive sodaliti, seu juncti sanguinis astu
 Urbibus in nostris, tali sub lege vetamus :
 Qui convictus erit libra muctabitur auri.

A 690 Pontifices, sanctique patres anathemate sacro
 Spretores pacis, damnataque legibus ausos
 Intrepide feriant, humanaque jura supernis
 Legibus, et justum studeant sancire timo-
 [rem.
 Hactenus Italicas fieri consuetæ per urbes,
 695 Angariisque sacras etiam vexare frequenter
 AUSA domos, clerumque ⁹⁸ suis, exactio cesset:
 Aut exacta duplo redhiberi plura jubemus.
 Qui pacis jurare modum formamque tenere
 Improbus abnuerit, quæ possidet omnia vulgo
 700 Diripienda patent, evertendique penates.
 Qui violatorem pacis fovet, atque receptat,
 Consensu culpæ meruit consortia pœnæ.
 Juramenta metu, mortisve dolore coacta,
 B. Præcipue ne quis multis nocitura loquendo.
 705 Publicet, aut in se crudeliter acta queratur,
 Nullius meriti vel ponderis esse jubemus.

LIBER NONUS.

Inter causantis creberrima jurgia turbæ,
 Et querulas variis ex urbibus undique lites,
 Magna Placentinos et pulchræ rixa Cremonæ
 Vexabat cives, et adhuc vetus illa similtas
 5 Spirabat, stimulisque viros agitabat acerbis.
 Nam licet has junctis connexas finibus urbes
 Gurgite vix medio dirimat Padus, illa Papiæ,
 Hæc urbi Ligurum, concordi fœdere juncta,
 Hactenus alternas studiis hostilibus iras,
 10 Atque graves odii stimulos agitare solebant.
 Sed tunc antiquis accesserat hæc quoque
 [causis :
 Nam dum Roncalias peteret Fridericus, cum-
 [que
 Signa Cremonensis sequerentur bellica turmæ,
 Emitit tumidos inimica licentia cives,
 15 Irritansque viros, quasi per colludia quædam
 Instituit verum collato milite bellum.
 Nec sine cæde quidem, nec prorsus sanguinis
 [expers
 Pugna fuit, sed utraque viris ex parte perem-
 [ptis
 Præbuit alterno casus solatia damno.
 20 Ergo Cremonenses causa meliore, simulque
 Ingenuis freti facundi laudibus oris,
 Acribus invidiam stimulis, et principis iram
 Quippe nec illicitos satis excusantibus ausus
 Hostibus), accumulanti: donec vix denique multo
 25 Ære dato, talique reis est reddita pacto
 Gratia : dejectis ut tota turribus urbe
 Mœsta ruinosis lacerarent mœnia muris.

C Quasque metu regis cœpissent ducere, rursus
 Ingesto patulas implerent aggere fossas.
 30 Hactenus Italicis pulchro satis ordine rebus
 Dispositis, ad quæque volens extendere Cæsar
 Anteriora ⁹⁹ manum, Tyrrheno gurgite clausos
 Sardinia fines, et Corsica rura potenter
 Conciliare suis parat atque asciscere regnis :
 35 Atque ideo geminos præceres præmittere, quo-
 [rum
 Hic comes, hic præsul; suspectaque pectora
 [gentis
 Pacem, an bella velint, cogendi, an sponte se-
 [quantur,
 Attentare libet. Securos Janua missis
 Altaque Pisa viris aditus præstare jubentur.
 D 40 Utraque Tyrrhenas longe metuenda per undas,
 Utraque famosis late vulgata triumphis
 Quid tamen inciderit, cur hæc legatio finem
 Non fuerit sortita suum, perpendere nobis
 Inde licet : quod ab his regionibus utraque
 [sedes
 45 Plurima ferre solet dominatu commoda longo.
 Unde satis liquide mandata negotia regni
 Præpediisse queunt occulta fraude videri.
 Sed neque tuta dolo versutæ Janua plebis,
 Nec sale Tyrrheno, nec quos natura locorum
 50 Vix aditu stricto, multoque labore petendos
 Opposuit montes, irati principis acres
 Evaluit vitare minas : veniaque petita
 Vix pretio fraudem marcarum mille redemit.

VARIAE LECTIONES.

⁹⁸ W.—Edd. *plerumque*, nullo sensu o. ⁹⁹ Ita. A.—rr *ulteriora*.

Hoc tamen adjecto, ne claudere pergeret ur- A
[bem,
55 Jussus ab incepto populus desistere muro.
Coeperat æstivis succedere torpida castris
Converso jam bruma gradu, placuitque potenti
Multimodoque duci, terræ melioris opima,
Intactosque prius diducto milite passim
60 Et late sparsis fines insidere castris.
Nec mora, frugiferis opulentam finibus Albam
Occupat, hibernis satis hospita mœnia castris,
Hic quanto poterat princeps terrenus honore
Proxima siderei coluit natalia regis.
65 Inde per Etruscas legatos destinat urbes,
Campanasque domos, et quas in littore curvo
Æquorei lavat unda salis; qui debita fisco
Jura vetusta petant, per quos statuuntur in B.
[omni
Urbe magistratus, et civica quæque potestas.
70 Præterea reditus cunctis de finibus illis,
Quos formosa prius possederat illa Mathildis,
Pluribus invasos rex in sua jura retraxit.
Inde recollectos, et tanquam corpus in unum
Partibus ex multis quadam gravitate reductos,
75 Nescio quid prisca juris habere volenti,
Ac velut hæredi, cumulatæ munere princeps
Concessit Catulo, qui regis avunculus, illo
Tempore dux validus felicia castra nepotis
Milite non paucis, mentisque vigore juvabat.
80 Hunc ex Romano Catulorum sanguine clarum,
Et genus, et nomen (nisi fallit fama) trahen- C
[tem,
Teutonicus verso Guelphonem nomine sermo
Dixerat, ambiguae deceptus imagine vocis.
Inter successus lætos, et prospera rerum
85 Magna repentino regem jactura dolore
Perculit, et placidæ turbavit gaudia mentis.
Nam procerum multi, seu qui sub principe
[claro
Castra sequebantur, seu qui sub pace quieta
Teutonicas urbes, nataliaque arva tenebant.
90 Extremum clausere diem. Quo tempore præsul
Ille Frisingus Otho, majoris causa doloris
Exstitit ingenio comperta morte nepoti.
Hic patruus regis, studiis in utrisque peritus,
Regia signa sequi semper consueverat; at D
[nunc
95 Credo equidem revocante Deo, languore gra-
[vatus
Manserat, ut medius fratrum, clerique ge-
[mentis
Inter luctificos psalmis modulantibus hymnos,
Non in castrorum strepitu, ferrique fragore
Expirare sacram divini muneris ¹⁰⁰ auram
100 Posset, et æthereo tandem sua reddere Regi.
Interea veterem pravis auctoribus iram

Summus, et exstinctas animo refricare que-
[relas
Coeperat antistes, magnumque potentis ho-
[norem
Anxius invidiæ stimulos Adrianus habebat:
105 Præcipue postquam sua jura recognita fisco
Assensu procerum per cunctas comperit urbes,
Indoluit facto, quantumque videbat honoris
Accessisse viro, tantum pater ipse putabat
Decessisse sibi: tunc quidquid atrocius actum
10 Ante videbatur, legatorumque, suosque
Contemptus, regni que minas, mandataque
[duris
Asperiora notis, ceu quædam pabula flammæ,
Invidiæque faces, ardenti sponte camino
Adjicit et rapidos fornaci suggerit æstus.
115 Hæc quoque causa recens aderat, quod regia
[missi
Quærere jura, viri, dum per castella, locos-
[que
Pontificis summi mandata fidelius æquo
Publica conficiunt, nimia feritate timendi
Insolito miseros urgebant pondere cives.
120 Ergo nova veterem causa stimulante dolorem,
Gaudebat crebris regem culpæ querelis,
Injustum, sævumque vocans, regnoque super-
[bum,
Ingratumque sibi, qui tanti culminis ultro
Nomen, et imperii summum tribuisset hono-
[rem.
125 Ac primum scriptis levioribus, atque paterno
Affatu suadere viro; mox acrius illum
Corripere, et nimium verbis instare molestis.
Nec minus ille vicem maledictis reddere gau-
[dens
Verba remittebat chartis odiosa superbis.
130 Sic alterna ferens diversæ jurgia partis,
Acrius incensas stimulabat epistola mentes,
Conflictumque gravi totius maxima mundi
Nomina, magnarum quatiabant prælia rerum.
Nec fuit ambiguum, multis (si credere fas est)
135 Pontificis summi scriptis, crebroque rogatu
Pellentes Ligures, iterum cervice rebeli
Abrupisse sacras, contempto fœdere, leges.
Ergo ubi cum claro præsul Rainaldus Othone,
Signifer hic prudens, et ¹ cancellarius ille,
140 Et comes eximie laudis Gozwinus, ad urbem
Magna peracturi venere negotia regni;
Infremuit, cœpitque furens concurrere vulgus.
Quaque receptus erat præsul famosus in æde,
(Nam comites ambo muros, suspectamque cauti
145 Mœnia vitantes, extra prudenter agebant)
Hanc lapidum sævo Ligures evertere jactu,
Atque ipsum magni legatum Cæsaris, alta
Pontificem fama, mentisque vigore timendum,

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁰ luminis B. (?) ¹ Signifer hic, prudens at, etc. Rs. †.

Certatim sævo properabant tradere letho.
 150 Nec prohibere potest regi devotior ipsa
 Nobilitas, nec qui socia concivis in urbe
 Egregium nomen Guido Blandratensis habebat.
 Vix tandem rabidas, ejusdem præsule sedis
 Subveniente, minas effugit præsul, et urbis
 155 Pestiferæ muros, infidaque tecta reliquit.
 Protinus infectis legati regia rebus
 Castra petunt, sociasque gradu properante ca-

[tervas.

Interea regum legatio fida potentum,
 Diversis studiis ad magni Cæsaris aures
 160 Attulit ex variis mandata recentia regnis.
 Principis Argolici quidam mandata ferentes,
 Securos in castra gradus, pacemque petebant.
 Jam dudum siquidem Stabulensis ² morte Gui-
 [baldi
 Quem lux ³ Argolicis oppresserat ultima ter-

[ris,

165 Suspectos regi sese vehementer haberi
 Audierant, gentemque suam purgare parabant
 Nec minus Hungariæ rector in fraude recenti
 Comperta Ligurum, mandata fidelia pacis
 Scripserat Augusto, pluresque prioribus illi
 170 In pœnam sceleris spondebat mittere vires.
 Anglus, et urbanis illo qui tempore Gallis
 Rex erat, ambo viros ad regia castra fideles
 Legarant, pacisque fidem, magnique favorem
 Cæsaris, oblatis certabant poscere donis.

175 Hos inter reges vetus et gravis inde similtas
 Orta ferebatur, quod Galli principis uxor
 Conjuge dimisso rectori nupserat Anglo.
 Inde ferox odium, stimulisque ardentibus ira,
 Sævaque limitibus dirimendis bella furentes
 180 Vexabant: ideoque sibi properabat uterque
 Alterius damno consciscere Cæsaris arma.
 Hos omnes hilari vir prudentissimus ore
 Laudavit, donisque suis dimisit onustos.

Interea reduces legati castra subibant,

185 Fœda reportantes Ligurini criminis ausa.
 Cognita res cunctos, regemque ferocibus ipsum
 Concussit stimulis, iterumque recanduit ira.
 Ne tamen Augusto quidquam sub principe certo
 Ordine non fieret, rursus tribus esse citandos
 190 Edictis Ligures, juris suasere periti.

Quæ postquam tumida spreverunt mente su-
 [perbi,

Curia damnatos regni denuntiat hostes.
 Utque viros justæ stimulis gravioribus iræ
 Rursus ad armiferos incenderet ipse labores,
 195 In medio procerum cœtu, vulgique corona,
 Talia mellifluo Fridericus protulit ore:
 Sæpe quidem vestras ad prælia cogere vires,
 Et fidas adhibere manus, iterata malorum
 Improbitas, Ligurumque frequens injuria cogit.

A 200 Res onerosa quidem, nec si dubitabilis esset
 Grata ⁴ fides, toties ad magna negotia pigras
 Atque recusantes auferem poscere dextras:
 Sed quia communis labor est, vobisque mi-
 [nori,
 Quam mihi, quod geritur, curæ non suspicor
 [esse,

205 Auxilii quoties vestri, certique favoris
 Tempus eget, regnumque recens fortuna la-
 [cessit,

Tutus ⁵ ad invictum vestræ virtutis amorem
 Confugio, certusque manus imploro fideles.
 Scitis, et horrendum vobis, durumque ⁶ videri

210 Ceu mihi, non dubito, perjuræ sæpius urbis
 Prodigiæ nefas, quam vix modo munere
 [nostro

Delicti veniam, fructumque salutis adeptam,
 Excitat in solitos feritas recidiva furores.

Quæ jam de reliquo fidei pacisque tenendæ

215 Spes superesse potest, cum sacramenta, si-
 [desque,

Totque vades Italas nostro sub jure per urbes
 Infidæ rabiem nequeant compescere plebis.

Det pœnas perjura graves, crudelia tandem

Facta luat, meritoque cadat, quæ ⁷ stare re-
 [cusat.

220 Audierant, aliusque alium certante favore
 Præveniunt, stimulisque virum majoribus ur-
 [gent.

At rex rem tantam, tantique laboris egentem,
 Non nisi Teutonico peragendam robore cre-
 [dens,

Germanos proceres, cognataque signa nepotis
 225 Baugariæ ducis, atque alios plerosque po-
 [tentes,

Teque tori sociam sacri generosa Beatrix,
 Ex transalpinis ad sese convocat oris.

Ipsæ per Italicas, paucis comitantibus, oras
 Undique discurrens, bello quæcunque sequenti

230 Vel prodesse sibi, vel obesse putaverat hosti,
 Accelerat, castella viris, armisque, cibusque
 Instruit, atque novam valido munimine Lau-

[dam

Cingit, vicini ⁸ passuram pondera belli.
 Cumque sibi fidæ tetigisset mœnia Cumæ,

235 Belligeras vires, atque auxiliaria poscens
 Agmina, plura suis ultro collata petitis
 Accepit, fidæ gavisus plebis amore.

Cumano præcincta lacu jacet insula quædam,
 Belligeris secunda viris, quæ fœdere prisco

240 Infidæ Ligurum sese sociaverat urbi:
 Navigioque potens, piratica bella gerendo,
 Gaudebat crebris stagnum infestare rapinis.
 Hanc rex ob varios bellorum providus usus,
 Conciliare suis sapienter cogitat armis.

VARIÆ LECTIONES.

¹ Edd. post. A. *Stapulensis* †. ² P. ss. Rs. et RJo.—rr. *dux* o.—Pfl. *crux* ††. ³ *certa*, Pfl. †. ⁴ Ita A: s. Rs.—rr. *totus* †. ⁵ *dirumque*? ⁶ *quia* pp. Rs. †. ⁷ W.—Edd. *Ticini*, nullo sensu.

- 245 Nec fuit hoc frustra : structa nam classe, pa- A
 [ranti
 Assultum, bellumque viro, devecta carinis
 In medium plebs illa lacum, victore recepto
 Cessit, et ex illo generoso tempore regi
 Fida fuit, puroque fidem servavit amore.
- 250 Tunc quoque conceptum, tacitumque Pla-
 [centia virus
 Quo minus evomeret, sese cohibere nequivit.
 Nam dum Cæsarei per fines urbis iniquæ,
 Nomine pœnali quæ janua solverat, æra
 Legati ferrent, ipsa mox urbe latrones
- 255 Egressi, spoliare viros, et regia fœda
 Non timere manu contingere turpiter æra.
 Ergo gravi princeps ex hoc quoque concitus
 [ira, B
 Majestate sui securus nominis, ultro
 Ingreditur trepidam, paucis comitantibus, ur-
 [bem,
- 260 Regalesque minas, metuendaque verba su-
 [perbis ?
 Civibus incutiens, vix exoratus ab illis,
 Quam tulerant summam, concessa pace re-
 [cepit.
 Instabat veneranda dies, qua Christus ab
 [imo
 Ora solo turbæ referens optata fideli,
- 265 Victor ab inferna captivos sede reduxit :
 Hanc ¹⁰, quanto potuit, Mutinensi Cæsar in
 [urbe C
 Egit honore diem, finesque Bononia juris
 Ingreditur studiosa tuos, ubi castra, suasque
 Tempore jam longo non visas ille cohortes
- 270 Liquerat, eximio magnis in rebus Ebrardo.
 Ergo ubi legitimis Ligures jam sæpe citatos
 Edictis sprevisse videt, nimiumque tenaci
 Proposito fixisse pedem, ne vel modo quid
 [quam
 Præcipitanter agat, famosa rector ab urbe
- 275 Præcipuos in jure viros, legumque peritos
 Evocat, et quæ sit contemptus pœna requirit.
 Quæ discussa diu, cunctorum denique talis
 Judiciò descripta fuit ; direptio rerum,
 Servitium populi, subversio funditus urbis.
- 280 Intercrant ¹¹ castris a summo præsule missi D
 Prudentes, clarique viri, Guilelmus, et ille,
 Qui post schismatica longum feritate rebellis
 Perstitit ad tumulum, successorique reliquit.
 Hi post sermonum primordia blanda suorum,
- 285 Et delinitas facundis vocibus aures,
 Aspera, nec placida Friderico mente ferenda
 Attulerant, certis ita definita figuris.
 Non licet Augusto, nisi tantum præsule
 [summo
 Connivente, sacram legatos mittere ad urbem,
- 290 In qua jura Petrus merito tenet omnia solus.
 Non licet ¹² et fisco castella, vel oppida papæ,
 Collectis urgere suis, nisi tempore tantum,
 Quo princeps primam Romæ gestare coronam,
 Imperiique novos admittere gaudet honores.
- 295 Pontifices Italos homines ¹³ non expedit esse
 Principis, ad fidei modo juramenta vocandos.
 Non licet et ¹⁴ cuiquam Regis mandata ferenti
 Pontificum vexare domos ; hunc more vetusto
 Solus rite sibi princeps defendit honorem.
- 300 Quidquid ad eximii recte patrimonia Petri
 Pertinuit dudum, possessio, sive tributum,
 Restituatur ei : comitissæ terra Mathildis,
 Et Spoletanus sub eodem jure ducatus.
 Quidquid ab excelsis Romanæ mœnibus urbis
 Pendentem sejungit Aquam, Ferraria, Massa,
 Et cum Sardois uberrima Corsica campis,
 Pontifici summo prisco de more tributum
 Solvat, et antiquas justo sub canone leges.
 Hæc satis argutis rationibus omnia princeps
 310 Extenuans, doctis dissolvit singula verbis,
 Opposuitque suam rupta de pace querelam,
 Quam secum tali firmatam lege ferebat :
 Ne cum Romanis, Siculo, Graiove tyranno
 Ipsius injussu sociaret fœdera præsul.
- 315 Denique vel stricto juri, legumque rigori
 Stare, vel arbitrio sapientum velle virorum,
 Factorumque satis, suscepturumque libenter
 Conditione pari sese promisit : at illi
 Accepisse quidem, sed non præstare paratos,
 320 (Ridiculum quiddam) sese venisse, ferebant.
 Nam se judicio papam, qui judice nullo
 Fungitur in terris, supponere posse negabant.
 Pluribus exhibitis frustra, subjecit et illud
 Cæsar, ut electi bis tres a præsule summo,
 325 Totque sua de parte viri, quibus omnia vero
 Postponenda quidem certa ratione putentur,
 Omnia sollicita dirimenda negotia cura
 Suscipiant, certoque Dei peragenda timore ¹⁵.
 Sed nec in hoc præsul consensit, et omnia
 [nutu
- 330 Ire suo cupiens, justæ se subdere legi
 Respuit, ut magnæ causas qui quæreret iræ.
 At Ligures tacitæ molimina fraudis in actum
 Sævitiæ proferre parant, Treciumque, quod
 [illis
 Ereptum valido jam dudum milite rector
- 335 Munierat, terrore gravi, validaque minantur
 Expugnare manu, tormentaue bellica raptim
 Secreto fabricata dolo, subvectaque plaustris
 Arte ¹⁶ gravi sejuncta ferunt, magnaue re-
 [pente
 Mole levant, castrumque novis assultibus ur-
 [gent.
- 340 Missilibus telis alii, celerique sagitta

VARIAE LECTIONES.

⁹ *superbus?* ¹⁰ Rs.—rr. *hunc. o.* ¹¹ *Intereant Sp. P. o.* ¹² P. s. Rs.—rr. *liceat.* ¹³ W. Edd. *omnes,* nullo sensu. ¹⁴ P. s. Rs.—rr. *itidem : liceat.* ¹⁵ A. *tenore o.* ¹⁶ B.—Edd. *Marte.*

- Mœnia summa petunt, lapides agitata minores A
 Funda rotat : magnos ¹⁷ balearica machina 585
 [muros
 Incutit ¹⁸, et duro munimina verberat ictu.
 Ast alii clypeis densa testudine junctis
 345 Fossarum supplere lacus, murosque latenti
 Suffodisse dolo, seu duri roboris ictu
 Frangere, seu gradibus scalarum scandere
 [turres
 Acriter, et celsas properant comprehendere pin-
 [nas :
 Hoc magis urgentes, quod ¹⁹ régia signa pro- 390
 [pinquis
 350 Finibus, et magnas metuebant Cæsaris iras.
 Nec minus e summis animosi turribus hostes
 Saxa rotant, franguntque suos in prælia muros. B
 Undique tela pluunt, balistæ turbine ruptus
 Sibilat, et longis resonat stridoribus aer.
 355 Prima sequensque dies cœptæ momenta labori
 Magna dedit, victos patefecit tertia muros.
 Namque ²⁰ fatigatis toto jam corpore nostris,
 Nec revocare manum ²¹, nec respirare licebat,
 Aut mutare locum, primo quem quisque tuen-
 [dum
 360 Ceperat : at Ligurum sibi mutua signa fre-
 [quenter
 Succurrunt, mutantque vices, semperque vi
 [detur
 Augeri numerus, semper succrescere vires.
 Succubuit numero virtus, sævoque tumultu
 Effractæ patuere fores, pugnaque juvenus C
 365 Aut misero gladios hostiles sanguine tinxit,
 Aut tulit injectas collo, manibusque catenas.
 Ille ²² tamen in duris habito discrimine rebus :
 Nam quoscunque illic victor de gente Latina
 Repperit, ense ferox, et inexorabilis omnes
 370 Perculit, et ferrum gentili sanguine pavit :
 At quos Teutonici manifeste sanguinis index
 Lingua venustabat, tractandos mitius esse
 Credidit, et captis sublata cæde pepercit ;
 Bisque ²³ quater denis, regni quos fama clien-
 [tes
 375 Vera fatebatur, in vincula dura coactis,
 Infandis alii perierunt cædibus omnes ;
 Ipsaque castelli fractis munimina muris
 Eversa, et rapidæ ceciderunt ²⁴ tradita flam- D
 [mæ.
 At Cæsar tantæ comperto vulnere cladis
 380 Indoluit, luctuque gravi commotus, et ira,
 Continuit gemitum, pressitque in corde dolo-
 [rem,
 Fortia principibus præbens exempla dolendi.
 Non placuit meritas noxarum sumere p
 Ulciscive suos, aut bella movere, priusquam
 Curia Roncaliis jam dudum indicia coiret.
 Illic Ligurum fraudes, et fœdera rupta, suasque
 Omnibus offensas mirantibus, atque superbæ
 Perfidiâ plebis justo damnantibus ore,
 Edidit, atque suæ conscivit robora causæ.
 390 Protinus hostiles infesto milite fines
 Irruit, et latos ferro, simul igne, rapina,
 Depopulatur agros, ficus ²⁵, vinetaque ferro
 Cædit, et arboreos detracto cortice truncos
 Excoriat, nullis ultra jam se ibus aptos :
 395 Utilius reputans damnis, quam sanguine luso
 Deterrere reos, tumidasque retundere mentes.
 Aut si forte truces vel sic resipiscere nolint,
 Vel famis exitio, sumptu brevioris ciborum ²⁶,
 Consumpti pereant, vel deditioe supremi ²⁷
 400 Sequi, suosque simul cogantur tradere muros.
 Præterea partes ²⁸ posito custode per omnes,
 Abstulit utilium clausis commercia rerum.
 Neve quis hostili venalia deferat urbi,
 Audenti pœnam, prodenti præmia fixit.
 405 Sæpe fores urbis stipatus milite forti
 Accedit, tutos ut mœnibus evocet hostes.
 Sapius egressos impune, iterumque rever-
 [sos,
 Egredia tandem Fridericus fraude fefellit.
 Eductosque sua Ligures paulisper ab urbe,
 410 Conversosque fuga, sociis præcurrere jussis,
 Faucibus angustis intercipit, atque negato
 Portarum ingressu, captis, ferrove peremptis
 Pluribus, incolumes vix paucos reddidit urbi.
 Cumque procul Ligurum fines penetrasset,
 [agrosque
 415 Depopulans, magno momenta potentia bello
 Adderet, hostili velox equitatus ab urbe
 Quingenti juvenes, animis, armisque valentes
 Regia translata petierunt mœnia Laudæ :
 Inventosque greges latis armentaque campis
 420 Ad sua converso cogebant mœnia cursu.
 Hos dux Anconæ raptis Guarnerius armis,
 Atque alius, sub quo tunc præsule dives agebat
 Mantua, præcipuæ meritis præconia famæ,
 A tergo, juvenum valida comitante caterva,
 425 Horribili clamore premunt, prædaque recepta,
 Sexque decemque viris Ligurum de gente per-
 [emptis,
 Vix alios muris pavidos urbs mœsta recepit.
 Jamque quater denis ferro flammaque diebus
 Inclytus hostiles princeps vastaverat agros,
 430 Oppidaque et validis munitas turribus arces
 Ceperat, inter quas nulli superabilis ante
 Cesserat invicto quædam munitio regi,
 Quam montem sancti plebes vocat illa Joannis.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷ magnis (scil. lapidibus Rs. †. — s. magnis. . . muris *. ¹⁸ Percutit? ¹⁹ quo mm. Rs. et B.
²⁰ Rs. — rr. jamque. ²¹ animum Pfl. †. ²² Hoc m. Rs. * ²³ W.—Edd. hisque o. ²⁴ cesserunt Pfl. †.
²⁵ P. ss. Rs. et RJo.—rr. fines o. ²⁶ W.—Edd. vers. 399 ante v. 398. ²⁷ suprema Adolph. Boethius
 mouente Rs. * ²⁸ Sic A.—rr. portas †.

Jamque fere cunctis mutilaverat undique mem- A
 [bris
 435 Infidum reprobumque caput, tantumque reli-
 [ctis
 Caetera subdiderat victor sibi castra duobus.
 His aliud quiddam pulchrum fortuna recensque
 Addidit, et largi cumulavit dona favoris
 Namque suos equites opulenta ²⁹ in rura Cre-
 [monæ,
 440 Et prædabundas emisit Brixia ³⁰ turmas.
 Cumque per invasos late discurrere fines
 Coepissent, nulloque metu ventura caverent :
 Præmoniti dudum latebrosis sedibus hostes
 Prosiliunt, terrentque viros, fundantque, fu-
 [gantque,
 445 Attonitosque necant, et ferrum sanguine pa- B
 [scunt.
 Sic sexagenos equites, peditesque trecentos
 Vel gladius fudit, vel constrinxere catenæ.
 At Cæsar reprobæ vastatis finibus urbis
 Fida suæ repetit victor munimina Laudæ.
 450 Hic jam dimissis Italis, uxoriam signa,
 Et transalpinas libet exspectare cohortes.
 Creverat interea Ligurum cum tempore pe-
 [stis,
 Appositisque malum capiens augmenta diebus
 Ingruerat, totamque famas possederat urbem.
 455 Non tamen infaustos homines mala tanta doce-
 [bant
 Poenituisse sui, quos desperatio tutos
 Fecerat, exclusa certæ formidine cladis.
 Unde nec insidias infandi, occultaque mortis
 Expavere sacro molimina reddere ³¹ regi.
 460 Protinus immani metuendum corpore quem-
 [dam,
 Cuique erat ex facili verum simulare furo-
 [rem ³²,
 Allectum pretio stimulant, ut regia castra,
 Vesanum simulans verbis ac gestibus, intret,
 Exceptumque dolis, invento tempore, regem
 465 Interimat, quocumque modo : nec tardior ille
 Consiliis parere malis, hostilia magni
 Proxima conspicuæ regis tentoria Laudæ
 Subversa facie, cunctis incognitus, intrat.
 Exceptusque semel totis ludibria castris,
 470 Et faciles præbere jocos, risumque movere
 Gaudebat, stultæ simulator callidus artis :
 Squallidus, illota facie, barbaque, comaque
 Horridus impexa, scisso squamosus amictu,
 Fulgur habens oculis, spumanti sordidus ore,
 475 Nunc pavidus vultu, nunc efferus : et modo
 [mitis
 Et modo trux : modo blanda loquens, modo
 [jurgia nectens :

Nunc humilis, nunc ore minax, ac servidus
 [ira :
 Nunc celer incessu, nunc tardior : et modo
 [pallens,
 Et modo terribilis succensus lampade vultum.
 480 Nunc risu lacrymas, gemitu modo gaudia rum-
 [pens,
 Sæpe genas alapis, colaphis supponere colla
 Gaudebat, prudens hominis simulator inepti.
 Sic olim Priamum, perituraque Pergama men-
 [dax
 Ille Sinon, Graia munitus fraude subivit.
 485 Illususque diu miseris illudere Teucris
 Optabat, sensuque dolos tractabat iniquo.
 Utique per expressi certissima signa furoris,
 Omnibus in castris suspectus desinet ³³ esse,
 Ipsum etiam regem coepit funestus ineptis
 490 Delinire jocis, dum tandem tempore raptō
 Prodiit in verum vesania ficta furorem.
 Nam cum more suo primo rex lucis in ortu,
 Ad matutinos divinæ laudis honores
 Strenua neglecto rapuisset membra cubili,
 495 Omnibus in castris pingues ³⁴ efflantibus au-
 [ras,
 Et matutinæ pressis torpore quietis :
 Dæmonis impulsu sævissimus ille satelles
 Opportuna ratus peragendæ tempora fraudis,
 Pronus in alterutrum, vel sese subdere morti,
 500 Vel patrare nefas, incautum fortibus ulnis
 Implicat, et graviter robusto corpore pressum
 Extrudit castris, altæque crepidine ripæ
 Præcipitare parat, fluvioque immergere re-
 [gem :
 Fecissetque reor, ni Cæsar fraude reperta
 505 Multa reluctatus, castrorum in sine supremo,
 Implicitusque manu prensis hæsisset utraque
 Funibus, et magno socios clamore vocasset.
 Qui mox excusso somni torpore ruentes,
 Injunctis manibus circumstant undique mon-
 [strum :
 510 Ac primum rigidos ulnarum solvere nexus,
 Illasumque ducem caute subducere tentant.
 Inde flagellatum, condignaque fraudis adeptum
 Præmia, flumineis torrens absorbit undis.
 D Non tamen hoc sceleris comperto sine quie-
 [vit,
 515 Abstinitve dolis reprobæ versutia plebis :
 Equæ suis octo magna mercede paratos,
 Furtivis Laudam stimulant accendere flammis.
 Horum qui primus scelus attentavit, in ipso,
 Ignibus admotis, deprensus criminis actu,
 520 Quas decuit pœnas ligno persolvit adactus,
 Certa que complicitibus scelerum, ne tale quid
 [ultra

VARIAE LECTIONES.

²⁹ opulente Rs. †. ³⁰ A. Brisia. ³¹ tendere B. †. tradere B. ††. ³² Rs. — rr. favorem o. ³³ desiit m.
 Rs. ³⁴ pigras pp. Rs. †.

- Ausuros impune putent, exempla reliquit.
 Alter, ut explorans hostilia castra subire
 Posset, et innocuæ speciem prætereundæ men-
 [tis,
 525 Induerat monachum; sed et hic deprensus,
 [eodem
 Supplicio mortem, probrosaue fata subivit.
 Nec reticere libet, quid ³⁵ tempore Cæsar
 [eodem
 Ambiguo quodam scriptos auctore salubres
 Accepit monitus, venturum in regia quemdam
 530 Castra, veneficiis, magicoque furore poten-
 [tem,
 Deformem facie, longi dispendia passum
 Temporis, alterius fraudatum luminis usu ³⁶ :
 Spreto rem mortis, solitum quascunque poten-
 [tum
 Pro nihilo reputare minas, huiusque sequaces
 535 Viginti, pluresque ³⁷ viros erroris ³⁸ habentem :
 Qui gentilis Arabs, tanquam munuscula regi
 Adveheret frenos, calcaria, cingula, bullas,
 Quodque liget digitos, quod colla coerceat, au-
 [rum :
 Omnia sulphureis ita delibata venenis,
 540 Ut si forte manu princeps contingere nuda
- A
 Cœperit, infecto permistum sanguine virus
 Æstuet, et toto dominetur corpore pestis.
 At si sacra manus contactu forte nocenti
 Cautius abstineat, sicut sub veste latenti
 545 Regia vel fixo soliat præcordia cultro.
 Ergo ubi signa ferens prædicta veneficus
 [ille
 Castra ducis magni facile agnoscendus adivit :
 Captus, et injectis astrictus membra catenis,
 Exhibitisque viro, promissa vera loquenti
 550 Supplicii venia, multumque diuque rogatus,
 Prodere quid peteret, quove hæc auctore mo-
 [veret,
 Sprevit, et invalidas sese fragilesque negavit
 Formidare minas : si quid truculenter in ipsum
 Arctum forte foret, damnatum carmine re-
 [gem,
 555 Præstigiisque suis, poenas sibi morte datu-
 [rum,
 Protinus inque ipsa socium sibi clade futu-
 [rum.
 Forsitan hæc aliis poterant metucunda videri,
 At Cæsar fucata dolo figmenta, minasque
 Risit, et appensum ligno, justissimus ultor,
 560 Faucibus elisis condigna morte peremit.
- B

LIBER DECIMUS.

- Interea magni conjux Augusta Beatrix,
 Principis accinctu validas ex orbe cohortes
 Teutonico rapiens, superata fortiter Alpe
 (Nam fortem faciebat amor, nexusque mariti
 5 Fœderis), Italicos fines ingressa tenebat.
 Huic præter proceres alios, famæque mi-
 [noris
 Germana de gente viros, fidissima Saxon
 Ille puer, regumque nepos, regisque propin-
 [quus,
 Saxonas ³⁹, et Noricæ nuper sibi reddita terræ
 10 Signa regens ⁴⁰, geminæ sociaverat agmina
 [gentis.
 Horum igitur totis adventus gaudia castris
 Magna dedit, Liguresque metu concussit acerbo.
 Tempore post modico famosus avunculus ⁴¹ D
 [ille
 Cæsar, Etruscæ princeps et marchio terræ,
 15 Teutonicaque potens, et dux metuendus in ora,
 Advenit Catulus, cumulataque gaudia nostris
 Attulit, et valido supplevit milite castra.
- C
 Vicinam magnæ Cremonæ locus ipse Cremonæ
 Fecerat, et longo sub eadem ⁴² tempore dudum
 20 Legibus antiquis obnoxia manserat : at nunc
 Excusso laxata iugo, Ligurumque superbam
 Ausa sequi rabiem, regis jam sæpe citata
 Spreverat edictum, nec juri stare volebat.
 His Cæsar stimulis et centum mille talentis,
 25 (Quæ dedit ipsa sua prædives sponte Cre-
 [mona)
 Impulsus, tumidam bello subvertere Cremonam
 Cogitat, inque duas diviso milite partes,
 Hanc secum Liguros vastandos ducit in agros,
 Ast alii ⁴³ magnæ confœderat arma Cremonæ,
 30 Invisamque jubet bellis incessere sedem.
 Paret, et assultu valido munimina tuta
 Miles uterque petit, subitusque supervenit
 [hosti.
 Qui tamen intrepidus, duris assuetus in armis
 Occurrit, confertque manum; ferroque per-
 [empti
 35 Hinc illinc cecidere viri quos maximus inter

VARIÆ LECTIONES.

³⁵ quod? ³⁶ Rs. s. RJo.—rr. usum o. ³⁷ pluresve? ³⁸ terroris B. * ³⁹ Saxonis vel Saxonica pp. Rs. †. ⁴⁰ Ita A.—rr. gerens. †. ⁴¹ P. ss. Rs. et CJo.—rr. famosus omnibus, reprob. metro. ⁴² P. Rs. RJo.—eodem o. ⁴³ alius A. Sp. R. o. aliis... consederat arva Cremonæ P. †.

Præcipuo dignus Garnerus⁴⁴ marchio luctu A
 Occubuit, bellumque simul vitamque reliquit.
 Castra locant alii, clausos in mœnibus hostes
 Observant, et quæ rapiendis congrua muris
 40 Esse putant, magna properant effingere cura.
 Nec minus obsessis inclusi mœnibus hostes
 Bellica sollicito raptim tormenta labore
 Exfabricant, illud tantum, quod respicit hostes
 Contenti munire latus; nam cincta palustri
 45 Magna parte sui clauduntur mœnia coeno,
 Nec latura pedum molli vestigia limo
 Defendunt tutos lutulenta volutabra muros.
 Tunc quoque Romulea legatio venit ab urbe,
 Sanguine pollentes, et claro nomine cives;
 50 Claudaque Cæsareas Romanæ plebis ad aures,
 Atque senatorum cauti mandata ferebant: B
 Scilicet ut posita tandem clementior ira,
 Parceret ipse suæ rex augustissimus urbi:
 Neve quod a stolido scelus et sine nomine vulgo
 55 Prodierat, cives diffunderat ultor in omnes.
 Auribus hoc⁴⁵ placidis et miti pectore Cæsar
 Accepit, cladisque memor, qua tempore primo
 Imperii propria miseros attrivit in urbe,
 Affixitque reos, animi pietate coacta
 60 Retulit in melius, responsaque blanda vicissim
 Reddidit, et magnis cupilorum pectora donis
 Implevit, geminosque viros redeuntibus illis
 Regia magnificæ luros addidit urbi
 Verba, Palatinum famosæ laudis Othonem,
 65 Quique diu regno studio curaque fideli, C
 Primus in Ecclesia prudens Haribertus A-
 [quensi
 Servierat, dignaque sui mercede laboris
 Jam tunc præpositus, mox præsul in urbe
 [futurus
 Chrysopoli, grato præclari munere regis:
 70 Usque adeo magnis ducibus servire lucrosam
 [est.
 His mandata dedit, consensu præsulis atque
 Totius populi, veterem renovare senatum,
 Reddere primævo præfecti jura vigori:
 Et si pontifici placeant ea fœdera summo,
 75 Omnia in antiquam correctâ reducere pacem.
 Ipse per hostiles numeroso milite campos
 Undique discurrens, hostilia quæque gerendo, D
 Cuncta metu⁴⁶, ferro, flammis, et sanguine
 [miscens,
 Mœnia jam Ligures in tuta coegerat omnes:
 80 Ac ne clausa satis faciant munimina tutos,
 Quos bello vinci murus, nullumque vetabat:
 Molitur superare dolo, Ticinaque prudens
 Agmina, præcipuos Ligurini nominis hostes,
 Præcursare jubet, prædaque patenter abacta,
 85 Deceptos clausis educere mœnibus hostes.

Ipsos suos secum secreta in sede latenter
 Collocat insidiis, et eos huc⁴⁷ vertere cursum
 Hoste premente jubet: nec lusit opinio re-
 [gem.
 Nam postquam refugo simulatam pulvere
 [cauti
 90 Convertere fugam, tacitas improvidus hostis
 Incidit insidias, circumfusisque tumultu
 Horruit, ac veluti celeres in retia cervi
 Sæpe cadunt, resonantque gravi collisa fragore
 Cornua, clamorosque canes venator in illos
 95 Concitat, et cædit gaudens impune rudentes.
 Sic postquam telis hostilibus undique septi
 In medium cecidere viri, nec tela movere,
 Nec cessisse licet, gladiis impune necantur
 Cominus, arctatque loco brevior laborant.
 100 Hic quinquagenis ferro centumque peremptis
 Sexcenti duras collo subiere catenas.
 Quos autem rapidis involvit proximus annis
 Submersitque vadis⁴⁸, seu quos lethalia passos
 Vulnera vix tandem trepidos urbs mœsta re-
 [cepit,
 105 Nec breve, nec promptum, numero comprehendere
 [certo.
 Fida novæ repetit victor munimina Laudæ
 Augustus, lætamque suis successibus urbem.
 Temporis ejusdem tractu, nondumque re-
 [versis,
 Quos ad Romuleam Fridericus miserat urbem,
 110 Confinis magnæ, multumque domestica Romæ,
 Funera Romani pastoris Anagnia vidit:
 Quem tamen inde suam translatus clerus in
 [urbem,
 Sede sacra Petri sepelivit honore fideli.
 Ante tamen tumulo, quam membra exsanguia
 [præsul
 115 Subderet, exorto geminas jam schismate par-
 Mansuramque diu litem de sede reliquit. [tes,
 Nam cum de tanti rationem clerus haberet
 Successore viri, studiis melioribus ultro
 Rollandus petitur, qui cancellarius ante,
 120 Sanguine conspicuus, veteri mox nomine verso
 Factus Alexander, per tempora multa su-
 [perstes
 Ecclesiæ pacem sedato schismate tandem
 Vidit, et optato tunc demum fine quievit.
 Altera pars sacra, Octavi, te sede locatum
 125 Auspiciis decepta suis, iguara superni
 Judici, falso victorem nomine dixit.
 Rursus ad hostiles vastandos impiger agros
 Signa movet Cæsar, lateque per omnia bellum
 Rura trahens, quæcunque novis illæsa mane-
 [bant
 130 Cladibus evertit, graviora prioribus addens.

VARIE LECTIONES.

⁴⁴ Sic A. -- rr. Warnerus. Radevicus: Guarnerus. ⁴⁵ hæc v. hos pp. Rs. * ⁴⁶ manu Pl. †. — metit. W. †. ⁴⁷ hunc Rs. o. ⁴⁸ undis Pf.

Ast ubi continuis crebro spoliata rapinis,
 Nec domino ⁴⁹ victum, nec equo dare pabula
 [tellus
 Jam poterat, convertit iter, rapidoque tumultu
 Tendit ad obsessæ trepidantia mœnia Creinæ.
 135 Hanc equidem jam tunc a prima ceperat in-
 [gens
 Obsidione timor; sed nunc ubi regia signa
 Cæsaris, et Latias vento quatiente volucres
 In campis volitare suis, ipsumque verenda
 Majestate suos hortantem ad bella maniplos
 140 Aspiciunt, quatit ossa metus, cladisque futuræ
 Prævia turbatam confundunt nubila mentem.
 Non tamen infaustæ vel nunc resipiscere plebi,
 Seque, suosque pio victori subdere muros,
 Ultrices vitare minas, veniamque mereri
 145 Subvenit: insistunt sceleri, maluntque perire
 Quam dono vixisse ducis; mors libera pluris,
 Quam donata salus, concessaque vita putatur.
 Ergo pari studio cives, ac nostra juvenus
 Arma volunt, pacemque negant, tormenta
 [gravesque
 150 Attollunt fabricas: diversos machina in usus
 Exstruitur, quæ saxa rotet, quæ torqueat ha-
 [stas,
 Quæque vel in muros, vel in altas æmula turres
 Spargat in extinctas vivaci sulphure flammæ.
 Tela, faces et saxa volant; niger æra nimbus
 155 Inficit, et missis subtexitur aura sagittis.
 Ardet utrinque furor, cœlumque clamore feroci
 Rumpitur, et stimulis gravioribus æstuat ira.
 Illi clausos virtute pares se ⁵⁰ velle videri,
 Indignum, fœdumque putant, gaudentque fe-
 [roces
 160 Inculcare minas: illi non esse minores
 Nituntur, referuntque vicem, ac majora re-
 [pendunt.
 Audaces mors certa facit, pellitque timorem
 Desperata salus: tunc si quoque sorte maligna
 Comprensos, captosque tenent, hostilis in illos
 165 Grassatur rabies, sociisque videntibus ense
 Colla secant, luduntque manu, cervice rotata
 More pilæ, aut miseros lacerant crudeliter
 [artus.
 Haud procul a sævo belli semota tumultu,
 Vicinum conjux servabat regia castrum,
 170 Ne miseras cædes, infandaque multa videret,
 Castaque crudeli sceleraret lumina visu.
 Ilanc visente viro, per eam quam regia signa
 Servabant portam, tutis e sedibus hostes
 Prorumpunt, strepituque gravi tentoria regis
 175 Assiliunt, multosque necant, maculantque
 [eruo
 Hostili proprioque solum, sternuntque cadunt-
 [que

A Cædibus alternis: tota non viribus ullis
 Depelli potuere die, dum Phœbus opaco
 Infudit tenebras, demerso lampade, mundo.
 180 Nuntius absentis certissimus ⁵¹ omnia regi
 Pertulit: ille gravi concussus pectora motu,
 Castra petit properans, et adhuc a cæde re-
 [centi
 Signa cruenta videt, captivæque corpora quæ-
 [dam
 Urbis in aspectu laqueo supponere fauces
 185 Cogit, et ex alto suspendit in aere ligno.
 Tunc etiam quidam vinctos in castra trahebant
 Sex Ligurum de gente viros, qui jussa fe-
 [rentes
 Verba Placentinis Ligurinæ nomine plebis,
 Hostibus inciderant: horum qui maximus unus
 190 Esse videbatur, se præsulis esse nepotem
 Gaudebat, generisque notis, opibusque nitebat.
 Hos quoque, contempto non parvi ponderis
 [aere,
 Quod pro morte sua redimenda pendere fisco
 Spondebant, pœna princeps affecit eadem.
 195 Nec minus obsessi captos quoscunque tenebant
 Suspendunt, factique vicem mox reddere gau-
 [dent.
 Tunc magna exarsit generosi Cæsaris ira,
 Quod velut ex æquo secum contendere victi
 Audent, nec adhuc miseros agnoscere casus,
 200 Fortunamque suam vellent in morte fateri.
 Protinus obsessos præconis voce moneri
 Imperat ut miseræ solatia nulla salutis
 In bonitate sua ponant sibi, ne quis ad ipsum
 Spe veniæ fugisse velit: pro sanguine certet
 205 Quisque suo, propriamque manu se ferre sa-
 [lutem
 Noverit, et validis tantum spemponat in armis.
 Inde quater denos, quos plebes perfida dudum
 Illa viro dederat, fidei pacisque tenentiæ
 Pignora certa vades, fabricis et turribus altis
 210 Imperat adnecti, qui tela, facesque ⁵² suorum,
 Saxaque tormentis violenter ab urbe rotata
 Excipiant, miseris tutantes robora membris.
 Quantus erat luctus, miseri quæ forma do-
 [loris
 Quæ super e totis populis suspiria muris,
 215 Cum pendere suis expanso corpore natos
 Oppositos telis miseri videre parentes.
 Pectora singultu saliant, gemitusque doloris
 Rumpitur, atque omni lacrymæ sub casside
 [manant.
 Non tamen idcirco parcendum turribus illis
 220 Esse putant, curantve suos avertere jactus.
 Atque aliquis toto distentus corpore pendens,
 Saxa videns in se miserum torquere parentem,
 Luctifico clamore ciens, ita filius inquit:

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁹ non homini Pl. ††. ⁵⁰ sibi m. Rs. ⁵¹ moestissimus Pl. †. ⁵² Rs.—rr. quique hæc fascisque, nullo sex

Quid facis, infelix? huc tandem respice, sæve
 225 Ac miserande Pater, lapidam compesce ro-
 [tatus,
 Tela manu suppressa tene: non obruis ho-
 [stem;
 Filius est, quem morte petis: vel parcere nato
 Si prohibet fortuna patrem, da tempora vitæ
 Non spatiosa meæ, veniatque miserrima mater,
 230 Pendentemque prius videat, mortique para-
 [tum,
 Quem genuit, sic ille miser sua fata parenti
 Deflevisse suo, sic et pater anxius illi
 Respondisse potest: non me tua fallit imago,
 Nate, nec ignara te nescius obruo dextra.
 235 Agnosco miserum miser, accipioque vocantem:
 Heu pietas, non parco tamen; sed desine sæ-
 [vum
 Incusare patrem, non te, miserande, sed ho-
 [stem,
 Inque meam structas cladem peto turbine tur-
 [res,
 Cogit amor patriæ; mallet distractus in illo
 240 Stare loco, corpusque tuis opponere saxis.
 Sors tua dura minus, saxi quem protinus ictu
 Machina discutiet, nos turba miserrima fastus
 Teutonicos, regisque minas, longique dolorem
 Funeris, amissa jam libertate timemus.
 245 Vix ea, cum rapido moles excussa flagello,
 Fortiter inflicto pendentem discutit ictu.
 Sic aliquot pueri mortem subiere, sed omnes C
 Expositi fato graviolem morte timorem,
 Longaque pendentes miserandaque fata tulle-
 [runt.
 250 Interea Ligures tantis ad moenia regem
 Implicitum ceptis, aliis non posse putantes
 Ferre salutis opem, sociosque levare labores⁸³,
 Agmine collecto, quanto non ante, Manerbum
 Haud procul a Cumis, vix expugnabile castrum
 255 Assultu, raptoque parant evertere bello.
 Comperit hos motus, qui tunc in partibus illis
 Virtutum merito generosum nomen adeptus,
 Teutonica dudum miles de gente, vocatus
 Cæsaris imperio, comitem Gozuinus agebat:
 260 Propositum Ligurum regi, magnosque paratus
 Significat, cautusque suis a principe castris D
 Supplementa petit: collectis omnibus ipse
 Quos eadem tellus aptos his rebus habebat,
 Arma rapit, jamque obsessos evertere muros,
 265 Castrensique necem populo, seu vincla mi-
 [nantes
 Aggreditur, turbatque viros, celerique relapsu
 Convertit, flectitque fugam, fallitque sequen-
 [tes.
 Sic iterum, sic sæpe suo comes impiger astur
 Ludificat Ligures, inceptaque magna retardat.

A 270 Id satis esse putans, sociæ dum signa cohortis,
 Auxiliumque ferens a principe miles adesset.
 Ergo ubi conspicuis velox equitatus in armis
 Quingenti juvenes, fortissima robora belli,
 Adfuit, et valido supplevit robore partes:
 275 Plura rati Ligures, et te quoque, Cæsar,
 [adesse,
 Præcipitem petiere fugam, timidique soluta
 Obsidione, suos properant attingere muros.
 Imminet attonitis victor, spoliisque retentis,
 Pluribus occisis aut vincula ferre coactis,
 280 Non prius abstinuit ferro, quam cardine verso
 Hostibus exclusis fugientes porta recepit.
 Jam crebris infida dolis, astuque maligno
 Ausa pium fuerat stimulare Placentia regem.
 Quippe nec occultis Ligurum malesana volebat
 285 Parcere colloquiis, alimenta que grata cibo-
 [rum,
 Armaque damnatæ mittebat perfida plebi.
 Ergo Placentinos, toties offensus ab illis
 Imperii Cæsar manifestos deputat hostes:
 Hoc satius reputans, quam si sub melle venena
 290 Impia celantes, hostilia quæque moverent.
 Nulla quidem pestis magis est operosa nocendi,
 Quam simulatus amor, nimiumque domesticus
 [hostis.
 Jamque rebellatrix suppresso Creina timore,
 Præteritis afflicta malis, metuensque futura,
 295 Cœperat in sese graviter multata reverti;
 Jam se posse minus trepidi, tristesque fa-
 [tentur,
 Nec solitis turbare viros excursibus audent.
 Ne tamen omnino nulla sint fraude nocentes,
 Muscipulis similes laqueos, nexusque tenaces,
 300 Furtaque mirandæ non apparentia fraudis
 More novo, notaque minus, reor, hactenus arte,
 Per quascunque vias et circa moenia tendunt:
 Ut⁸⁴ si cauta parum laqueo vestigia quisquam
 Inerat, ante quidem, quam se dissolvere
 [possit,
 305 Adsit, et obruncet, captumve coerceat hostis.
 Præterea densis scrobibus tellure cavata
 Præcipites fodere dolos, fossasque latentes
 Injectu texere levi, quas incidat hostis
 Inscius, et subito pateat discrimine morti⁸⁵.
 310 His aliisque dolis, quos tendere callida plebes
 Sueverat, ultrices tandem Fridericus in iras
 Excitus, extremamque manum præstare labori
 Accelerans (jam quippe viro post oppida clausa
 Sextus agebatur brumali frigore mensis),
 315 Omnibus affectis, finemque optantibus olim
 Bellorum, quocunque modo munimina bello
 Expugnare parat: tardum sibi quippe videtur
 Expectare famem, cum longos civis in usus
 Plurima de totis cautus collegerit agris.

VARIÆ LECTIONES.

⁸³ labore Rs. †. ⁸⁴ Rs.—rr. at o. ⁸⁵ subitæ pereat discr. mortis Pñ. †.

- 320 Protinus ad muros munitas undique turres, A 365. Contendunt, pugnantque simul: nec seignior
 Invectasque rotis, et magno pondere firmas [hostis
 Ducit, et hostili celsas super aggere sistit. Undique discurrens nunc hos, nunc obvius
 Harum summa tenent, quos vel balista, vel [illos
 [arcus
 Morte procul missa facit hostibus esse timen-
 [dos;
- 325 Qui jaculum valido longe torquere lacerto,
 Longius excussa didicere potenter habent.
 Inferiora viri fortes, ex agmine toto
 Electi, promptique manu tabulata tuentur:
 Qui dum transfossas porrecto ponte patentes
- 330 Mœnibus assiliunt, et muros rumpere tentant;
 Qui loca summa tenent, jaculis levibusque sa-
 [gittis
 Infestant miseros per propugnacula cives, B
 Ne confringendis liceat succurrere muris.
 Tunc et subjectas facilis despectus in arces,
- 335 Et levis ex alto trepidos conatus ⁵⁶ in hostes
 Qui si forte suos sursum ⁵⁷ convertere vultus
 Incauti tentant, vehementibus ora sagittis
 Figuntur; nec scire licet, neque cernerè fas
 [est
 Vulneris auctorem, latebris quem lignea tutum
- 340 Occultant tabulata: cavis ⁵⁸ pluit aura sagittis
 Desuper, et toto fundantur ab æthere mortes.
 At quæ de muris nostras fluitantia turres
 Tela petunt, infirma volant, spatioque teno-
 [ris ⁵⁹
 Languida, vix summo delibant robora ferro.
- 345 Si rapidas tormenta faces ad lignea forte
 Robora torserunt, et turribus ignis adhæsit,
 Desuper effusis incendia protinus illa
 Restinguuntur aquis, aut vino ⁶⁰ sparsa quies-
 [cunt:
 Aut si restingui nequeant, et fervida vivo
- 350 Sulphure flamma viget, fumantia membra se-
 [curis
 Amputat, et toti succisa parte medetur.
 Turbine fulmineo magnos tormenta molares
 Mœnibus infligunt, murosque et tecta flagel-
 [lant:
 Fundaque contorto transverberat aera plumbo
- 355 Et mediis liquidæ glandes in nubibus ardent.
 Ast alii fossas injectu cespitis implent, D
 Hostilesque petunt densa testudine muros.
 Suffodiunt alii turres, ac fortia subter
 Fundamenta cavant, aut duri roboris ictu
- 360 Impellunt muros, labefactaque mœnia quas-
 [sant:
 Aut emota loco, muri compage soluta
 Saxa remoliri cuneis aretata laborant;
 Aut velut in plano vestigia certa ferentes,
 Sclarum gradibus celsas apprehendere ⁶¹ pinnas
- 370 Longius amotos lapidum torrente ruina
 Obruit, aut jaculis, et certo sauciat arcu.
 Æstuat ira minis, sævus crudescit utrinque
 Clamor, adhortantes incendunt pectora voces.
 Utque procellosum ventis agitantibus æquor
- 375 Oppugnat misera perituram sorte carinam,
 Rumpunt vela noti, commista grandine nimbus
 Ingruit, et miseros affligit ab æthere nautas:
 Assiliunt fluctus, validis agitata procellis
 Verberat unda latus, nexu tabulata soluto
- 380 Rupta gemunt, haustoque mari rimosa satis-
 [cunt;
 Stant miseri nautæ, quaque impetus acrior
 [urget
 Hac studio majore rati succurrere tentant.
 Hic latices trepidus salsos in stagna refundit,
 Et properat rimæ sarcire patentis hiatum:
- 385 Ille vacillantem fluctu jactante carinam
 Remigio, doctaque manu sustentat, et ipsi
 Decertans pelago, perfringit remige fluctus:
 Vela noto, clamore viri, stridore rudentes
 Quassa fragore ratis, plangoribus insonat unda:
- 390 Dum tandem decimus violento gurgite fluctus
 Insiliat, victamque premens absorbeat ⁶² al-
 [num.
 Vix modicum tempus, disjectaque fragmina
 [summis
 Fluctibus, et tabulas videas per stagna na-
 [tantes:
 Naufragio pars hausta perit, pars reddita cœlo
- 295 Enatat, et nudi veniunt ad littora nautæ.
 Sic plebs infelix, cladisque ignara propinquæ
 Fortis in adversis, et adhuc invicta resistit.
 Jam quantum poterant muris accedere, turres
 Admotæ fuerant, longique ad mœnia pontes
- 400 Proderant, belloque furens animosa juvenus
 Fixerat in summi vestigia margine muri.
 Occurrunt hostes et spicula, saxa, facesque
 Conjiciunt, hastisque viros, sudibusque re-
 [pellunt,
 Deturbantque solo, quosdam viriliter ausos
- 405 Insiluisse levi trepidantia mœnia saltu,
 Obtruncant ferro: quos inter fata duorum
 Sicut acerba nimis, sic et miseranda tuerunt.
 Horum unus trepidos dum per sua mœnia
 [cives
 Territat insultans (Berctoldum ⁶³ fama vocabat),

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁶ coniectus B. †. ⁵⁷ Ita A. — rr. rursum †. ⁵⁸ gravis V. * ⁵⁹ spatique tenore? ⁶⁰ aceto. † †.
⁶¹ Edd. omnes: apprehendere, recus. metro. ⁶² absorbeat m. Rs. ⁶³ Sic A. rr. Bertolfum †. (?)

- 410 Primus in attonitos saltu se miserat hostes ⁶⁴. A
 Dum fugiunt omnes unum, pavidisque fatiscunt
 Mentibus, a tergo furtim librata securis
 Tempora flaventi decussit tecta capillo ⁶⁵,
 Totaque detracta est capitis membrana resecti,
- 415 Atque peremptoris nitido superaddita conto :
 Hostilemque comis galeam pendentibus um-
 [brans,
 Præbuit infandi signum crudele triumphi.
 Alterius ⁶⁶ manibus ferro, pedibusque resectis
 (Nomine fama caret, cladis memorabilis exstat),
- 420 Truncus in hostili foede tellure volutus
 Palpitat, et miseri præbet ludibria fati.
 Non impune quidem, nec gaudia longa ma-
 [lorum B
 Civis agens, magnæ cladis suscepit eodem
 Damna die, belloque diu confligit : at inde
- 425 Pulsus in internam trepidus se contulit arcem.
 Jamque suis rebus certa diffidere tandem
 Cœperat ille fide : placuit consulta salutis
 Sæpe prius neglecta sequi, pacisque petendæ
 Utile consilium certæ præponere cladi.
- 430 Nec mora, colloquium cum Saxone poscit ha-
 [bendum,
 Cumque Peregrino, quem tunc Aquileia dives
 Eximium claræ patriarcham laudis habebat.
 Horum facundis lenitas vocibus aures
 Permulet, veniamque sibi sermone disertio
- 435 Præparat, et doctis excusat crimina verbis :
 Non odio regni, nec seditione rebelli
 Arma tulisse manu ; sed ne sua fata superbis
 Hostibus, et tumidæ gemeret subjecta Cre-
 [monæ.
 Fœdera cum populo Ligurum jurata, fidei
- 440 Dum licuit, coluisse manu ; nunc illa soluto,
 Quando ita rex jubeat, tandem se jungere ⁶⁷
 [nexus :
 Nec plures adhibere moras ; id poscere tantum,
 Puniat ipse reos victor, quocumque libebit
 Afficiatque modo, tantum ne vieta Cremonæ
- 445 Ludibrio fiat corrupto principe plebes.
 Hæc ubi sunt perlata ⁶⁸ duci, lenita resedit
 Ira ferox animi, multumque domesticâ magno
 Ac bene nota viro tetigit clementia mentem. D
 Protinus assensu procerum moderamine tali
- 450 Utitur, ut nec se venia vitæque repulsos
 Infausti doleant cives, nec lenior æquo
 Incitet ad similem multos vindicta favorem ⁶⁹.
 Mœnibus incolumes tuto migrare relictis,
 Quodque semel ⁷⁰ valeant humeris deferre si-
 [nuntur :
- 455 Cætera victori rapienda relinquere jussi.

- Quis rogo luctus erat? quis tota per oppida
 [clamor?
 Qui genitus populi, dum paucis rebus onusti,
 Multa relinquentes, miseri sua mœnia cives,
 Arsurasque domos, et limina chara supremo
- 460 Ore salutarent, dulcesque relinquere cunâs,
 Orsa sui generis, cultasque parentibus ædes
 Prodiissent, querulæ viginti millia turbæ.
 At quos vel Ligurum populus, vel Brixia
 [clausis
 Miserat auxilio, nudati rebus et armis
- 465 Omnibus, accepta vix tantum ⁷¹ a principe vita,
 Indecores, mœstique suas referuntur ad urbes.
 Protinus ad prædam, spoliandaque mœnia
 [raptim
 Curritur, et præda miles ditescit opima.
 Omnibus ereptis ⁷² castrensibus oppida flammis
- 470 In cineres collapsa fluunt, eversa que fractis
 Turribus, antiquos expendunt cladis tumores.
 Victor ad excelsæ munimina fida Papiæ
 Vertit iter, solitamque suis gaudere triumphis
 Ingreditur pulchram castris victricibus urbem.
- 475 Gaudia Ticinæ plebis, celebresque triumphos
 Cæsaris, et magni speciem describere plausus
 Dignum vate foret ; sed et hoc et multa reli-
 [quo
 Cautus, et invalidæ parcendum credo Ca-
 [mœnæ.
 Jamque alibi similes in ædem diximus urbe
- C 480 Exhibitos regi devotæ laudis honores,
 Post clades Terdona tuas : ideoque præmenda,
 Ne bis agatur idem, præsentia facta videntur.
 Stabat adhuc studiis hærens et fixa nefandis
 Urbs Ligurum, necdum cœptis desistere, vel
 [tot
- 485 Cladibus ipsa suis, vel Cremæ sorte recenti,
 Vel fatis Terdona tuis edocta, volebat.
 Sed quia jam bello tellus afflicta bienni,
 Frugibus, et solita minus ubertate vigebat,
 Hostilique solo crebris jam sæpe rapinis
- 490 Exhausto, sociis etiamnum ⁷³ parcere regem
 Sumptus, et immensæ cogebat copia plebis :
 Milite dimisso spoliata parcere terræ
 Constituit, verso dum rursus cespite solem
 Aspiciat jejunos ager, dum semine jacto
- 495 Læta tumescat humus, dum plena turgeat urna
 Bacchus, et arboreis redeant ⁷⁴ sua munera
 [ramis.
 Ergo ubi belligeris ex omni parte catervis
 Stantibus, arrecta capiendis vocibus aure,
 In medio cœtu pulchro stetit ore sereno,
- 500 Indixitque manu, placidoque silentia vultu :
 Incipit ex alto doctis facundia verbis,

VARIAE LECTIONES.

⁶⁴ P. ss. Rs. et RJo.—rr. *hostis*. ⁶⁵ P. ss. Rs. et RJo.—rr. *capillis o.* ⁶⁶ Sp. et R. *alternis †*. ⁶⁷ Rs. —rr. *se jungere o.* ⁶⁸ *placita* Sp. et R. ††. ⁶⁹ *furorem pp.* Rs. †. ⁷⁰ *simul m.* Rs. †. ⁷¹ *tandem m.* Rs. †. ⁷² Rs.—rr. *omnibus ereptis castrensibus*, etc. †. ⁷³ P. et RJo. — *etiam nunc* Rs.—rr. *etiam non o.* ⁷⁴ P. ss. Rs. et RJo.—rr. *redeunt o.*

Atque lepos consuetus adest, magnique capa- A
 Ponderis ingenuam comitatur gratia vocem.
 Non ego digna satis, comites, præconia vobis
 505 Ore referre paro, nec si prudentia magni
 Nestoris, aut Ithacæ nobis facundia linguæ
 Adforet, æquandas meritis ingentibus unquam
 Sperarem nostro conceptos pectore laudes.
 Ne tamen immemorem forte ingratumque pu-
 510 Quamlibet exiles vobis pro tempore grates
 Lætus ago, majora quidem, modo vivere detur,
 Exspectare jubens : venient sua tempora rebus,
 Et meritis referetur honor. Vos ardua regni
 Pondera sollicitis humeris gestanda dedistis :
 515 Vos gelidas mecum transcendere sæpius Alpes, B
 Conjugibus, patriaque domo, natisque relictis
 Exiguum quiddam, facto jam more, putatis.
 Quid referam prompta susceptos mente la-
 Quos Terdona dedit, quos Astum, quos prior
 520 Obsidio Ligurum, tumidæque rebellio plebis?
 Imperii summum multo milii sanguine nomen
 Et diadema gravi perfusum cæde parastis.
 Aera pestiferum, miserandaque funera passi,
 Sensistis socios conjuncta sorte labores.
 525 Et nunc obsessa brumali frigore Crema,
 Quanta vel e cælo pro me, vel ab hoste tulistis?
 Hæc et plura quidem, quorum me nulla ve-
 Immemorem faciet, pro me suscepta recordor
 Gratus, et immensæ mercedis debitor esse
 530 Gaudeo, quam pleno cumulatam fœnore red-
 Novimus; et memori scriptos in corde tene-
 Qui toties nostris ad certa pericula jussis
 Prostiterint : quos bella pati, duosque labores
 Joverit, atque hilarem pariter cum pectore vul-
 535 In summis præstare malis : qui prælia primi
 Tentare, aut murum conscendere fortiter ausi :
 Multaque, præsentibus oculis quæ vidimus istis,
 Et vero pro teste sumus, sit gratia summo D
 Magna precor regi, qui me fulcire meorum
 540 Dignatus studiis. Alii venalia castra
 Et mendicatas certa mercede cohortes
 Alliciunt ⁷⁵ : ego gratuitis, ultroque paratis
 Fidens auxiliis, ad magna negotia rerum
 Tutus eo, fidas ducens in bella catervas.
 545 Nunc quia vastatis hostilibus undique campis
 Victum terra negat, castrisque alimenta mi-
 Plus socius studio, quam bello læditur hostis :
 Respirare juvat, laxataque solvere castra,

Ruraque dimissis ad transalpina catervis
 550 Sumptibus assiduis oppressæ parcere plebi,
 Dum melius promittat ager, repetitaque cultu
 Producant lætos Ligurina novalia fruges.
 Protinus expleto (nobis revocantibus) anno,
 Si bene nota fides, in castra redibitis
 555 Nec prius hostili bellam referemus ab urbe,
 Quam justas experta minas, superataque bello
 In vestras dabitur, proscriptis mœsta colonis,
 Diripienda manus, penitusque excisa jacebit.
 Hæc ubi verba viris regali plena vigore
 560 Aut meliora dedit, cunctos simul ore venusto
 Laudat, et egregiis titulos exaggerat actus.
 Tunc si quos præclarum aliquid, laudisque su-
 Commeminit gessisse manu, regaliter illos
 Appellans, memorem factorum quemque suo-
 565 Efficit, et sese memorem simul indicat esse :
 Munificaque manu meritis bene, munera magna
 Erogat, argenti multum largitur, et auri,
 Crateras, pelves, discos, paterasque capaces ;
 Addit equos celeres, galeas, thoracas et enses,
 570 Textaque multimodis operose picta figuris,
 Atque figuratam late se rege monetam,
 Distribuitque suis regale numisma manipulis.
 Sic demum castris suspensa parte laboris,
 Pollicitos alacres ad quæque sequentia vires,
 575 Muneribus lætos, titulis dimisit onustos.
 Me quoque, non armis, sed carmine castra
 Hactenus egregii decursa parte laboris,
 Si bene promerui castrorum præmia miles,
 Non illaudatum, vel munera nulla ferentem,
 580 Spero quidem, magni dimittet gratia regis.
 Non spernenda mea (liceat modo vera lateri)
 Munera militiæ, nec clarius arbitror esse
 Pauca probe gessisse manu, quam multa re-
 Nec minor hic illo labor est : quæ singula multi
 585 Fortiter egerunt, ego prosequor omnia solus.
 Hoc quoque me famæ, si desint cætera, so-
 Conciliare potest, quod jam per multa latentes
 Sæcula, nec clausis prodire penatibus ausas
 Pierides vulgare paro, priscumque nitorem.
 590 Reddere carminibus, tardosque citare poetas.
 Imo etiam pulchro reverendi Cæsaris ausu,
 Cæsareæque domus videor meruisse favorem.
 Cum de tam lato magnarum gurgite rerum
 Sunt electa mihi cupide, quæ scribere mallet,
 595 Nominis acta sui : ne res notescere dignas
 Fuscarent tenebræ, speciosaque facta laterent.
 Atque ideo dum musa recens, nosterque le-
 getur

VARIAE LECTIONES.

⁷⁵ Alliciunt m. Rs.

- Iste labor (cupidum nisi fallit opinio vatem), A
Virtutes, Friderice, tuas mirabitur orbis.
- 600 Forsitan hunc olim, faveat modo fama, libel-
[lum
Et pater, et magni proles generosa parentis.
Attrectare manu, placidamque legentibus au-
[rem
Tradere curabit, propriasque admittere laudes.
Et nunc pauca quidem, sacræ quæ sanximus
[aulæ,
- 605 Carmina sufficiant, et respirare poetam.
Ad tempus liceat, dum bellica signa quiescunt,
Grataque dimissus bello fovet otia miles.
Mox ubi sollicite revocatus in castra redibit,
Nos quoque belligeras acies, et castra petentes
- 610 Interrupta novo repetemus cœpta labore : B
Cunctaque summam, superet modo vita, se-
[quentes
Continuo quodam suscepta negotia filo,
Propositi memores; ad tempora nostra tra-
[hemus.
- Interea tacitus, de se quid iudicet aula,
- 615 Audiat, et doctos, quorum tutandus amore
Atque fovendus erit, noster Ligurinus adoret.
Nec frontem duxisse velit, licet unus et alter
Arguat, et meritum naso subsannet adunco.
Quemque sui meminisse decet : nos nominis
[alti
- 620 Non sumus : egregios vix suscipit aula poetas.
Hoc tamen in cœtu non deerit forsitan unus, C
Vel duo, vel plures, qui te, Ligurine, legendum
Esse putent, lectoque semel, rursumque re-
[lecto
Plus faveant, tandemque seras ad principis
[aures
- 625 Nomen et auctorem, quæ rerum insignia por-
[tes,
- Quidve petas ⁷⁶, perferre velint, et amica lo-
[quantur.
Hunc ego, quisquis erit, qui tam placabilis in
[nos
Extiterit, gaudere bonis majoribus opto
Semper, et æterno fulciri regis amore.
- 630 Sic ubi conspicua tandem novus hospes in aula
Constiteris, claroque piam cum principe prolem
Ceu totidem stellas nitido cum sole videbis,
Hæc tibi non stulte proferri posse videntur :
Gaudeat ista domus, qua gaudet præside
[mundus,
- 635 Gaudeat Augusto felix cum patre propago,
Gaudeat, et nostrum jubeat gaudere parentem.
Neve suum vatem patiatur litus arasse,
Vanaque deceptis fregisse novalia sulcis,
Vel tot in officio vigilatis noctibus isto
- 640 Conseruisse leves, quas texit aranea, telas :
Sed quisquis rerum, quas scripserit ille, nito-
[rem
Te perhibente leget, pulchri quoque præmia
[facti
Noverit, et gratum feliciter isse laborem.
Nam mihi per totum magnalia Cæsaris orbem
- 645 Impetus est, prolisque sacræ diffundere laudes.
His ita præmissis, cunctis præbere legendum
Te poteris, totasque palam distendere pennas.
Mox ubi sit noster Solymarius ille requires,
Quem prius ingenio dedimus leve munus
[alumno,
- 650 Qui sibi te quinto, post se vix mense creatum,
Ac veluti medio projectum ventris aborsu,
Accessisse novo mirabitur ordine fratrem.
Hæc monuisse sat est : age nunc, proficiscere
[cautus,
Sit fortuna tuis et felix exitus ausis.

VARIAE LECTIONES.

⁷⁶ Rs.—idem divinab. *putes*, scil. *exputes*.—A. et rr. *quidve putas* o.